

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DİL VE TARİH COĞRAFYA FAKÜLTESİ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
İSPANYOL DİLİ VE EDEBİYATI**

**GOMARA, MURADÎ VE KÂTİP ÇELEBİ'NİN ESERLERİNDE ORUÇ REİS
İMGESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Halim Yiğit BOZKURT

Ankara-2017

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DİL VE TARİH COĞRAFYA FAKÜLTESİ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
İSPANYOL DİLİ VE EDEBİYATI**

**GOMARA, MURADÎ VE KÂTİP ÇELEBİ'NİN ESERLERİNDE ORUÇ REİS
İMGESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Halim Yiğit BOZKURT

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Mehmet Necati KUTLU

Ankara-2017

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları ve kaynağımı gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (...../...../2017)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Halim Yiğit BOZKURT

İmzası

.....

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DİL VE TARİH COĞRAFYA FAKÜLTESİ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
İSPANYOL DİLİ VE EDEBİYATI

GOMARA, MURADÎ VE KÂTİP ÇELEBİ’NİN ESERLERİNDE ORUÇ REİS
İMGESİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet Necati KUTLU

Tez Jürisi Üyeleri

Adı Soyadı

.....
.....
.....
.....
.....
.....

İmzası

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Tez Sınav Tarihi

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
GİRİŞ	1
FRANCISCO LOPEZ DE GOMARA 'NIN HAYATI	7
XV. ve XVI. YÜZYILDA İSPANYA VE İTALYA 'DA TÜRK İMGESİ	9
XV. ve XVI. YÜZYILLARDA OSMANLI VE İSPANYOL DONANMASININ GELİŞİMİ VE AKDENİZ 'DEKİ DURUM	16
A. ORUÇ REİS 'İN KÖKENİ HAKKINDA	24
A.1 Francisco Lopez de Gomara 'nın eserinde Oruç Reis 'in kökeni	25
A.2 Seyyid Muradî Reis 'in eserinde Oruç Reis 'in kökeni	26
A.3 Kâtip Çelebi 'nin eserinde Oruç Reis 'in kökeni	27
B. ST. JEAN ŞÖVALYELERİNE ESİR DÜŞMEDEN ÖNCE ORUÇ REİS 'İN HAYATI 28	
B.1 Francisco Lopez de Gomara 'nın eserinde Oruç Reis 'in St. Jean Şövalyelerine esir düşmeden evvelki yaşamı	28
B.2 Seyyid Muradî Reis 'in eserinde Oruç Reis 'in St. Jean Şövalyelerine esir düşmeden evvelki yaşamı	28
B.3 Kâtip Çelebi 'nin eserinde Oruç Reis 'in St. Jean Şövalyelerine esir düşmeden evvelki yaşamı	29
C. ORUÇ REİS 'İN ST. JEAN ŞÖVALYELERİNE ESİR DÜŞMESİ, ESARETTEN KURTULMASI VE KORSANLIĞA BAŞLAMASI	30
C.1 Francisco Lopez de Gomara 'nın eserinde Oruç Reis 'in esaretten kurtulması ve korsanlığa başlaması	31
C.2 Seyyid Muradî Reis 'in eserinde Oruç Reis 'in esaretten kurtulması ve korsanlığa başlaması	33
C.3 Kâtip Çelebi 'nin eserinde Oruç Reis 'in esaretten kurtulması ve korsanlığa başlaması	35
D. ORUÇ REİS 'İN İLK GAZALARI	36
D.1 Francisco Lopez de Gomara 'nın eserinde Oruç Reis 'in ilk gazaları	37
D.2 Seyyid Muradî Reis 'in eserinde Oruç Reis 'in ilk gazaları	38
D.3 Kâtip Çelebi 'nin eserinde Oruç Reis 'in ilk gazaları	39
E. ORUÇ REİS 'İN TUNUS 'A YERLEŞMESİ VE GERÇEKLEŞTİRDİĞİ GAZALAR 41	
E. 1 Francisco Lopez de Gomara 'nın eserinde Oruç Reis 'in Tunus 'a yerleşmesi ve gerçekleştirdiği gazalar	43

E. 2	Seyyid Muradî Reis'in eserinde Oruç Reis'in Tunus'a yerleşmesi ve gerçekleştirdiği gazalar	43
E. 3	Kâtip Çelebi'nin eserinde Oruç Reis'in Tunus'a yerleşmesi ve gerçekleştirdiği gazalar44	
F.	ORUÇ REİS'İN BECAYE'YE İNTİKALİ	45
F. 1	Francisco Lopez de Gomara'nın eserinde Oruç Reis'in Becaye'ye intikali	46
F. 2	Seyyid Muradî Reis'in eserinde Oruç Reis'in Becaye'ye intikali	47
F. 3	Kâtip Çelebi'nin eserinde Oruç Reis'in Becaye'ye intikali	48
G.	ORUÇ REİS'İN BECAYE SEFERİ	49
G.1	Francisco Lopez de Gomara'nın eserinde Oruç Reis'in Becaye Seferi	50
G.2	Seyyid Muradî Reis'in eserinde Oruç Reis'in Becaye Seferi	52
G.3	Kâtip Çelebi'nin eserinde Oruç Reis'in Becaye Seferi	54
H.	CEZAYİR SEFERİ	56
H. 1	Francisco Lopez de Gomara'nın eserinde Oruç Reis'in Cezayir seferi	58
H. 2	Seyyid Muradî Reis'in eserinde Oruç Reis'in Cezayir Seferi	59
H. 3	Kâtip Çelebi'nin eserinde Oruç Reis'in Cezayir seferi	61
İ.	ORUÇ REİS'İN TLEMSEN SEFERİ VE ŞEHADETİ	63
İ. 1	Francisco Lopez de Gomara'nın eserinde Oruç Reis'in şehadeti	65
İ. 2	Seyyid Muradî Reis'in eserinde Oruç Reis'in şehadeti	68
İ. 3	Kâtip Çelebi'nin eserinde Oruç Reis'in şehadeti	71
İ.	METİN ANALİZLERİ	73
İ. 1	Francisco Lopez de Gomara'ya ait Metnin Analizi	73
İ. 2	Seyyid Muradî Reis'e ait Metnin Analizi	78
İ. 3	Kâtip Çelebi'ye ait Metnin Oruç Reis'i Konu Alan Fasıllarının Analizi	81
İ.4	Değerlendirme	84
	SONUÇ	86
	KAYNAKÇA	90
	ÖZET	97
	ABSTRACT	98

ÖNSÖZ

2003 yılında gönüllü olarak, zihinsel engellilere destek olmak amacıyla Barcelona yakınlarında bulunan Berga adında bir kasabaya gitmiştim. Barcelona'dan Berga'ya gerçekleştirdiğim yaklaşık bir buçuk saatlik bir yolculuktan sonra İspanya'nın hemen her bölgesinde düzenlenen kendine has bayramlardan birine denk geldiğimi kasabaya indiğimde anladım. Kasaba meydanında, Zülfikar'a benzer çift uçlu palalar taşıyan, Ortaçağ Müslümanlarına has kıyafetler giyen savaşçıları temsil edenler ile tolgalarından kendilerini belli eden Hristiyan şövalye kılığındaki Katalanların arasında Aydın yöremizin kılıç kalkan oyununa benzer bir halk dansına şahit oldum. Yakınımda bulunan ak saçlı bir Katalan'a Müslüman kıyafetinde olan bir oyuncuyu göstererek bunların kim olduğunu sordum. Adam: "Onlar Türkler" dediğinde şaşırılmışım. Sorduğum hiç kimsenin Türklerin oraya nasıl geldiğini ve bu bayramın nasıl bu hale geldiğinin cevabını veremediğini hatırlıyorum. Aslen Katolik Yortusunun (Corpus Christi) kutlandığı bu bayrama Türk savaşçılarının nasıl müdahil olduğu halen bir muamma olmak ile birlikte izlemiş olduğum gösteri olan *Patum*'un bir bayram olarak Dünya Mirası Listesine alındığını ve dahası "Türkler ve Şövalyeler" (Els Turcs i Cavallets) adıyla gerçekleştirilen savaş mizanseninin tarihinin 1621 yılından beri gerçekleştirildiği bugün itibariyle la Patum adıyla açılmış internet sayfasında belirtilmektedir.

Berga'da unutulmaz günler geçirdiğim zihinsel engelliler eğitim okulundaki vazifem bittikten sonra yolum Barselona'daki Deniz Müzesine düştü. Orada İnebahtı Deniz Savaşına katılmış Kraliyet Kadırgasının (La Galera Real de Don Juan de Austria) bir kopyasını gördükten sonra bir gün Türk denizciliği ile ilgili çalışmalar yapmaya karar verdiğimi hatırlıyorum. Bu tez atalarımızdan yadigâr kalan hatıralara

ufak bir teşekkür niteliği taşımaktadır. Zira bir zamanlar Akdeniz'i, yaygın tabiriyle Türk gölüne çevirmiş reis ve gazilerin, İber Yarımadası'nda yedi yüzyıl yaşadıkdan sonra ferman ile Kuzey Afrika'nın çorak topraklarına atılmış Müslümanları birleştirerek dönemin ortak düşmanlarına *Gazavât-ı Hayreddin Paşa*'daki (Gazavatname) tabiriyle dalkılıç olup saldırmaları ve hatta Tunus ile Cezayir'i (bkz. Ek-12) fethedip sancağını padişaha teslim etmiş olmaları takdire şayan bir tarihi olay olarak sunula gelmiştir.¹ Francisco Lopez de Gomara'nın kitabına daha lisans döneminde denk gelmem sayesinde Türk Tarihinde anlatıldığı kadarının ne derece doğru olduğunu öğrenme fırsatı elime geçmiş oldu. Kitabı çok zor şartlarda dilimize kazandırdım ve böylelikle tezimi yazmaya hazır hale geldim. Gomara'nın Astorga Markizine hitabında ifade ettiği üzere:

“Şu anda var olan mükemmel komutanlarla ilgili hadiseleri, kimse hakkında ön yargılı konuşmadan, yazmaya girişmiş bulunuyorum. Benim ustalığımın onlarınkine yaklaşip yaklaşmayacağını ya da kalemimin onların mızraklarına yetişip yetişmeyeceğini bilmiyorum. Ancak savaşlarını anlatmak için bütün gücümle çaba göstereceğim.”²

Bu tezi eşim Gökçe Bozkurt ile oğlum Batu Bozkurt'a adıyorum. Tez öncesi ve sonrası bana her zaman destek olan değerli hocam Prof. Dr. Mehmet Necati Kutlu'ya minnetlerimi sunuyorum. Tez jürimde bulunan, lisans dönemindeyken açtığı bütün seçmeli dersleri aldığım, Japon kültürünü ve tarihini öğretmeye kendini adanmış, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Japon Dili ve Edebiyatı Bölümünde çalışmalarını sürdüren Prof. Dr. Ali Merthan Dündar Hocama yardımları

¹ Selim Sırrı Altınar, **Osmanlı Bahriyesi'nin Yelken Devir ve Türk Korsanları**, Boğaziçi Yayınları, s. 61.

² Francisco Lopez de Gomara, **Cronica de los Corsarios Barbarroja**, Ediciones Polifemo, Madrid 1989 s. 13.

ve kadirşinaslığından ötürü çok teşekkür ederim. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Tarih Bölümünde çalışmalarına devam eden Prof. Dr. Ömer Turan Hocama tezin yazım aşamasında yaptığı katkılardan dolayı teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Cefakâr babam Vedat Bozkurt'a beni büyütüp iyi bir evlat olarak yetiştirdiği ve sekiz yaşımdan beri her ne konu ile alakalı kitap istediysem aldığı için ayrıca teşekkür ediyorum. Tezimin yazım aşamasında bana büyük katkı sağlayan, uzun yıllardır dostum olan Merve Özman'a, Başbakanlık TİKA'dan iş arkadaşlarım, TİKA Uzmanı Onur Öztürk'e, TİKA Uzmanı Yeşim Baktır'a, Tika Uzmanı Fahri Burak Aydoğdu'ya, TİKA Uzmanı Sedef Bulut'a, TİKA Uzmanı Demet Demir'e, Başbakanlık Müşaviri dostum Dursunali Yaşacan'a, Uzman Oya Özcan'a, gösterdiği tahammül ve hüsnüniyetten dolayı TİKA DOĞAL Dairesi Başkanı Dr. Rahman Nurdun'a, birçok TİKA çalışanının onun tedrisatından geçtiği, TİKA'da yetişmiş kanımca en iyi TİKA uzmanı olan Sarper Çınar'a ve hayatımın dörtte üçünü birlikte geçirdiğim çocukluk arkadaşlarım Mehmet Canpolat ile Can Eker'e can-ı gönülden teşekkür etmeyi borç bilirim.

GİRİŞ

Leopold von Ranke'nin⁴, 1800'lü yıllarda ortaya attığı “Nasıl ise öyle göstermek” (Wie es eigentlich gewesen), sözü ile ortak bir kavrama dönüşen bakış açısı XIX. yüzyıl tarihçileri için sığınacak bir liman olmuştur.⁵ Bu kırılma noktasından itibaren geleneksel yaklaşımlar yerini bilimselliğe, tarihi daha önce gerçekleşmiş olaylardan ahlak dersleri çıkarmak için vasıta olarak görülmesi durumu da metodoloji belirlenmesi esaslarına göre yeniden düzenlenmiştir. Tarih bilimindeki söz konusu köklü paradigma değişimi, Ortaçağ'da vuku bulmuş hadiseleri anlatan metinlerin objektifliğini de tartışmaya açmıştır. Günümüzde bu tartışma yerini, olguların her kişi tarafından farklı algılandığı hususundan hareketle sadece resmi belgelere dayanmanın ne kadar tutarlı olabileceği sorusuna⁶ kadar geniş bir yelpazede cereyan eden tartışmalara bırakmıştır.

Huddersfield Üniversitesi'nde öğretim üyesi olan ve sosyal psikoloji alanında değerli çalışmaları bulunan Profesör Vivien Burr'a göre bizim dünyaya dair bilgilerimiz objektif bir gerçek olarak kabul göremez.⁷ Dolayısıyla dünyaya, insana,

³ Anneciğim Türkler.

⁴ Alman tarihçi (1795-1886).

⁵ Edward Hallett Carr, **Tarih Nedir?** İletişim Yayınları 2002 İstanbul, s. 11.

⁶ Tarihin bilimselliğine muhalif kesim, tarihçinin geçmişte kalmış olayları gözleme yetisi olmadığından dolayı sadece belgelere ve delillere dayanarak bir sonuca vardığını savunur. Bahsi geçen muhalifler, geçmişte cereyan etmiş olayların tamamının kaydedilmesi mümkün olmadığı için eldeki belgelere dayanarak tarihi olayların inşa edilmesi sürecinin tamamen sübjektif olduğunun altını çizerek.

Fatma Acun, “*Tarihin İnşaatı Sürecinde Belge ve Kullanımı*”, **Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Tarihçilik ve Tarih yayıncılığı Sempozyumu, Bildiriler, Ankara 18- 20 Mart 2010**, Türk Tarih Kurumu: Ankara, 2011, s. 67-74

http://yunus.hacettepe.edu.tr/~facun/Cumhuriyet_doneminde_tarihclilik.pdf

⁷ Vivien Burr, **An Introduction to Social Constructionism**, Routledge, Londra & New York, 1995, s.3.

toplumlara yahut sosyal yapılara ilişkin ortaya konan bilgiler gerçekliği yansıtmaktan ziyade bizim dünyayı nasıl kategorize ettiğimizi ortaya çıkarmaktadır. İnsanoğlu tarihi ve kültürel bir canlıdır. Dolayısıyla insanın dünyada olagelen hadiseler ile ilgili bilgisi yahut bakış açısı, kültürel, sosyal ve tarihi kökleri ve bunların yorumlandığı dönemin şartları ile doğrudan ilişkilidir. Bu yorumlar söylemler üzerinden yürütülmektedir. Söylem adı verilen kavram ise insanoğlunun yazıyı bulmasından itibaren gelişen tarih yazıcılığının her dönem bir parçası olmuştur. Dolayısıyla söylemler her dönemi yansıtan bir kavram olarak kabul edilmektedir. Zira Foucault'ya göre tarih, birbirinden kopuk öbekler halinde örgütlenmiş söylemlerden oluşmaktadır. Söylemler bir iletinin tüm boyutlarını, sadece içeriğini değil, onu dile getireni, otoritesini, dinleyiciyi ve amacını kapsar.⁸ Söylemlerin analiz edilmesinde ortaya atılmış kuramlar arasından Dilbilimci Norman Fairclough tarafından şekillendirilen Eleştirel Söylem Analizi Metodu bu tezde kullanılacaktır.⁹

“*Cronica de los Corsarios Barbarroja*” adlı eser, araştırmacı bir tarih anlayışının henüz filizlenmemiş olduğu bir dönemde yaşamış, Hernan Cortes'i yazdığı eserde¹⁰ oldukça yücelten dolayısıyla tarafsızlığı şüpheli, halen gün yüzüne çıkmamış bir nedenden aynı eserin 1556'da İspanya'da kraliyet fermanı ile yasaklanmasına sebep olan ve Yahudilerin İber Yarımadası'dan kovulmalarının önünü açan fermanı

⁸ İrfan Özet, “Söylem Analizinin Kuramsal Boyutu ve Özgün Bir Modeli”
http://www.academia.edu/9218637/S%C3%B6ylem_Analizinin_Kuramsal_Boyutu_ve_%C3%96zg%C3%BCn_Bir_Modeli

⁹ Norman Fairclough, **Analysing Discourse, Textual Analysis for Social Research**, Routledge, NY, 2003, s. 19-62.

¹⁰ **Historia General de las Indias**, 1552, Zaragoza.

çıkartmalarından dolayı Katolik Kralları yeren¹¹ Francisco Lopez de Gomara adlı bir Ortaçağ tarihçisi tarafından kaleme alınmıştır.

Osmanlı İmparatorları Sultan I. (Yavuz) Selim ve Sultan I. (Kanuni) Süleyman ile İspanya Kralı, Habsburg Hollanda'sı Lordu ve Burgonya Kontu unvanlarını da taşıyan Kutsal Roma İmparatoru Şarlken'in (V. Karl) Akdeniz'deki güç mücadelesinde önemli bir rolü olan Kızıl sakal lakaplı Oruç Reis hakkında yazılmış olan bahsi geçen eser, o dönem vakanüvislerinin benimsedikleri üsluptan farklı bir biçimde kaleme alınmıştır. Bartolomé de las Casas (1484 - 1566) ile Bernal Diaz del Castillo (?? – 1584) gibi dönemin tarihçileri savaş ve fetihlere katılarak gördüklerini, dinlediklerini ve tecrübe ettiklerini kaleme almışlardır. Ancak kitabın yazarı olan Francisco Lopez de Gomara, hiçbir zaman Atlantik Okyanus'unu aşmadığı halde Amerika'nın fethini yazmış, bir istisna dışında hiçbir savaş meydanında bulunmadığı halde Hernan Cortes'i ve ayrıca Oruç ile Hızır Reislerin hayatlarını kaleme almıştır. Gomara'nın tekniği esasen bizim için bir avantaj niteliği taşımaktadır zira yaşadığı dönemde Türklerin ve Türk gazilerinin nasıl algılandığını gazilere karşı savaşmış denizcilerden, savaşçılardan ve günümüze ulaşan ve ulaşmayan tarihi belgelerden yararlanarak eserinde dile getirdiği görülmektedir. Gomara'nın, saray erkânına yakın bir konumda bulunduğunu prenseslerin evlilikleri de dâhil olmak üzere birçok küçük hadiseyi tarihleriyle eserlerinde¹² yansıttığından anlaşılmaktadır.

Gomara, *Cronica de los Corsarios Barbarroja* adlı eseri 5 Eylül 1545'te Astorga Markisi Pedro Alvarez Ossorio'ya teslim ettiğini, Valladolid şehrinden

¹¹ Eduardo Luis Feher, "Lopez de Gomara, El Misterioso Cronista de la Conquista de Mexico", **UNAM Revista de la Facultad de Derecho de Mexico**, Cilt LXIII, Sayı 260 Meksiko, Temmuz-Aralık 2013 s. 242.

¹² Eduardo Luis Feher, a.g.m., s. 242.

yazdığı mektubun sonunda belirtmiştir.¹³ Markinin, Oruç ve Hızır Reisler hakkında malumat sahibi olmak isteğine istinaden Gomara'nın eserini oluşturduğu ve eseri Markiye sunduğu söz konusu mektubun içeriğinden anlaşılmaktadır.¹⁴ Dolayısıyla eserin oluşturulmasına vesile olan kişi, Hernan Cortes ile dünür olan ve İspanya'nın en köklü sülalerinden biri olan Trastamara hanedanından¹⁵ gelen Astorga Markisi Pedro Alvarez de Ossorio'dur.

Gazavât-ı Hayreddin Paşa ise eserde belirtildiği üzere, Sultan I. Süleyman'ın fermanı ile Oruç ve Hızır Reislerin gazaları hakkında malumat istemesi üzerine, Hızır Reis'in emrindeki reislerden Durak Reis'in baştardasında gazalara iştirak eden edebi yönü kuvvetli Seyyid Muradî tarafından kaleme alınmıştır.¹⁶ Eserin yazarının, meşhur Alman tarihçi Hammer tarafından Sinan Çavuş olduğu iddia edilmiş olmasına karşın Prof. Dr. Hüseyin Gazi Yurdaydın tarafından yapılan araştırma neticesinde eserin esas sahibinin Seyyid Muradî olduğu ortaya çıkmıştır.¹⁷

Osmanlı tebaası arasında büyük moral kaybına yol açan Girit Kuşatmasından sonra Kâtip Çelebi tarafından kaleme alınan *Tuhfetü'l-Kibâr Fî Esfâri'l-Bihâr* (Deniz

¹³ Francisco Lopez de Gomara, a.g.e., s. 20.

¹⁴ “Bununla birlikte burada Valladolid’de benim birkaç ayda üstünde çalışarak düzelttiğim Barbaros’un hayatının bir parçasının arandığını anlıyorum, zira siz majestelerine gönderilmek isteniyordu. Bu durumdan istifade ederek size birinci Barbaros (kızıl sakal) olan, kolu kesik diye anılan ve bugün halen yaşayan Oruç ile ilgili tüm bilgileri gönderiyorum.” (Francisco Lopez de Gomara, a.g.e., s. 13-14)

¹⁵ Bu sülale, Maria de Portugal ile XI. Alfonso’nun evliliklerinden doğan I. Pedro ile XI. Alfonso’nun Leonor de Guzman’dan olan gayri meşru oğlu II. Enrique arasında cereyan eden savaş neticesinde Kastilya ve Leon Krallığının yönetimini ele almıştır. Trastamara ailesinden olup kral olan ilk kişi II. Enrique’dir. Üvey kardeşini katlederek 1369 yılında Kastilya ve Leon Krallığının başına geçmiştir. 1492 yılında Amerika kıtası keşfedildiğinde İspanya’nın başında bulunan Katolik Krallar, Fernando ile Isabel, II. Enrique’nin soyundan gelmektedir.

Julio Valdeon Baruque, *La Dinastia de los Trastamara*, Fundacion Iberdrola, Aralık 2006, s. 292-293.

¹⁶ Seyyid Muradî Reis, **Kaptan-ı Derya Barbaros Hayrettin Paşa’nın Hatıraları**, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ), Işık Yayınları, Nisan 2004 İzmir, s.12.

Seyyid Muradî Reis, **Kaptan Paşa’nın Seyir Defteri Gazavât-ı Hayreddin Paşa**, (Çeviri: Ahmet Şimşirgil), Babıali Kültür Yayıncılığı Mayıs 2005 İstanbul s. 2.

Kâtip Çelebi, **Tuhfetü'l-Kibâr Fî Esfâri'l-Bihâr**, (Çeviri: İdris Bostan), T.C. Denizcilik Müsteşarlığı, 2008 Ankara, s.78.

¹⁷ Hüseyin G. Yurdaydın, “Muradî ve Eserleri”, **TTK, Belleten**, XXV11/107 (1963), s. 453-466.

Seferleri Hakkında Büyüklere Armağan) adlı eser, Oruç ve Hızır Reisleri anlattığı bölümler göz önüne alındığında Türk Denizcilik Tarihi açısından büyük bir önemi haizdir. Bu sebepten ötürü *Gazavât-ı Hayreddin Paşa* adlı araştırmaya konu olan kitabın yanı sıra ek olarak tezde kullanılmıştır.

Francisco Lopez de Gomara, *La Cronica de los Corsarios Barbarroja* adlı eserini iki bölüm halinde neşretmiştir. Bunlardan ilki Oruç Reis'e ayırırken ikinci bölümde Hızır Reis'i anlatmıştır. Bu tezin konusu itibariyle bahsi geçen eserde Oruç Reis hakkında anlatılanlar Türkçeye çevrilmiş, Seyyid Muradî Reis'in kaleminden çıkan *Gazavât-ı Hayreddin Paşa* adlı eser ile Kâtip Çelebi'nin neşrettiği *Tuhfetü'l-Kibâr Fî Esfâri'l-Bihâr* adlı eserin Sultan IV. Mehmed'e sunulan saray nüshasında Oruç Reis'in başından geçen hadiselerin anlatıldığı bölümler incelenmiş, ayrıca Kâtip Çelebi ile aynı dönemlerde yaşamış, Aragon Prensiği baş vakanüvisi olarak tayin edilen Bartolomé Leonardo de Argensola tarafından kaleme alınan *Anales de Aragon* (Aragon Vakayinameleri) adlı eserde Oruç Reis'in bahsinin geçtiği fasıllar da tetkik edilmiştir. Yapılan incelemeler neticesinde elde edilen verilerin kıyaslanması ve *söylem analizi metodolojisi* uygulanması yoluyla vakıf olunan bilgiler ışığında, XVI. yüzyılın iki süper gücü konumunda bulunan Osmanlı İmparatorluğu ile İspanya İmparatorluğu'nda o dönem mevcut olan Oruç Reis imgesi ortaya çıkarılmıştır. Bu imge ortaya çıkarılırken başta bahsedildiği gibi tarih yazıcılarının metin üslup ve içeriklerinde yüzyıllardan beri devam eden, geçmiş dönemde yazılmış eserlerin tarihçinin elinde bulunan bilgilerin ne kadarını kullandığı veya ne kadarına erişme imkânına sahip olarak bunlardan ne ölçüde faydalandığı sorusunu sorma gereği hissedilmektedir. Zira iki farklı kişi aynı balığı farklı şekilde servis edebilir. Bu tez, herhangi bir ön kabulde bulunmadan Oruç Reis'in İspanyollar tarafından nasıl

algılanıp yansıtıldığı sorusuna cevap bulma gayesindedir. Bu sebeple ilk etapta bahsi geçen eserlerin içeriği kıyaslanmış, sonrasında metin analizleri yapılarak, yazarlarının dünya deneyimleri ve ideolojileri ortaya çıkarılmış, metinler arası söylemlerin etkileşimsel değeri belirlenmiş ve sonunda bağlamsal analiz yapılarak, Fairclough'un adlandırdığı şekliyle "ifade değeri" ortaya konulmuştur.

FRANCISCO LOPEZ DE GOMARA’NIN HAYATI

1511 yılında¹⁸ İspanya’nın Castilla y Leon Bölgesinde bulunan Soria ilinin Gomara kasabasında doğmuştur. Madrid yakınlarında bulunan Alcala de HERNARES şehrinde papaz olabilmek için öğrenim görmüştür. Gomara’nın Historia General de las Indias adlı meşhur eserinin 3. ve 10. bölümlerinde belirttiği üzere 1531’de 20 yaşındayken Roma’da bulunmuştur. Önemli Alman Tarihçi Saxon Gramatico ve Uppsala Baş Piskoposu Olo Magno ile burada tanışmıştır. Barbaros Hayrettin’in 1539’da İstanbul’a döndüğünü anlatırken kendisinin bir sene sonra 1540 yılında Venedik’te bulunduğunu belirtmiştir.¹⁹

Amerika’da hiç bulunmamasına rağmen seferlerden geri dönen fatihler ve ünlü Kumandan Hernan Cortes ile yaptığı görüşmelere dayandırdığı “La Conquista de Mexico”²⁰ adlı eseri ile tanınmaktadır. Çağdaşları tarafından çalışmalarını dayandırma biçiminden dolayı eleştirilmiştir. Eleştirenlerin en başında meşhur vakanüvis Bartolomé de las Casas gelmektedir.²¹ Özellikle Gonzalo Fernandez de Oviedo’nun kitaplarından birçok alıntı yaptığı ve anlatımında bir takım hoş olmayan hatalar olduğu iddiasıyla bahsi geçen vakanüvis tarafından tenkit edilmiştir. Gomara’nın Meksika’nın fethi konusunda yanlış fikirlerini yansıtan eseri, fethi şahit olan Bernal Diaz del Castillo tarafından kaleme alınan “Historia Verdadera de la Nueva Espana” adlı kitapta birçok yerginin hedefi olmuştur. Castillo, yukarıda bahsi geçen kitabında Gomara’nın eserini yererken başından ortasına, ortasından sonuna eserin güzel neşredilmemiş olup, Yeni İspanya’nın fethi sırasında olup biten hadiselerin tam tersi şekliyle nakledilmiş

¹⁸ Gomara, Anales de Carlos V adlı eserinde 1511 yılında doğduğunu belirtmektedir

¹⁹ Eduardo Luis Feher, a.g.m., s. 249.

²⁰ Meksika’nın Fethi

²¹ Eduardo Luis Feher, a.g.m., s. 246.

olduğunu belirtmiştir.²² Aynı şekilde Inca Garcilaso de la Vega, Comentarios Reales adlı eserinde Gomara'nın anlattığı bazı hadiselerin hatalı olduğunu belirtmiştir.²³

Gomara aynı zamanda Meksika'yı fetheden Hernan Cortes'in papazı ve kâtibiydi. Hernan Cortes ile ilk görüştükleri an bilinmese de 23 Ekim 1541'de Cezayir'e sefer düzenleyen şarlken'in yanında Cortes'in olduğu kayıtlara geçmiştir. Bu sefere Gomara da katılmıştır ve İmparator şarlken ile Cortes'in bulunduğu gemide sefere iştirak ettiği kabul edilmektedir.²⁴ Bu bilindiği kadarıyla Gomara'nın tek katıldığı seferdir.

Gomara, 1547'de Hernan Cortes ölene kadar yanında kalmıştır. 1566 yılında bütün el yazmalarını yeğenine kaldığını gösteren belgeye göre Gomara, 1564'te vefat etmiştir.²⁵

²² Cristian A Roa de la Carrera, **Histories of Infamy, Francisco Lopez de Gomara and the Ethics of Spanish Imperialism**, University Press of Colorado, 2005 Colorado s. 61.

²³ Enrique de Vedia, **Historiadores Primitivos de Indias**, Cilt 22, s. XVIII

²⁴ Eduardo Luis Feher, a.g.m., s. 250.

²⁵ <http://www2.uah.es/cisneros/carpeta/galpersons.php?pag=personajes&id=23>

XV. ve XVI. YÜZYILDA İSPANYA VE İTALYA'DA TÜRK İMGESİ

Francisco Lopez de Gomara'nın teze konu olan eserindeki Oruç Reis anlatısının, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki muadil eserler ile mukayese edilmesinden önce, eserlerin kaleme alındığı dönemde İspanya ve İtalya'da Türk imgesinin ortaya konulmasının, tezin izah ve idrak edilmesine katkı sağlayacağı aşikârdır.

Roma İmparatorluğu'nun Hispanya Eyaleti ismiyle adlandırdığı İber Yarımadası'nın sırasıyla Vizigotlar ve Emeviler tarafından işgal edilmesinden sonra, Aragon ve Kastilya Prenslüklerinin başı çektiği ve köklü İspanyol sülalelerinin de dâhil olmasıyla başlayan Yeniden Fetih hareketiyle Museviler İber Yarımadasını terk etmeye mahkûm bırakılmışlardır. Yedi yüz yıldır İber Yarımadası'nda yaşayan Müslümanlar ise çıkarılan bir ferman ile vaftiz edilmeye zorlanmışlardır. Ancak sonraki yıllarda eski Hristiyan – yeni Hristiyan adı ile anılacak toplumsal ayrışma başlamadan evvel, Müslümanlar Osmanlı'dan bir arzuhal ile yardım istemişlerdir. II. Beyazıd, Papa'ya ve II. Ferdinand'a birer mektup göndererek Endülüslü Müslümanlara merhamet edilmesini rica etmiş ancak bir sonuç alamamıştır.²⁶ Bunun üstüne, İber Yarımadası Müslümanlarına muhtaç oldukları yardım, Kemal Reis'in 1487 yılında sefere çıkmasıyla sağlanacaktır.²⁷ Kemal Reis ve daha sonraki yıllarda denize açılan diğer Türk gazilerinin ani baskınlar yaparak İspanya kıyılarını yakıp yıkması, Katolik İspanya'da ve bilhassa saldırılardan etkilenen bölgelerde yaşayan halk arasında muazzam rahatsızlık yaratmıştır.²⁸ Kemal Reis 1502 yılında Gırnatalı

²⁶ Ahmet Şimşirgil, **Kayı III, Osmanlı Tarihi**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2015, s. 89.

²⁷ **İslam Ansiklopedisi**, Kemal Reis maddesi, <http://www.diyantislamansiklopedisi.com/kemal-reis/>

²⁸ Bartolome de las Casas, İspanya Kraliyetinin zorla Hristiyanlaştırma politikası izleyerek, İber Yarımadasında doğmuş Müslüman ve Musevilerin adadan atması ve varlıklarına el koyması ile ilgili olarak vasiyetnamesinde bir kehanette bulunmuştur. Kehanetinde, tanrının İspanya'ya bütün öfkesini boşaltacağını zira haksız elde edilmiş zenginliklerden, kıyım ve yıkım pahasına tüm ülkenin pay aldığını belirtmiştir. Mehmet Ali Ağaoğulları (Editör), **Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler**,

Müslümanların II. Beyazıd'a elçi göndermesini takiben yeniden Akdeniz'e açılmış, donanmasıyla doğrudan İspanya kıyılarını vurmuş ve bir grup Endülüs Müslümanını kurtararak Kuzey Afrika ve İstanbul'a taşımıştır.²⁹

İspanya'nın, Osmanlı'ya bağlı Türk gazileriyle olan ilk münasebetleri, İtalyan ve Venedik asıllı olan denizci ve kıyı sakinlerine nazaran daha geç bir dönemde vuku bulmuştur. Her ne kadar Aragon Prensiğinin başında bulunan Ferdinand'a bağlı birlikler, Osmanlı'nın 1480 yılında denizden gelerek Otranto'yu kuşatıp alması esnasında Türklere karşı savaşmış olsalar da, İber Yarımadası kıyılarında cereyan eden Türk akınlarının nispeten daha geç dönemde yoğunlaşması sebebiyle olumsuz Türk imgesinin Yarımada yaygınlaşması, Oruç Reis'in 1513'te Tunus'ta bulunan Halkulvad Kalesine³⁰ yerleşmesinden sonra gerçekleşecektir. Bu olaydan sonra, Oruç Reis'in denizde gerçekleştirdiği akınları Hızır Reis, Kurdoğlu Muslihittin Reis, Aydın Reis ile Turgut Reis devam ettireceklerdir. Bahsi geçen gazilerin icraatlarına ek olarak, İmparator V. Karl'ın Cezayir seferinde (1541) Hızır Reis'in evlatlığı Hasan Paşa'ya birçok kayıp vererek yenilmesi, İber Yarımadasındaki hâkim olumsuz Türk imgesinin edebi eserlerde yaygınlaşmasına katkıda bulunacaktır.

Oruç ve Hızır Reislerin Kuzey Afrika'da bulunan Tunus ve Cezayir'i yurt edinmeleri ve dahası Oruç Reis'in bu bölgelerde yer alan şehir ve kasabaları ele geçirerek küçük bir beylik kurulmasına ön ayak olması, iki süper güç durumunda bulunan İspanya ve Osmanlı İmparatorlukları için ortak deniz olan Akdeniz'in bir

Doç. Dr. Ayhan Yalçınkaya – “Bodin'den Hobbes'a Doğru” – “2. Aileden Sözleşmeye Egemenlik, Doğal Ama Yapay”, 2014, s. 423.

²⁹ Ahmet Şimşirgil, a.g.e., s. 92.

³⁰ Halkulvad yahut İspanyolca La Goleta, Tunus'un iskelesi olup deniz ile Tunus gölünü birleştiren dar ve kısa bir kanalı muhafaza eden ve yekdiğerine bir mil mesafede bulunan murabba şeklinde iki kaleden biridir. Bunlardan sahil tarafındakine Suburcu, diğeri Halkulvad denirdi.

İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi Cilt 2**, Türk Tarih Kurumu, 1988, Ankara, s. 344.

çatışma sahası olarak seçilmesine neden olmuştur. Bir tarafta haçlı ruhu ile hareket eden İspanyollar ile diğer tarafta gaza felsefesini benimsemiş Osmanlı gazileri arasında bahsi geçen denizde birçok çatışma gerçekleşmiştir. Yeniden Fetih hareketinin devamı olarak Kuzey Afrika’da bulunan şehirlerin ele geçirilmek suretiyle Hristiyanlaştırılması İspanya Krallığı’nın emelleri arasında yer alırken, Oruç Reis ve kardeşi Hızır Reis’in bu bölgede önceden tahayyül edilmesi mümkün olmayan başarılarla imza atması şüphesiz İspanyol ilerlemesini durduran birinci faktördür. Bu sebeple Türk imgesinin, Oruç Reis’in Halkulvad’a yerleşmesinden önce İspanya’da yazılmış edebi eserlere yansımalarının kısıtlı olması anlaşılabilir.

İspanyol edebiyatında XV. yüzyılda yazılan edebi eserler arasında Valensiyalı bir soylu olan Joanot Martorell’in 1460 ila 1464 yılları³¹ arasında kaleme aldığı *Tirant Lo Blanc* (Beyaz Tirante), Oruç Reis’in Tunus’a yerleşmesinden önce kaleme alındığı için önem taşımaktadır. Katalancanın bir lehçesi olan Valensiya dili ile yazılmış olan bu şövalye romanı, 1511 yılında Diego de Gumiel tarafından İspanyolca olarak basılmıştır. Roman, Tirante adlı başkahramanın çeşitli maceralarını konu almaktadır. Tirante maceralarından birinde, Konstantinopolis’i Türklerin saldırısından kurtarmak için yardıma gitmiştir. Romansta Türkler, Bizanslılara karşı düzenledikleri askeri seferleriyle anılmaktadır. Dolayısıyla Barok dönem yazarlarından Luis de Gongora y Argote tarafından kaleme alınan “*Amarrado al duro banco*” adlı roman gibi Turgut Reis’in kadırgalarından birinde forsalık yapan ve vatan hasreti çeken bir tutsağın ağzından söylenen ağıt benzeri bir eser İspanyol edebiyatında Oruç Reis’in yaşadığı dönemde yazılmamıştır.

³¹ Rafael M. Merida Jimenez – Ruben D. Builes – “*Guia de Lectura de Tirante el Blanco*”, (Diego de Gumiel – 1511 nüshası) **Centro de Estudios Cervantinos** 2002 sf 7,

1492 yılında Gırnata Emirliğinin yıkılması, Amerika Kıtasının keşfi ve Katolik Kralların İber Yarımadasının tek hâkimi olmalarından sonra başlayan döneme, İspanya’da “Altın Çağ” denilmektedir. Edebi manada Altın Çağ’ın 1492 yılında başladığı kabul edilmektedir. Meşhur bir yazar ve dramaturg olmasının yanı sıra, din adamı ve Aziz James Tarikatı Şövalyesi Calderon de la Barca’nın 1681 yılında vefatı ile Altın Çağ sona ermiştir. Gerek İspanyol vakanüvislerinin gerek İspanyol dramaturg ve şairlerinin İspanya’nın edebi ve politik manada “Altın Çağ” adıyla anılan döneminde yoğunluklu olarak Türk denizcilerinden bahsetmeleri ise tesadüf değildir. Türklerin sahil kasabalarında yarattığı korkudan mütevellit kale görevi gören kiliselerin pencerelerinin gittikçe küçülmesi de Türklerin yarattığı korku ve hezeyan kaynaklıdır.³² Bununla beraber Altın Çağ’ın başlamasından ve dolayısıyla İber Yarımadasında Türk tehdidinin hissedilmesinden yıllar önce İtalyan kaynakları, Balkanların neredeyse tamamını fethetmiş Osmanlı’dan ve dahası 1473 yılında Friuli yakınlarında görünerek Güney Akdeniz’deki Venedik ticaret gemilerini varlıklarıyla korkutan Osmanlı flaması ile dolaşan Türk korsanlarından bahsetmektedir.³³ Ayrıca Türkler hakkında yazılanlar, 1453 yılında Konstantiniyye’nin düşüşünden sonra hem din adamları hem de seküler altyapıya sahip kişiler tarafından yoğun bir şekilde kaleme alınmıştır. II. Mehmet döneminden itibaren tesis edilen diplomatik ilişkilerin de katkısıyla, Venedik elçilerinin aylık olarak merkeze gönderdikleri raporlar, Türk imgesinin Avrupa’da tanınmasına büyük katkı sağlayacaktır. İtalya’da dönemin entelektüelleri için Luigi Bassano tarafından 1545 yılında yazılmış *Costumi et modi*

³² Özlem Kumrular, “İslam’ın Kılıcı – Hristiyanlığın Kalkanı: XVI. Yüzyılda Avrupa’da Türk, Müslüman ve Hz. Muhammed İmgesi, Erken ve Klasik Dönemden XVIII. Yüzyıl Sonuna Kadar Osmanlılar ve Avrupa, Seyahat, Karşılaşma ve Etkileşim”, **İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) Dergisi**, İstanbul, 2010, s. 94.

³³ Mustafa Soykut, **Image of the “Turk” in Italy**, Klaus Schwarz Verlag, Berlin, 2001, s. 2.

*particolari della vita de Turchi*³⁴ (Türklerin gelenekleri ve özel yaşamları) adlı kitap bir kilometre taşı niteliğindedir. Bu kitapta Türkler hakkında verilen bilgiler değiştirilmeden, neredeyse özdeş bir başka kitap bir yüzyıl sonra Francesco Sansovino tarafından kaleme alınmıştır.³⁵ Hristiyanlık akidesinde Hz. İsa'nın "sana tokat atana diğer yanağını uzat" sözü vücut bulan barışçıl bakış açısını kırmanın tek yolu, teolojik tartışmaların da etkisiyle İslam'ın şeytani ve sapkın bir din olarak lanse edilmesinde saklıydı. Birçok toprak ve mıntıkanın bütün kötülüklerin kaynağı olarak yansıtılan Müslüman Osmanlı'ya kaptırılması, aralarında bir fikir birliği olmadan yaşayan Avrupa devletlerinin bir an evvel ortak düşmana karşı birleşmesini sağlamıştır.³⁶ İtalyan şehir devletlerinde, İslam'ın sapkın bir dini inanış olduğu ön kabulüyle yapılan propaganda ve Rönesans döneminde dahi Hristiyanlığın en vahşi düşmanı olarak kabul edilen Türk imgesi, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı düzenlenecek seferlere teolojik ve politik manada meşru bir boyut kazandırmıştır.

1538-1571 yılları arasında Akdeniz'in hâkim birinci deniz gücü olan Osmanlı İmparatorluğu³⁷ ve dolayısıyla Türkler, İspanya'nın Alcalá de Henares şehrinde 1547 yılında doğan dünya edebiyatının en önemli temsilcilerinden biri olan Miguel de Cervantes de Saavedra'nın Cezayir'de Hasan Paşa'ya esir düşmesinin ve İnebahtı Savaşı'na katılmış olmasının da büyük etkisiyle eserlerinde yer bulmuştur. Türklerin esiri olarak Cezayir'de 1580 yılına kadar yaşayan Cervantes³⁸, ancak bahsi geçen tarihten sonra edebi yazıtlarını kaleme almaya başlamıştır. Cervantes'in *El Ingenioso*

³⁴ M. Luigi da Zara Bassano, **I Costumi et i Modi Particolari della Vita de' Turchi**, Roma: 1545, ristampato da Franz Babinger, (Monaco di Baviera: Casa Editrice Max Hueber, 1963.)

³⁵ Mustafa Soykut, *a.g.e.*, s. 4.

³⁶ Mustafa Soykut, *a.g.e.*, s. 24.

³⁷ Özlem Kumrular, **Türk Korkusu**, Doğan Kitap, İstanbul, 2008, s. 12.

³⁸ Ertuğrul Önalp, "Cervantes'in Türklere Esir Düşmesi ve Esaretinin Eserlerine Yansımaları" **Ankara Üniversitesi, Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi (OTAM) Dergisi**, Sayı 3, 1992. (http://dergiler.ankara.edu.tr/detail.php?id=19&sayi_id=835)

Hidalgo Don Quijote de la Mancha (La Mancha'lı Yaratıcı Asilzade Don Kişot) adlı eserinin otuz dokuzuncu bölümünde Türklere esir düşmüş bir tutsağın anlattığı hikâye aktarılır, hikâye Türkler hakkında kötü bir yorum içermeden okuyucuya sunulmaktadır.³⁹ Ancak Cervantes “*Los Trabajos de Persiles y Sigismundo*” adlı eserinde hem Turgut Reis hem de Hasan Paşa hakkında menfî yorumlarda bulunmuştur. Hatta daha da ileri giderek Hasan Paşa'nın tutsaklara sistematik işkenceler yaptığını yazmış ve “tüm insan ırkının en canisi” olarak yaftalamıştır.⁴⁰

1557 yılında yazılmış ancak yazarı belli olmayan *Viaje de Turquía* (Pedro'nun Zorunlu İstanbul Seyahati) adlı eser, Türklere esir düşerek İstanbul'a götürülmüş bir İspanyol esir tarafından kaleme alınmıştır. Eserin giriş kısmında yapılan izahata göre, esir düşen İspanyol, 1552 yılında Cenova'dan Napoli'ye imparatorun donanmasında bulunan bir kadirgada seyahat etmektedir. Sinan Paşa'nın önderliğindeki donanmanın ani saldırısı ile Prens Doria'nın kumandasında olan yedi kadirgayı ele geçirilmiştir. Kitabın başkahramanı Pedro, Sinan Paşa'nın zapt ettiği bahsi geçen yedi kadirganın birinde bulunmakta olup, sonradan paşanın kölesi olmuştur.

Yazarı bilinmeyen ve ancak XX. Yüzyılda keşfedilen eser, XVI. yüzyılda tasavvur edilen Türk imgesinin tamamen zıttı bir içeriğe sahiptir:

PEDRO: Hayvanlar için, yemlik dahi yoktur. Atlarına biraz saman serip uzanırlar ve yastık olarak, heybelerine yaslanırlar. Atla yolculuk edenlerin, topuklarına kadar inen bir çeşit hırkaları vardır; bu hırka, kendilerine döşek vazifesi görür.

JUAN: Demek vahşi kimseler.

*PEDRO: Hiç de değil. İyi ve yiğit insanlardır.*⁴¹

³⁹ Ertuğrul Önalp, a.g.m., (http://dergiler.ankara.edu.tr/detail.php?id=19&sayi_id=835)

⁴⁰ Özlem Kumrular, **Dünya'da Türk İmgesi**, Kitap Yayınevi, Mart 2005, İstanbul, s. 271.

⁴¹ **Pedro'nun Zorunlu İstanbul Seyahati**, (Çeviren: Fuad Carım), Güncel Yayıncılık, İstanbul, 1996, s. 62.

Bir başka paragrafta kitabın yazarı, Türklerin sokak hayvanları için yaptıkları iyiliklerden bahsetmektedir:

PEDRO: Bıraktıkları her çeşit hayrat, bizde bırakılanlardan az değil, çoktur. Bu yönden, hayatta iken de bizden cömert davranırlar. Dört imparatorlarının yaptırdıkları dört muhteşem camii etrafı hayrat ile doludur. (...) Kediler de öyle; onlar da sahihsiz oldukları için evlerde yatmazlar ve hepsi uyuzdur. Bir iki düzine ciğer ve ekmeğin satın alıp kedilere ve köpeklere dağıtılana çok rastlanır.(...) Bizleri geride bırakan, birçok iyilikleri daha vardır. Ama pazardan dönenler, pazarın durumunu kendi işlerine uyup uymadıklarına göre anlattıkları gibi, o memleketten işlerini yoluna sokmadan dönenler de, Türkler zalimdir, Türkler cimridir, Türkler bilmem nedir diye akıllarına geleni uydururlar.⁴²

Oruç ve Hızır Reislerin yaşadıkları dönemde Hristiyan din adamı vakanüvisler tarafından kaleme alınmış olan İspanyol tarih yazını, Gomara'nın teze konu eserinde olduğu gibi Osmanlı İmparatorluğu ve imparatorluğa bağlı unsurlara İslam dinine mensup olmalarından duyulan nefret ile savaş sanatında ileride olmalarından dolayı duyulan imrenme hissinin yansıması üzerine kurulmuştur.

II. Viyana Kuşatmasının başarısız olmasından sonra Avrupa'da baskın olan zalim, güvenilmez ve hilekâr Türk imgesi değişim geçirmiştir. Artık korku duyulan bir imge olmaktan çıkmış daha ziyade iğnelenen ve alaya alınan bir karaktere bürünmüştür.⁴³

⁴² a.g.e., (Çeviren: Fuad Carım) s. 93.

⁴³ Nedret Kuran Burçoğlu, "The Image of the Turk in Europe from 11th to 20th Century As Represented in Literary and Visual Sources", **Marmara Journal of European Studies**, Vol. 7, No: 1-2, 1999

XV. ve XVI. YÜZYILLARDA OSMANLI VE İSPANYOL DONANMASININ GELİŞİMİ VE AKDENİZ'DEKİ DURUM

Sultan II. Mehmed'in, Konstantiniyye'nin fethi için hazırlattığı donanma, Osmanlı Devleti'nin kara gücünü deniz gücü ile destekleme anlayışının ilk belirtisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu, Konstantiniyye'nin fethinden sonra deniz gücüne ağırlık vermeye başlamıştır. Zira alınan toprakların bir donanma tarafından desteklenmemesi, hem kıyıların korunamaması hem de istenilen ticari gelirlerin elde edilememesine neden olduğundan güçlü bir deniz kuvvetinin kurulması bir zaruret haline gelmiştir.

Ege Denizi'ni güvenli bir deniz haline getirmek isteyen II. Mehmed, Osmanlı Donanmasını zaman içinde geliştirerek 1456'da, İmroz, Limni, Semadirek adalarını fethetmiştir. Bu fetihler, 1462'de Midilli Adasının alınmasıyla pekişmiştir.⁴⁴ II. Mehmed, bununla yetinmeyerek sonrasında Pontus Rum Krallığına hem karadan hem denizden yürümüş ve bahsi geçen krallığı topraklarına katmıştır. Bu zaferden sonra Yunan diyarının güneyinde bulunan Mora Yarımadası ele geçirilmiştir. Mora'nın fethedilmesi, Eğriboz Adasını yöneten Venedik'in telaşlanmasına ve ayrıca Osmanlı ile uzun yıllar sürecek bir savaş durumunun başlamasına sebep olmuştur. Zira denizciliği ile ünlü Venedik Cumhuriyeti o dönem sahip olduğu önemli ada ve limanlar sayesinde Akdeniz'i bir örümcek ağı gibi sarmıştır.⁴⁵

Eğriboz Adası, Ege Denizine ve en önemlisi Çanakkale Boğazına hükmeden konumuyla Venedik için hayati bir öneme sahiptir. Ancak bu ada, 1470 yılında II.

⁴⁴ Metin Kunt, Surayia Faroqi, Hüseyin G. Yurdaydın, Ayla Ödekan, **Türkiye Tarihi 2, Osmanlı Devleti 1300-1600**, Cem Yayınevi, Eylül 2014, s. 90.

⁴⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi, 1. Cilt**, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, 1988, Ankara, s. 197.

Mehmed tarafından ele geçirilmiştir. Eğriboz'un fethi, Venedik Cumhuriyeti ile Osmanlı İmparatorluğu arasında on altı yıl boyunca süren savaşın en önemli kazanımı olmuştur. Bu uzun soluklu savaş neticesinde, Venedik Arnavutluk topraklarında elinde tuttuğu iki önemli kale Osmanlı İmparatorluğu tarafından zaptedilmiştir. Osmanlı'nın deniz savaşını Adriyatik Denizi'ne taşıması Venedik tarafının 1479 yılında barış istemesine neden olmuştur.⁴⁶

Osmanlı Donanması'nın asıl gelişimi, II. Bayezid zamanında cereyan edecektir. II. Bayezid önce Akdeniz'in sayıca en kuvvetli donanması olan Venedik Donanmasını geride bırakacak bir donanma kurulması emrini vermiştir. Böylelikle birçok çehtiri, kalyon ve göğelerin (bkz. EK – 14) yapılmasını sağlamıştır. 1490 yılı itibariyle, Osmanlı Donanmasında iki yüz kadar kadirga bulunduğu belirtilmektedir.⁴⁷ Bu donanma korsanlığı bastırma, deniz yolu ile ürün nakliyesinin güvence altına alınması ve muhtemel düşmanların olası saldırılarına cevap verme gibi görevleri yürütmüştür.⁴⁸ Aynı zamanda bahse konu donanma Doğu Akdeniz'de egemenlik kurmuş Venedik donanmasının geri adım atmasına da sebep olmuştur. Zira II. Bayezid 1500-1501 kışında iki yüz kadirga, dört yüz elli kalyata ve firkateynden oluşan muazzam büyüklükteki donanmasının tamamının tamir edilmesini buyurmuştur.⁴⁹ Bu donanmanın başına denizcilik sanatında hüner sahibi olan, rüştünü kanıtlamış bir kişi atamak isteyen II. Bayezid, o dönem namı yürümüş bir kaptan olan Kemal Reis'i çağirtmiş ve devlet hizmetine almıştır.⁵⁰ Kemal Reis'in namdar bir kumandan olarak

⁴⁶ Metin Kunt ve diğerleri, a.g.e., s. 91.

⁴⁷ I. A. A. Thompson, "*Las galeras en la politica militar española en el Mediterráneo durante el siglo XVI*", **Manuscripts** 24, 2006, p. 96.

⁴⁸ Palmira Brummett, **Osmanlı Denizgücü ve Doğu Akdeniz'de Diplomasi**, Timaş Yayınları, 2009, İstanbul, s. 136.

⁴⁹ Palmira Brummett, a.g.e., s.137.

⁵⁰ Ahmet Şimşirgil, **Kayı III, Osmanlı Tarihi**, Timaş Yayınları, İstanbul 2015, s. 90.

anılmasında en büyük etken 1490-1491 yılları arasında Becaye'ye yaptığı akın ile devamında Fransa sahilleri ve Balear Adalarını vurduktan sonra dönüş yolunda Malta Adasına hücum ederek ada beyinin oğlunu esir almasından kaynaklanmaktadır.⁵¹

Kemal Reis, büyük bir denizci olmasının dışında Osmanlı İmparatorluğu'nun eksikliğini duyduğu büyük denizciler de yetişmesine vesile olmuştur. Bunlardan en önemlisi yeğeni olan Piri Reis'tir.⁵² Piri Reis, Akdeniz sahillerini ve adalarını Kemal Reis ve diğer gaziler ile gezmiş, edindiği bilgilere dayanarak dolaştığı yerlerin haritalarını çıkarmış ve bütün gözlemlerini *Kitâb-ı Bahriyye* eserinde ortaya koymuştur.

Aynı dönemde II. Beyazıd'ın oğullarından Şehzade Korkud önce Antalya sonra Manisa'da sancakbeyliği yaparken, Oruç Reis'i himayesi altına almış ve Oruç Reis'e Rodos Şövalyelerine ait donanma ile mücadele etmesi için biri yirmi dört diğeri yirmi iki oturaklı iki tekne yaptırılması emrini vermiştir.⁵³ Ancak I. Selim tahta geçince rakibi olan Korkud'u bertaraf etmek istemesi nedeniyle oluşan nahoş havadan dolayı Oruç Mağrip kıyılarına gitmiştir. Tunus'ta Osmanlı şehzadelerinin ve sultanının desteği olmadan Hristiyanların kontrolündeki diyarlara akınlar düzenlemeye başlamıştır.

XVI. yüzyıl, Akdeniz'de korsan nüfusunun en uç noktasına ulaştığı dönem olarak kabul edilebilir. Rodos Adası Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethedilene kadar Rodos'ta ikamet eden sonra Malta Adasına taşınan St. Jean Şövalyeleri, XVI.

⁵¹ Cevat Ülkekel, **Büyük Türk Denizcisi Kemal Reis**, Piri Reis Araştırma Merkezi Yayınları, İstanbul 2007, s. 41.

⁵² Piri Reis, **Kitâb-ı Bahriyye**, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1973, s. 27.

⁵³ Seyyid Muradî, **Gazavât-ı Hayreddin Paşa, Kaptan Paşa'nın Seyir Defteri** (Ahmet Şimşirgil tercümesi), Babıali Kültür Yayıncılığı, Mayıs 2005, İstanbul, s. 19.

yüzyılın ikinci yarısı faaliyetlerine başlayan Santo Stefano Şövalyeleri ve Mağrip kıyılarında bulunan elverişli limanlarda konuşlanmış Osmanlı akıncı leventleri Akdeniz'i bir çatışma alanı olarak seçmişlerdir. Koyu Hristiyan olan St. Jean şövalyeleri Müslüman kıyılarını, ticaret teknelerini ve kadirgalarını yağmalamayı Akdeniz'in acı bir gerçeği olarak kabul ettirmişlerdir. Nitekim Oruç Reis, St. Jean Şövalyeleri ile bir kadirganın kaptanyken karşı karşıya gelmiş ve talihsiz bir şekilde esir düşmüştür. *Our Lady of Conception* adlı Rodos kadirgasının kaptanı, Oruç Reis'i esir etmiş ve kürek mahkûmu yapmıştır.⁵⁴ St. Jean Şövalyelerinin icraatlarına tepki olarak ilk etapta Osmanlı donanmasına tabii olmayan Türk gazileri de Hristiyan topraklarına saldırmaya ve gayrimüslim kişileri esir etmeye başlamışlardır. Derya beyleri Kemal ve Burak Reislerin önderliğinde Hristiyan topraklarına gerçekleştirilen ilk akınlar sonrasında, Oruç ve Hızır Reislerin Tunus'a yerleşerek Batı Akdeniz'de korsanlık faaliyetlerine başlamaları ve aynı yıllarda Mısır'ın Osmanlı İmparatorluğu eline geçmesi İspanya, Venedik, Ceneviz ve Papalık bünyesinde büyük telaş yaratmıştır.

Katolik Krallar, İtalya'da cereyan eden meselelere müdahil olduklarından dolayı ancak 1497'de Kuzey Afrika'ya asker çıkaracaklardır. Aynı yıl Kuzey Afrika'daki Melilla şehrini alan İspanya Krallığı sonradan gerçekleştireceği büyük seferler ile 1509'da Kardinal Cisneros önderliğinde Vahran'ı, 1510'da Kont Pedro Navarro yönetimindeki birliklerle, Cezayir ve Becaye'yi almıştır. Özellikle 1510 yılından sonra İspanya, Amerika kıtasının keşfinden mütevellit ilgisini yeni kıtaya yöneltmiş olduğundan Batı Akdeniz'de Müslümanlar tarafından gerçekleştirilen

⁵⁴ Ernle Bradford, **Padişahın Amirali**, Barbaros Hayreddin, Doğan Kitap, 2010, İstanbul, s. 34-35.

akınlardan dolayı kendine ait kıyı ve limanlarda güvenliği sağlamada yetersiz kalacaktır.

İspanya'nın Akdeniz'deki deniz gücünü kuvvetlendirmesi, Osmanlı İmparatorluğu kadar hızlı ve yoğun olmamıştır. Aragon Krallığı XIII. ve XIV. yüzyılda 80 adet gemisiyle hatırı sayılır bir donanmaya sahiptir.⁵⁵ Ancak sonradan cereyan eden politik çalkantılardan ötürü kadirga sayısı yirmi ila otuz arasında değişen sayılara kadar düşmüştür. Napoli, Aragon, Valencia, Mallorca, Sardinya ve Sicilya Kralı aynı zamanda Barcelona Kontu olan V. Alfonso'nun toplayabildiği en büyük donanma otuz kadirga, on gemi, dört kalyon ve sayısı belli olmayan kalitelerden oluşuyordu. Seferlerin büyük bir kısmı özel mülkiyet olan 20 kadirga ile yapılıyordu. Bu kadirgalar V. Alfonso'ya ait değildi ve sadece kısa bir süreliğine kiralanabiliyorlardı.⁵⁶

Katolik Krallar döneminde dahi kara askerlerine yapılan yatırım deniz gücüne göre yirmi kat daha fazlaydı.⁵⁷ Gomara'nın teze konu olan eserinde de, Katolik Kralların çıkardıkları ferman ile kadirga kullanımını yasaklamalarının neticesinde İspanyol kıyılarının korsanların baskınlarına hazırlıksız yakalandığından bahsedilmektedir.⁵⁸ Bu bilgidен hareketle Katolik Kralları tarafından çıkartılan ferman yüzünden İspanyol donanmasının zayıfladığı anlaşılmaktadır. Ancak Cem Sultan'ın 1495 yılında vefat etmesinden sonra daha aktif bir politika izleyen Osmanlı İmparatorluğu'nu durdurma gayesiyle başlayan Venedik-Osmanlı Savaşlarını takiben,

⁵⁵ J. Lee Schneidman, **The rise of the Aragonese-Catalan empire, 1200-1350**. (1970) Nueva York: New York University, s. 314.

⁵⁶ I. A. A. Thompson, a.g.m., s. 97.

⁵⁷ I. A. A. Thompson, a.g.m., s. 97.

⁵⁸ Francisco Lopez de Gomara, a.g.e., s. 42.

1500 yılında Katolik Krallara ait İspanyol donanmasının dâhil olduğu Venedik ve Fransız ittifak donanması Kefalonya'ya baskın yapmıştır. Bu esnada İspanyollar, ünlü denizci ve “Büyük Kumandan” lakaplı Gonzalo Fernandez de Cordoba idaresinde elli yedi gemi ile kuşatmaya katılmıştır. Bunlardan sekizi kadirga, üçü *karak* cinsi Atlantik okyanusunu aşabilen yelkenli ve ambarlı gemi, otuz beşi yük gemisi, dördü *fusta* ve yedisi toplarla donatılmış iki direkli *brik* cinsi gemiydi.⁵⁹ İspanya donanmasının gemilerinin niteliğinden de anlaşılacağı üzere ticari gemiler toplarla donatılarak savaşa hazır hale getirilmiştir.

Önceki dönemlerde donanmaya yapılan yatırımların nispeten kısıtlı olmasından dolayı, Şarlken döneminde, İspanyol donanmasının genişletilmesi için büyük çapta bir atılım gerçekleştirilmiştir. Şarlken'in özellikle donanmanın iyileştirilmesi yönünde attığı adımların iki sebebi bulunmaktadır. Bunlar yayılmacı bir politika izleyen Osmanlı İmparatorluğu ile gerektiği gibi mücadele etmek ve Habsburg Hanedanı'nın sahibi olduğu bölgeler arasında var olan iletişim ağını geliştirmektir.⁶⁰

XVII. yüzyılın ortalarına kadar Şarlken döneminde kurulan deniz ağına riayet edilecektir. Buna göre otuzu İspanya Kraliyet ailesine ait toplamda altmış adet gemiden oluşan dört adet donanma kurulmuştur. Bunlar, İspanya, Napoli, Ceneviz ve Sicilya donanmalarıdır. Bu sistem merkezden yönetildiği için büyük rahatlık sağlamaktadır. Ancak kadirga bakım onarımı üretiminden daha pahalı olduğu için İspanya Kraliyet Ailesi için büyük maddi külfet oluşturmuştur.⁶¹ Ayrıca yukarıda bahsi geçen bazı gemilerin gemi kaptanlarına ait olması zaman zaman deniz

⁵⁹ Miguel Angel de Bunes Ibarra, “*La Defensa de la Cristiandad; las armadas en el Mediterraneo en la Edad Moderna, Cuadernos de Historia Moderna*”, **Anejos V**, 2006, s. 80.

⁶⁰ Miguel Angel de Bunes Ibarra, a.g.m., s. 77.

⁶¹ Miguel Angel de Bunes Ibarra, a.g.m., s. 82.

savaşlarında kaptanların savaşa girmesinde isteksiz olmasına yol açmaktadır. Her ne kadar İspanya Kraliyeti bu gemilerin sahibi olmasa da, belli bir ücret karşılığı kiralama yoluyla donanmada bunlara yer vermiştir.

Şarlken için Sultan Süleyman'dan ziyade Osmanlı tehlikesini temsil edenler Oruç ile Hızır Reisler ve Turgut Reis'tir. Zira birçok gemiden teşkil edilmiş bir donanma formasyonu ile gezen bu gaziler, Hristiyan gemilerini bir bir ele geçiriyorlar ve İspanya kıyılarına çeşitli saldırılar düzenliyorlardı. Bahsi geçen reisler Akdeniz'de ünlerine ün kattıkça İspanyol kuşatması altında yaşayan Kuzey Afrika illerindeki dini önderler tarafından bir tür kurtarıcı olarak görülmeye başlanmışlardır.⁶² Bilindiği üzere Oruç Reis'in kolunu kaybetmesi, Becaye'de vilayetinin ileri gelenlerinden kendisine ulaştırılan bir arzuhali yerine getirmek üzere bahsi geçen yerde bulunan bir İspanyol istihkâmına saldırırken cereyan etmiştir. Böylesi saldırılarda bulunan dahası küçük beylikler de kuran bu deniz kurtlarına karşı önlem almak İspanyol yönetimi için elzem olmuştu. Ayrıca Osmanlı gazilerine karşı kıyılarda kadirga veya kalyon bulundurmak, sebep olduğu muazzam masraftan ötürü İspanya'nın milli servetinin buraya aktarılmasına neden oluyordu.⁶³

1509'da Vahran'ın fethinde Cisneros'un yanında savaşa katılan Diego Fernandez de Cordoba, bahsi geçen şehrin valisi sıfatıyla görevine devam ederken, Oruç Reis'in yarattığı tehlikeden dolayı İspanya Kralı Şarlken'den yardım istemiştir. Kuzey Afrika'daki şartların ağırlaşması ve Müslüman tehdidi karşısında Şarlken 1518'de bölgeye asker sevk etmiş ve bu birlikler sayesinde Tlemsen geri alınarak Oruç Reis öldürülebilmıştır. Aynı yıl Mısır'ın fethinden dönen Yavuz Sultan Selim,

⁶² Andrew Hess, **Unutulmuş Sınırlar**, Küre Yayınları, İstanbul 2010, s. 87.

⁶³ Miguel Angel de Bunes Ibarra, a.g.m., s. 84.

İstanbul'da muazzam büyüklükte bir tersane yapılmasının emrini vererek ileriki yıllarda Osmanlı donanmasının Akdeniz'in en güçlü donanması olarak kabul görmesini sağlayacaktır.⁶⁴

1535 yılına gelindiğinde Şarlken, Tunus'a büyük çapta bir sefer düzenleyerek Tunus'un tamamıyla İspanyol hâkimiyetine girmesini sağlayacaktır. Ancak 1574'te Uluç Ali Paşa ve Sinan Paşa önderliğindeki donanma, Tunus'u tamamen ele geçirerek İspanya'nın Kuzey Afrika'da gerçekleştirebileceği Hristiyanlaştırma politikasına bir son vermişlerdir.

⁶⁴ Metin Kunt, a.g.e., s. 117.

A. ORUÇ REİS'İN KÖKENİ HAKKINDA

Gomara'nın sunmuş olduğu açıklamalar ile Gazavatname'deki bilgiler kıyaslandığında Oruç Reis'in annesinin kökeni ve babasıyla annesinin evliliklerinden dört erkek çocuğu olduğu bilgisi dışında birbiriyle örtüşen bilgi bulunmamaktadır. Oruç Reis'in annesinin önceki evliliğinden ve dolayısıyla bu evlilik neticesinde doğan çocuklardan Osmanlı tarihi kaynaklarında bahsedilmemiştir. Gomara, Oruç Reis'in dört çocuğun en büyüğü olarak tanıtmış ve kardeşlerin isimlerini aktarıırken de doğru bilgiyi verememiştir.

Oruç Reis'in babasının hangi vilayetten geldiği konusunda Osmanlı eserlerinde bir fikir birliği yoktur. Gomara'nın aynı konu ile alakalı verdiği bilgi ise muğlaktır. Oruç Reis'in babasının Türkleştirilmiş bir dönme olduğu ise tartışmaya açıktır. Zira Gomara'nın Türkleştirilmeden kastı din değiştirip İslam'a geçme olduğu anlaşılmaktadır.⁶⁵ O dönem Müslüman olmak Osmanlı Sipahisi için ön şart değildi.⁶⁶ Gazavatname'nin doğrudan doğruya Hızır ve diğer reislerden edinilen bilgiler doğrultusunda, Padişah Kanun-i Sultan Süleyman'a verilmek üzere yazıldığı düşünüldüğünde babasının olmadığı halde sipahi diye aktarmasının mümkün olmadığı düşünülebilir. Buna ek olarak Kâtip Çelebi'nin de bunu eserinde onaylaması hakikatin bu yönde olduğunu güçlendirmektedir. Sipahilerin çoğunlukla Türkmen olmalarına karşın hepsinin Türkmen olduğu yönünde kesin bir tarihi bilgi bulunmamaktadır. Dolayısıyla Oruç Reis'in pederinin Türk olup olmadığı incelediğimiz eserlerden anlaşılmamaktadır. Gomara'nın işaret ettiği gibi Oruç Reis'in babasının denizcilikle uğraşmış olduğu ise hiçbir Osmanlı kaynağında geçmemektedir. Yakup Beyin Ece

⁶⁵ XVI. Yüzyılda İspanya'da Türk kelimesi Müslüman ile eş anlamlı kullanılmaktaydı. (Özlem Kumrular, **Türk Korkusu**, Doğan Kitapçılık, 2008 İstanbul, s. 65)

⁶⁶ **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Halil İnalçık, "Tımar" maddesi, s.170.

Ovasından olması ve o bölgenin toprağının çömlek yapmaya elverişli oluşundan mütevellit çömlekçilik ile uğraştığını iddia eden tarihçiler vardır.⁶⁷ Bu iddiaya karşılık Gomara, Hızır Reis'in denizciliğe merak salmadan önce çömlekçilik yaptığını da eserinde belirtmektedir.⁶⁸ Ancak Gomara'nın Oruç Reis'in kökenini anlatırken yazmış olduğu hikâye, Osmanlı tarafından gelen bilgiler ile kıyaslandığında tezatlık yaratmaktadır.

A.1 Francisco Lopez de Gomara'nın eserinde Oruç Reis'in kökeni

Gomara, kitabında İskitlerden (M.Ö. 8. yy.) başlayarak kitabın yazıldığı esnada hayatta olan Sultan Süleyman dönemine (M.S. 1520-1566) kadar süregelen Türk tarihini kısaca anlatmıştır. Sonradan Oruç ve Hızır Reislerin kökenine inme gayesiyle, bahsi geçen reislerin baba ile annesinin kökenini ve ayrıca Oruç Reis'in kardeşlerinin ismini paylaşmıştır. Gomara'nın, Oruç Reis'in kökeniyle ilgili tespiti kitabında şu şekilde geçmektedir:

“Barbaros⁶⁹ Türk değildir, Afrikalı, Mağribi de değil, bazılarının düşündüğü gibi İspanyol hiç değil, bir dönmenin ve Hristiyan'ın torunu olup Türkleştirilmiştir.”⁷⁰

Gomara, reislerin baba ve annesinin kökenini şöyle anlatmaktadır:

“Dünyanın günahlarından arınma yıllarına yakın bir tarih olan 1470 senesinde, her ne kadar bu dönemi anlatan dayanağım olan bir yazar olmasa da Yunan diyarına bağlı bir Arnavut memleketinden bir takım

⁶⁷ Fuad Carım, **Türklerin Denizciliği, Oruç Reis ve Garb Ocakları**, 1965, s. 19.

,Ernle Bradford, **Padişahın Amiralî Barbaros Hayreddin**, Doğan Kitap, 2010 İstanbul, s. 31.

⁶⁸ Francisco Lopez de Gomara, a.g.e., s. 36 ile 40.

⁶⁹ Gomara, kitabında Oruç Reis'e neden Kızılsakal yahut dilimizdeki söylenişle Barbaros dendiğini açıklamıştır: Rodos'ta bulunan St. Jean Şövalyelerine esir düştükten sonra kürek mahkûmluğu yapan Oruç Reis, Gomara'ya göre dinden dönen kimse anlamına gelen adını paylaşmak istememiş ve kırmızıya çalan kızıl saç ve sakala sahip olduğu için Barbaros yani kızıl sakal diye çağrılmaya başlanmıştır. (Francisco Lopez de Gomara, a.g.e., s. 38)

⁷⁰ Francisco Lopez de Gomara, a.g.e., s. 35.

Türkler bir çocuğu alarak İstanbul'a götürdüler ve onu Türk yaptılar. Onu dönme Mahomedi olarak çağırmaya başladılar. Büyük Türk'ün emrinde çalışan birer korsan oldukları için deniz yoluyla bu çocuğu İmparatorluğun başkentine götürdüler. Sarayda kendisine nitelik ve vasıflarına uygun bir makam verildi. Bu Mahomedi büyüüp adam olduğunda İstanbul'da bir suç işledi ve cezalandırma korkusuyla şehirden kaçıp Midilli adasına gitti. Orada Catalina⁷¹ adında dul bir Hristiyan kadınla evlendi. Kadının önceki eşinden iki oğlu ve bir kızı olmuştur. Ondan altı çocuk sahibi oldu. Bunlardan ikisi kız çocuğu olup annelerinin inançlarını benimsemiş, oğlan çocukları ise babalarının dini olan Muhammed'in yolunu seçmişlerdi. II. Mehmet Konstantiniyye'yi fethettikten sonra Türkler Hristiyan bir kadınla evlendiklerinde gelenek olarak erkek çocukları Muhammed'in dinini seçerken kız çocukları istedikleri dini seçmekte özgür kılınmıştı. Bu sayede Hristiyanlar ile evlilik yolu ile karışıp fethettikleri toprakları güvence altına alabilmiş ve buna ek olarak fitri yollarla gelişen münasebetlerde de dini inanışlarına karşı taraf rıza göstermiştir. Mahomedi bütün oğullarına isimlerini kendi koymuştur: Büyük oğluna dönük anlamına gelen Oruç, ikincisine Jaça üçüncüye Hayreddin ve diğerine Mauçete isimlerini vermiştir.”⁷²

Gomara, Oruç Reis'in pederi Mahomedi'nin teknesi ile Midilli'den yüklediği sarımsak, şarap, soğan ve diğer benzer ürünleri Limni'de, civar adalarda ve Gelibolu'da satarak evini geçindirdiğini ancak meşakkatli olan bu işi ifa etmesine rağmen yoksul olduklarını belirtmektedir.⁷³

A.2 Seyyid Muradî Reis'in eserinde Oruç Reis'in kökeni

Gazavatname'de ise Fatih Sultan Mehmet Han, Midilli adasını fethettikten sonra ada kalesine tayin edilen kul taifesinden kendisine gönderilen bir arzuhal üstüne

⁷¹ İspanyol vakanüvis Bartolomé Leonardo de Argensola ki kendisi 1618 yılında Aragon Prensiğinin baş vakanüvisi tayin edilmiştir, *Aragon Vakayinameleri* adlı eserin dokuzuncu faslında bulunan Barbaros Kardeşlerin kökeni başlığında Oruç Reis'in validesinin Hristiyan bir Rum, adının ise Catalina olduğunu belirtmiştir. Catalina'nın Rum bir papazdan iki oğlu bir kızı olan bir dul olduğunu sonradan Oruç Reis'in babası olacak Arnavut kökenli zat ile evlenerek dört erkek, iki kız çocuk dünyaya getirdiğini anlatmaktadır.

Bartolomé Leonardo de Argensola, **Anales de Aragon**, Institucion Fernando el Catolico, Zaragoza, 2013, s. 149, 150, 151.

⁷² Francisco Lopez de Gomara, a.g.e., s. 35-36.

⁷³ Francisco Lopez de Gomara, a.g.e., s. 36.

bir emr-i şerif göndererek adadakilerin Hristiyanlar ile evlenmelerine müsaade ettiği anlatılmaktadır.⁷⁴ Oruç ve Hızır Reislerin babasının ismi Yakup olarak geçmekte ve Selanik yakınlarında bulunan Vardar Yenicesinden geldiği söylenmektedir. Yakup'un bir sipahinin oğlu olduğu da ayrıca belirtilmektedir.⁷⁵ Yakup'un adanın fethinden sonra Midilli kalesinde görevli olduğu ve adada bulunan kâfir kızların en güzellerinden biri ile evlendiği, bu evlilikten altı çocuk sahibi olduğu bunların dördünün erkek, ikisinin de kız olduğu belirtilmekte olup, erkek çocuklarının isimleri sırasıyla İshak, Oruç, Hızır ve İlyas olarak verilmektedir.

A.3 Kâtip Çelebi'nin eserinde Oruç Reis'in kökeni

Kâtip Çelebi *Tuhfetü'l-Kibâr Fî Esfâri'l-Bihâr* (Deniz Seferleri Hakkında Büyüklere Armağan diye Türkçemize kazandırılan) adlı eserde Hızır ve Oruç Reislerin pederinin bugün Çanakkale il sınırları içerisinde bulunan Ece Ovası'ndan bir sipahi olduğunu, Midilli fethine gönüllü yazdırıp o cezirede kaldığını anlatır.⁷⁶ Adının Yakup olduğu bilgisi ile oğullarının adları, Gazavatname'de geçtiği şekliyle aynen aktarılmıştır.

⁷⁴ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s.13.

⁷⁵ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ), a.g.e., s. 14.

⁷⁶ Kâtip Çelebi, (Çeviri: İdris Bostan) a.g.e., s. 78.

B. ST. JEAN ŞÖVALYELERİNE ESİR DÜŞMEDEN ÖNCE ORUÇ REİS'İN HAYATI

Teze konu kaynaklar mukayese edildiğinde, Gomara'nın Oruç Reis ile ilgili sunduğu bilgilerin Seyyid Muradî Reis ve Kâtip Çelebi'nin eserlerinde paylaştıkları bilgiler ile uyuşmadığı ortaya çıkmıştır. Yoksul olduklarına dair herhangi bir ibareye Osmanlı eserlerinde rastlanmamıştır. Ne Seyyid Muradî Reis ne de Kâtip Çelebi eserlerinde Oruç Reis'in İstanbul'a giderek padişaha arzuhalde bulunduğu ile ilgili bir malumat yazmamıştır. Gomara'nın Oruç Reis'in korsanlığa başlamadan önceki hayatı ile ilgili malumatının kısıtlı olduğu anlaşılmaktadır.

B.1 Francisco Lopez de Gomara'nın eserinde Oruç Reis'in St. Jean Şövalyelerine esir düşmeden evvelki yaşamı

Gomara, Oruç Reis'in babasının ve kardeşlerinin çektiği ıstırapı görmemek için ailesini yüzüstü bırakarak İstanbul'a gittiğini anlatmaktadır. Ayrıca Oruç'un padişahın sarayına giderek babasına hayattayken ve padişahın emrindeyken bağlanan maaşın kendisine verilmesi arzuhalini ilettiğini ancak padişahın Oruç Reis'in babasının denizci olduğunu bilmesinden mütevellit kendisine babasının önceden sahip olduğu mıntıka ve mevkiinin verilmesi emrini buyurduğunu belirtmektedir.⁷⁷ Ancak Oruç Reis'in babasının ne zaman ve ne şekilde vefat ettiği eserde belirtilmemiştir.

B.2 Seyyid Muradî Reis'in eserinde Oruç Reis'in St. Jean Şövalyelerine esir düşmeden evvelki yaşamı

Gazavatname'de Oruç Reis'in denizciliğe heves edip bir tekne yaptırarak deryada ticarete başladığı ve kimseye muhtaç olmadan ailece rahat yaşadıkları

⁷⁷ Francisco Lopez de Gomara, a.g.e., s. 36.

anlatılmaktadır.⁷⁸ Şimşirgil, çevirisinde Oruç Reis'in Mısır, İskenderiye, Trablus ve Şam taraflarına sefere çıkmaktan hoşlandığını belirtmektedir.⁷⁹ Ancak Ertuğrul Düzdağ, çevirisinde Oruç Reis'in nerelere sefere çıkmaktan hoşlandığı ile ilgili bir malumat paylaşmamıştır.

B.3 Kâtip Çelebi'nin eserinde Oruç Reis'in St. Jean Şövalyelerine esir düşmeden evvelki yaşamı

Kâtip Çelebi, Oruç Reis ile kardeşlerinin gemi ile ticaret yaptıklarını belirtmektedir. Oruç Reis'in özellikle Mısır ve Şam Trablusu'na ticarete gittiğini anlatmaktadır.⁸⁰

⁷⁸ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s.14.

⁷⁹ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: Ahmet Şimşirgil) a.g.e., s. 4.

⁸⁰ Kâtip Çelebi, (Çeviri: İdris Bostan) a.g.e., s. 78.

C. ORUÇ REİS'İN ST. JEAN ŞÖVALYELERİNE ESİR DÜŞMESİ, ESARETTEN KURTULMASI VE KORSANLIĞA BAŞLAMASI

Gomara'nın eseri ile Gazavatname'de anlatılan yer ve mekân bilgileri ve Oruç Reis'in esarettten kurtulmasının anlatıldığı bölümde büyük benzerlikler görülmektedir. Oruç Reis'in esir tutulduğu kaliteden kaçmasının ayrıntıları Gazavatname'de Gomara'nın anlattığı kadar kapsamlı verilmemiştir ancak Gomara, Oruç Reis'in kaçışını ayrıntılı olarak nakletmiştir. Muradî Reis eserde naklettiğine göre Oruç Reis'in kalitesinde bulunan Hristiyanlar reisle dalga geçerek:

“Hele sen şimdi küreğini çek de, Muhammed eğer seni kurtarabilirse kurtarsın”⁸¹ demişler ancak aynı gece Oruç Reis, Allah'a ve elçisine yakarmış ve dua etmiş ve bir sonraki gün kaçmıştır. Olayın anlatılış biçimi neden-sonuç ilişkisine dayandırılarak, ahlaki ve dini bir mesaj verilmiştir. Ancak bu manada verilen mesajlar Gazavatname ile sınırlı değildir.⁸²

Gomara, Oruç Reis'in sonradan sahip olduğu iki tekneyi hainlik yaparak hile ile ele geçirdiğini anlatarak onun Şehzade Korkud'un yardımını ve himayesi ile tekrar tekne sahibi olduğunu belirtmemiş, dolayısıyla Oruç Reis'in kendisine güvenip kaptan yapan kişiyi uykusunda öldürebilecek kadar cani biri olarak yansıtmıştır. Hâlbuki Gazavatname'de bahsi geçen Ali Kaptan, Oruç Reis'e güvenerek onu ikinci reis olarak tayin etmiş ve anlatıldığı kadarıyla işini layıkıyla yerine getiren Oruç Reis, bu şekilde Mısır Sultanı Kansu Gavri'nin hizmetine girmiştir.⁸³ Gomara gibi meslektaşı Argensola da *Aragon Vakayinameleri* adlı eserinde Oruç Reis'in tekne sahibini

⁸¹ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s. 24.

⁸² Gomara, Oruç Reis'in ölümünü yazarken, Hristiyanları yüceltme yoluna gidecek ve okuyucuya ahlaki bir mesaj vermekten geri kalmayacaktır.

⁸³ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s. 29-30.

uykuda öldürdüğünü ve bu şekilde kendisine bu işi yaparken yardımcı olan mürettebatı sevindirdiğini nakletmiştir.⁸⁴

Tekne sahibi olduktan hemen sonra Oruç Reis her iki eserde de Midilli'ye uğramaktadır. Ancak Gomara'ya göre İstanbul'dan, Muradî Reis'e göre Foça'dan denize açılmıştır. İki eser Oruç Reis'in tekrar denize açıldığı şehirler ve teknelerin sahip olunuş biçimleri konusunda birbirlerine tezatlık göstermektedir.

Gomara, Oruç Reis'in Midilli'ye uğrayıp bütün erkek kardeşlerini kadırgasına aldığı, dahası Hızır Reis'i daha mert olduğu gerekçesiyle diğer kadırganın reisi yaptığını belirtmektedir.⁸⁵ *Gazavatname* ve *Tuhfetü'l-Kibâr Fi Esfâri'l Bihâr*'da anlatıldığı üzere İlyas daha önce Rodos Şövalyeleriyle çıkan çatışmada vefat etmişti. Ayrıca *Gazavatname*'de Oruç Reis'in Midilli'ye gelerek hasret giderdiğini sonra gemisine binip gazaya çıktığı anlatılmaktadır.⁸⁶

Kâtip Çelebi eserinde, Oruç Reis'in Rodos Şövalyeleri ile cenk esnasında teknesiz kalmasından bahsetmez. Dolayısıyla Şehzade Korkud'un hediyesi olan teknenin Oruç'a verilmesi de eserinde yer almamaktadır. Yazar yalnızca, Sultan Korkud Antalya'da ikamet ederken Oruç Reis'in on sekiz oturaklı bir tekne ile gazaya çıktığını anlatır.⁸⁷

C.1 Francisco Lopez de Gomara'nın eserinde Oruç Reis'in esaretten kurtulması ve korsanlığa başlaması

Gomara, St. Jean Şövalyeleri'nin Osmanlı İmparatorluğu'na ait adalara ve sahil şeridinde sayısız zarar ziyan vermeleri üzerine II. Beyazıd'ın düşmanla savaşacak

⁸⁴ Bartolomé Leonardo de Argensola, a.g.e., s. 153-154.

⁸⁵ Francisco Lopez de Gomara, a.g.e., s. 40.

⁸⁶ Seyyid Muradî Reis (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s.36.

⁸⁷ Kâtip Çelebi, (Çeviri: İdris Bostan) a.g.e., s. 78.

büyük bir filo kurulması fermanını çıkardığını ve Oruç Reis'in de bahsi geçen filoda bir kadirgaya kaptan olarak atandığını belirtir.⁸⁸ Osmanlı Donanması ile Rodos'ta ikamet eden St. Jean Şövalyelerine ait donanma Girit Adası yakınlarında karşılaşmış ve cenk etmiş, fakat Hristiyan şövalyeler savaşta kazanan taraf olmuş, ayrıca birçok esir ve kadirgayı da ele geçirmiştir. Esirler arasında Oruç Reis de bulunmaktadır. Oruç Reis iki sene kürek mahkûmu olarak bir kadirgada⁸⁹ prangaya vurulmuştur. Bulunduğu kadirganın alışıl gelmiş olduğu üzere Türk topraklarına baskına gittiği bir gün, eline geçirdiği bir bıçakla prangaya vurulu ayağının topuğunu kestiğini⁹⁰ ve denize atlayarak kaçtığı Gomara'nın eserinde anlatılmaktadır.⁹¹ Kaçtıktan sonra İstanbul'a giden Oruç Reis tekrar bir tekne sahibi olmuştur:

Türk, bu işin hal çaresini bulamaması ve Hristiyanlara karşı koyamaması üzerine, topraklarında bulunan her bir denizciye, çektiri ve kadirgalarını silahlandırmasını ve Hristiyanlara, özellikle Rodoslulara ellerinden gelen bütün zarar ziyanı vermesine icazet buyurdu. Bu izinle, İstanbul'a komşu, iki zengin genç yirmi iki oturaklı bir kadirga hazırladılar, Kızılsakalı (Oruç) dümenci olarak kadirganın başına geçirerek onu iyi denizci olduğundan mütevellit onurlandırdılar. Böylece İstanbul'dan bir kadirga ve diğer bir çektiriyle korsanlık ve soygun yapmak için denize açıldılar. Bozcaada açıklarına geldiklerinde bu bahsettiğimiz gençlerden bir tanesi aniden hastalandı ve öldü. Kızılsakal, kadirgaların sahibi olanlardan birinin vefat ettiğini öğrenince, diğerini öldürüp kadirgayı ele geçirmeyi ve sefaletten kurtulmayı diğer denizcilere teklif etti zira zamanın geçmesini ve bu fırsatın kaçmasını istemiyordu. Kendisi gibi olan ve arkadaşlık ettiği bazı denizci ve askerler ile konuştu, (...) onları bahtsız gencin öldürülmesi hususunda yüreklendirdikten sonra hepsine meselenin nasıl halledileceğini güzelce anlattı(...)gece olduğundan kadirganın sahibi efendi yatıp uyudu... Efendinin uyuduğunu gören Kızılsakal üç veya dört balta darbesini şakağına indirerek onu öldürdü(...) kadirganın

⁸⁸ Francisco Lopez de Gomara, a.g.e., s. 37.

⁸⁹ Ernle Bradford'un *Padişahın Amirali* olarak Türkçeye kazandırılan eserinde Oruç Reis'in forsa olarak çalıştığı kadirganın adı Our Lady of Conception olarak verilmiştir.

⁹⁰ Bartolomé Leonardo de Argensola, a.g.e., s. 153.

⁹¹ Francisco Lopez de Gomara, a.g.e., s. 37-38.

*başına geçerek bunu ve çektiriyi ele geçirdi. Oruç, kalleslik yapıp efendisini öldürerek ve servetine el koyarak başlangıç yaptı.*⁹²

C.2 Seyyid Muradî Reis'in eserinde Oruç Reis'in esaretten kurtulması ve korsanlığa başlaması

Gazavatname'de Oruç Reis'in kardeşi İlyas'ı yanına alıp Şam Trablusu'na doğru sefere çıktığı esnada Rodos Şövalyelerine denk geldiği ve cenk esnasında kardeşi İlyas'ın vefat ettiği anlatılmaktadır. Aynı zamanda Oruç Reis'in şövalyelere esir düştüğü de belirtilmektedir.⁹³ Daha sonra haber Hızır Reis'e ulaşmış, Hızır Reis de kardeşini kurtarmak için Midilli'den tanıdığı Rodos'a gidip gelen gayrimüslim bir bezirgân aracılığıyla ağabeyini kurtarmaya çalışmış ancak muvaffak olamamıştır.⁹⁴ Şehzade Korkud'un her sene Muharrem ayında St. Jean Şövalyelerine esir düşmüş Müslümanları, fidyelerini ödeyerek kurtarmayı adet edinmiş olduğunu, kapıcıbaşısını göndererek Rodos'tan yüz esir kurtardığını ve Rodosluların da yirmi ila otuz esir azat olduğunda bunları kendi gemilerine koyup selamet yakasına götürmelerinin adetten olduğu eserde yazmaktadır.⁹⁵ Azat edilmek üzere gemiye bindirilen esirler Oruç Reis'in kürek mahkûmu olduğu kaliteye bindirilmiş ve Antalya yakınlarında kaliteden indirilmiş, o gece rüzgâr muhalefeti çıkmış büyük bir fırtına kopmuş, Oruç Reis de ayağındaki demiri kolaylıkla çıkararak denize atlamış ve kıyıya yüzmüştür. Sonra Antalya'ya giderek Ali Kaptan adında sürekli İskenderiye'ye giderek ticaret yapan bir kaptanın yanında ikinci reis olarak çalışmaya başlamış ve İskenderiye'den Midilli'ye giden bir gemi bulunca kardeşi Hızır Reis'i durumundan haberdar etmiştir.⁹⁶ Eser, Oruç Reis'in İskenderiye'de bulunduğu bir sırada reisin bahadırılığından haberdar olan

⁹² Francisco Lopez de Gomara, a.g.e., s.38-39.

⁹³ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s.14.

⁹⁴ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s. 18.

⁹⁵ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s. 22.

⁹⁶ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s. 28-29.

Mısır Sultanı tarafından çağırılarak donanmasına serasker olarak tayin edildiğini ancak Oruç Reis'in on altı parça gemi ile Payas Körfezine kereste götürme görevini yerine getirdiği sırada Hristiyan donanması ile karşılaşarak kaçmak zorunda kaldığını ve askerlerini karaya çıkararak canlarını güç kurtardıklarını anlatmaktadır. Bu olaydan sonra Oruç Reis Antalya'ya gitmiş, kemerinde bulunan para ile on sekiz oturaklı bir tekne yaptırmış ve Rodos civarında korsanlık yapmaya başlamıştır.⁹⁷ Oruç Reis'in Rodos'a birçok zarar ziyan vermesinin yarattığı rahatsızlık üzerine şövalyeler beş-altı parça yürük tekne donatarak her yerde onu aramaya başlamış sonunda Reisi bularak teknesini zapt etmiş öyle ki Oruç Reis adamlarıyla beraber kaçarak kurtulmak zorunda kalmıştır.⁹⁸

Teknesiz kalan Oruç Reis, Sultan Korkud'un hazinedarı olan Piyale Beye daha önceden ahbablığı olduğundan durumunu anlatır. Piyale Bey, Sultan Korkud'a durumu izah ederek "*dinsiz kâfirlerle*" cenk eden gazileri koruyup kollamasını istirham eder. Böylelikle Sultan Korkud'un verdiği emirle Oruç Reis yirmi dört oturaklı bir kalite sahibi olur. Ayrıca Piyale Bey kendisi için de bir tekne yaptırır ve Yahya Reis'i gemisine tayin eder. Gemiler denize açılmaya hazır olduğunda Piyale Bey, Oruç Reis'e şöyle demektedir:

*"Sen hem kendi teknenin, hem benim teknemin üzerine mutemetsin."*⁹⁹

Teknelerin hazır olduğu bilgisini alan Sultan Korkud Oruç Reis'e "Fringistan tarafına gidip orada korsanlık etmeleri" yönünde talimat vermiştir.¹⁰⁰

⁹⁷ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s. 30-31.

⁹⁸ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s.32.

⁹⁹ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s. 34.

¹⁰⁰ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s. 35.

C.3 Kâtip Çelebi'nin eserinde Oruç Reis'in esaretten kurtulması ve korsanlığa başlaması

Kâtip Çelebi de Oruç Reis'in esir düşmesi ve kurtulması hadiselerini aktarırken Gazavatname ile paralellik gösteren bir anlatım benimsemiştir. Zira eserinde Oruç ile İlyas'ın Trablus'a giderken St. Jean Şövalyelerine denk geldiklerini ve İlyas'ın cenk esnasında şehadet şerbetini içtiğini belirtmiştir. Oruç Reis'in nice zaman esir kaldığını, Şehzade Korkud Antalya'da iken kendisinden izin isteyerek on sekiz oturaklı bir gemi ile korsanlığa başladığı da *Tuhfetü'l-Kibâr Fi Esfâri'l Bihâr*'da anlatılmaktadır.¹⁰¹

¹⁰¹ Kâtip Çelebi, (Çeviri: İdris Bostan) a.g.e., s. 78.

D. ORUÇ REİS'İN İLK GAZALARI

Gomara'nın anlattığı şekliyle Eğriboz Adası civarında cereyan eden cenk hadisesi ne Gazavatname'deki ne de Kâtip Çelebi'nin eserindeki anlatımla aynı doğrultudadır. Gomara, Osmanlı'nın içinde cereyan eden Şehzade Korkud ile Sultan Selim gerginliğini eserinde belirtmemiştir. Oruç Reis'in İskenderiye'de konakladığından habersizdir, eserinde bu yönde bir açıklama yoktur. Cerbe Adasına gidip oradan Lipari Adası civarında bir gemiye rast gelmesi ise Gazavatname'de geçmemektedir. Gazavatname'de anlatılan Sardinya Adası civarında alınan geminin Lipari mevkiinde ele geçirilen gemi olduğuna dair elimizde bir delil yoktur. Sardinya, mevki olarak Lipari adası yakınında değildir. Öte yandan o dönem meydana gelen deniz savaşlarında, kovalamaca ve doğru rüzgârı bulmak amacıyla yön değiştirerek, özellikle kaçılacağı zaman rüzgârı arkaya alarak seyir etmek normaldi. Fakat her hâlükârda her üç eserdeki bilgilerin kıyaslanması sonucu birbiriyle örtüşen bilgiler elde edilemediğinden dolayı bu doğrulanamamaktadır. Ayrıca Gomara'nın neşrettiği olay, Halkulvad Burcuna gidip Tunus Sultan'ı ile antlaşma yapılmadan önce Gazavatname'de antlaşma sonrası cereyan etmektedir. Bir diğer önemli husus da Gomara'nın eserindeki hediyeler konusuyla alakalıdır. Bu çerçevede Gomara, Oruç Reis'in Tunus Sultanına sadece hediyeler verdiğini ve bu şekilde gönlünü aldığını anlatır. Gazavatname'de anlatıldığı şekliyle bahsi geçen iki kişi arasındaki liman vergisi ve pencikten ise bahsetmez.

D.1 Francisco Lopez de Gomara'nın eserinde Oruç Reis'in ilk gazaları

Gomara, kardeşlerini Midilli'den alarak yola çıkan Oruç Reis'in Eğriboz Adası¹⁰² civarında Türklere ait bir fustaya (bkz. Ek-3) cebren el koyduğunu, kaptanı yemin ettirip canını bağışlayarak serbest bıraktığını anlatır. Böylece Oruç Reis üç tekne ile önce Cerbe Adasına oradan Sicilya'ya gider, Lipari Adası civarında bir gemiye rast gelir, yaklaşarak saldırır ancak gece gündüz iki gün boyunca cenk etmelerine rağmen gemiyi ele geçiremez. Zira gemide bir hisara Büyük Komutan Gonzalo Fernandez de Cordoba'nın bir hisara gönderdiği üç yüz İspanyol askeri ile yetmiş silahlı adam bulunmaktadır.¹⁰³ Aynı zamanda gemi top ve erzak yüklüdür. Cenk halinin üçüncü gününün gecesinde, Türkçe bilen bir Cenevizli¹⁰⁴ Oruç Reis'e gemiden seslenerek iyi bir ödeme yapılması karşılığı geminin teslim olacağını söyleyerek anlaşmaya varır, lostromo olmasının da yardımıyla geminin aşağısında bulunan sintine suyu bölmesine inerek kalınca bir delik açar ve gemi denizin dibine doğru batmaya başlar. Bu hadise üzerine gemidekiler teslim olur ve Oruç Reis gemiyi ele geçirir.¹⁰⁵ Bundan sonra, Oruç Reis kazandığı ganimet ile Halkulvad Burcuna (Bkz. Ek-6) giderek Tunus Sultanına hediyeler verir ve iki ay boyunca orada dinlenir.

¹⁰² Piri Reis, Kitab-ı Bahriye adlı eserinde Eğriboz Adasını anlatmıştır: Denizden gelirken nişanı şudur: Dağların orta yerinde bir sivri dağ vardır. O dağ Midilli Adasından görülür. Midilli ile Eğriboz arası yüz mildir. Gündoğusu veya günbatısı üzerinde gidip gelinir. (Piri Reis, **Kitâb-ı Bahriyye Denizcilik Kitabı, Cilt 1**, Tercüman 1001 Temel Eser, Kervan Kitapçılık A.Ş. 1973)

¹⁰³ Fuad Carım, gemide beş yüz bulunduğunu belirtmektedir. (Fuad Carım, **Türkler Cezayir'de**, Sanat Basımevi, 1962, s. 21.)

¹⁰⁴ Argensola'nın eserinde bu kişinin Macar diyarında bulunan Tuna Nehri'nin bir kolu olan Drava nehri civarından geldiği belirtilmektedir. (Bartolomé Leonardo de Argensola, a.g.e., s. 154.)

¹⁰⁵ Francisco Lopez de Gomara, a.g.e., s. 40-41.

D.2 Seyyid Muradî Reis'in eserinde Oruç Reis'in ilk gazaları

Gazavatname'de Oruç Reis'in denize açılır ve Pulya¹⁰⁶ tarafına giderek orada rast geldiği iki barçayı aldığını anlatır. Barçalar Venedik bandıralı olup içlerinden 24.000 altın çıkmıştır.¹⁰⁷ Bunları alıp Rum diyarına gitmiş, Eğriboz civarında Terzi Kayası olarak bilinen limana gelmiş ancak burada da Venediklilere ait üç kalyon ile bir barçaya denk gelmiştir.¹⁰⁸ Her ne kadar Oruç Reis, bahsi geçen gemilere dokunmak istememişse de gemilerin hep birlikte Oruç Reis'in gemilerine saldırmalarından dolayı cenk başlamış sonunda Venedik gemilerinin dördünü de Oruç Reis ele geçirmiştir. Sonra, doğru Midilli'ye gidip kardeşleri Hızır ve İshak ile özlem gidermiştir.¹⁰⁹ Bunca ganimeti de leventleri arasında paylaştırdıktan sonra Sultan Korkud'un yanına varmak istemiş ancak o sırada tahta Sultan Selim'in geçmesinden dolayı Sultan Korkud'un firar etmesinden dolayı onun yanına gidememiştir. Dolayısıyla kardeşlerinin sözünü dinleyerek İskenderiye limanına doğru dümen kırmış, yolda denk geldiği bir barçayı da aktarmaya alarak yoluna devam etmiştir. Bu esnada yolda altı tane daha gemiyi cenk ile alınca aktarma sayısı yedi olarak limana varmışlardır. Daha önce Payas Körfezinde kaybettiği on altı pare gemi nedeniyle Oruç Reis, Mısır Sultanının yanına gitmekten imtina etmesine rağmen kardeşlerini dinleyerek İskenderiye'ye varır¹¹⁰ ve sultana çeşitli armağanlar verir. Böylelikle o felaketten sonra sultanın yanına uğramamasından mütevellit oluşan dargınlık bitmiştir. İskenderiye'den tekrar denize açılmış, çeşitli gemilere daha el koymuştur. Sonunda Cerbe Adasına giden Oruç Reis orada kardeşi Hızır ile buluşmuş, iki kardeş Türk denizinin karışık olmasından dolayı

¹⁰⁶ İtalya'da çizmenin topuk kısmında bulunan bölgeye eskiden verilen ad.

¹⁰⁷ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s. 36.

¹⁰⁸ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s. 37.

¹⁰⁹ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s. 38.

¹¹⁰ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s. 39.

Mağrip tarafına revan olmayı kararlaştırmıştır.¹¹¹ Tunus Sultanı ile görüşükten sonra yaptıkları antlaşma¹¹² gereği Halkulvad Burcunu¹¹³ mekân tutan Oruç Reis, iki parça da Tunus teknesiyle beraber toplam beş tekne olarak yola çıkmış yolda Sardinya Adası civarında bir korsan perkendesine¹¹⁴ denk gelmiş ve zorlu bir cenkten sonra tekneyi Hızır Reis içindeki elli esiri ile beraber almış ancak güneş doğmadan önce diğer gemilerin reisleriyle buluşabilmiştir zira perkendeyi kovalarken çok açılmıştır.¹¹⁵

D.3 Kâtip Çelebi'nin eserinde Oruç Reis'in ilk gazaları

Kâtip Çelebi ise Hızır Reis'in Midilli'den çıktıktan sonra bir barçaya denk geldiğini ve onları alarak İskenderiye'ye gittiğini eserinde aktarmaktadır. Sultan Selim'in başa geçmesiyle biraderi Korkud'a tabii gemilerin Akdeniz'den men edilmesinden dolayı Oruç Reis, Hızır Reis ile Cerbe Adasında buluşarak oradan Tunus'a geçmiştir.¹¹⁶ Tunus Sultanı Benî Hafs ile anlaşan gaziler ganimetten sultana pay verme şartı ile kalede kalmaya başlamışlardır. Sefer zamanı geldiğinde iki gemi donatıp denize açılmış Ceneviz'den gelen buğday yüklü bir gemiyi ele geçirmiş sonrasında yükü çuha olan büyükçe bir kalyonla karşılaşmış üstüne giderek onu da almışlardır. Halkulvad'a dönüp ganimeti bölüştükten sonra gaziler bu defa üç gemi ile yola çıkmış ve İspanya bandıralı bir barçaya denk gelmiş, uzunca süren cenkten sonra

¹¹¹ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s. 47.

¹¹² "Allah Teâlâ ganimet-i küffardan her ne ihsan ederse sekizde birini liman hakkı diye verelim". (Seyyid Muradî Reis, Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ, a.g.e., s. 48)

¹¹³ Tunus'un kuzeyinde, Tunus gölü ile körfezi arasında uzanan dil üzerinde yer alır. XVI. yüzyılın başlarında Tunus kıyıları hakkında bilgi veren Pîrî Reis burayı anlatırken şehrin önündeki sığ göle Halkulvet dendiğini, buradan sandalla veya karadan dolaşarak Tunus'a varıldığını, tüccar gemilerinin bu gölün Akdeniz'e açıldığı limanda beklediğini, buranın açık bir körfez oluşu sebebiyle dışarıdan düşmanın zorla girip çıktığını, bu yüzden önceleri deniz kenarına bir burç inşa edilmiş olduğunu fakat İspanyolların kıyıdaki bazı kaleleri ele geçirmeleri üzerine Tunus Sultanının bu burcu yıktırdığını belirtir. (**Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, "Halkulvad" maddesi, Mahmut H. Şakiroğlu)

¹¹⁴ 18 veya 19 oturaklı gemi

¹¹⁵ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s. 49.

¹¹⁶ Kâtip Çelebi, (Çeviri: İdris Bostan) A.g.e., s. 79.

içinde İspanyol bir beyin bulunduğu bu barçayı da ele geçirmişlerdir. Bundan sonra reislerin namı Akdeniz'e yayılmıştır.¹¹⁷

¹¹⁷ Kâtip Çelebi, (Çeviri: İdris Bostan) a.g.e., s. 79.

E. ORUÇ REİS'İN TUNUS'A YERLEŞMESİ VE GERÇEKLEŞTİRDİĞİ GAZALAR

Gomara'nın eserinde anlattığı büyükçe gemi ile Gazavatname'de "Keşiş Dağı gibi" bahsedilen ve *Tuhfetü'l-Kibâr Fî Esfâri'l-Bihâr*'da da büyük sıfatı kullanılarak tasvir edilen gemi muhtemelen aynı gemidir. Oruç Reis'in İlk Gazaları adlı bölümde bahsedilen Sardinya Adası'nda karşılaştıkları perkendenin zor ele geçirildiğini Gazavatname'de açıklandığı kadarıyla bilinmektedir. Kovalamaca esnasında Sardinya'dan Menorca Adası tarafına açılmış olması eldeki verilen göz önüne alındığında olasıdır. Çünkü bu perkendenin alınışı Gazavatname'de Hızır Reis'in, kendi teknesi olmasaydı bunun yakalanmasının mümkün olmayacağını, teknenin o derece yürük olduğunu ve ayrıca perkende ele geçirildikten sonra dahi forsa kullanılıp aktarmaya alındığı halde ancak fecir vaktinde yoldaşlarına ulaşabildiği şekliyle anlatılmaktadır. Dolayısıyla her üç eserde kuvvet ile muhtemel aynı büyük gemiden bahsetmektedir. Yalnız Gomara'nın anlattığı zaman dilimi diğer eserler ile uyuşmamaktadır ki bu durum önceki bölümün sonunda verilmiştir.

Gazavatname'de bahsedilen içi asker dolu ele geçirilen gemi, Oruç Reis'in İlk Gazaları bölümünde Gomara'nın üç yüz İspanyol askeri ile yetmiş silahlı adamın bulunduğu gemi olduğu görülmektedir. Gemideki askerlerin İspanyol olmasından mütevellit Gomara'nın böylesi önemli bir olayı atlamış olması olası değildir. Buna ek olarak asker dolu gemi ele geçirildikten sonra reislerin Akdeniz'de namının yürüdüğü Osmanlı döneminde yazılmış iki eserde de anlatılmaktadır. Ayrıca Gomara asker dolu gemi ele geçirildikten sonra Türklerin gemiye "Şövalyelerin gemisi"¹¹⁸ adını

¹¹⁸ Francisco Lopez de Gomara, a.g.e. s. 41.

koyduklarını belirtmektedir. Bütün bunlara ek olarak Gomara eserinde asker ile dolu gemiyi ele geçirdikten sonra Oruç Reis ile ilgili önemli bir tespit yapmıştır:

“Bu ganimetle Kızılsakal zengin olmakla kalmadı, hem Hristiyanlar hem de Türk ve Mağribi korsanlar arasında meşhur oldu.”¹¹⁹

Dolayısıyla İspanyol askerlerinin bulunduğu geminin alınışı hadisesi, incelenen üç eserde de geçmekte ve birbirleriyle örtüşmektedir. Fakat Gomara, geminin Cenevizli bir lostromonun açtığı delik sayesinde alındığını belirtmektedir. Bu ayrıntı Kâtip Çelebi ve Seyyid Muradî Reis’in eserlerinde verilmemiştir. Ancak Gazavatname’nin Şimşirgil tercümesinde gemilerde bulunanların uzunca bir süre çatıştıktan ve yenişemedikten sonra birbirlerine laf söz atmaya başladıklarını anlatır. Bu konuşmaların içeriği kâh sövgü kâh da iyi içerikli olduğu belirtilmektedir.¹²⁰ Dolayısıyla Gomara’nın anlattığı Cenevizli diğer eserlerde geçmiyor olsa da gemiler arası konuşmaların olduğu aşikârdır. Aynı şekilde Tunus Sultanı ile gaza ganimetlerinin paylaşılmasında anlaşmazlık çıktığı bahsi geçen iki eserde anlatılmamıştır. Tunus Sultanı ile gazilerin arası Gazavatname’nin ileriki bölümlerinde anlatıldığı kadarıyla tatsızlaşacaktır. Ancak anlaşmazlığın sebebi ganimet paylaşımı değil; ilk olarak Becaye kuşatması sırasında gazilerin isteğine rağmen Tunus sultanının barut yardımını esirgemesi, ikincisi de Oruç ve Hızır Reislerin çeşitli hediyeler ile Muslihiddin Reis’i Sultan Selim Han’a göndermeleri ve akabinde Sultan Selim Han’dan Reislere gelen hediyelerin Tunus Sultanının hasedine

¹¹⁹ Francisco Lopez de Gomara A.g.e. s. 42.

¹²⁰ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: Ahmet Şimşirgil) a.g.e., s. 26-27.

yol açmasıdır.¹²¹ Bütün bu anlaşmazlığa vesile olan hadiselerle rağmen Hızır Reis, Cezayir alınana kadar Tunus ve civarında kışlayacaktır.

E. 1 Francisco Lopez de Gomara'nın eserinde Oruç Reis'in Tunus'a yerleşmesi ve gerçekleştirdiği gazalar

Gomara, Oruç Reis, denizde ele geçirdiği ganimeti Tunus sultanına verdiğini ve bu şekilde orada kalmaya başladığını anlatmaktadır. Bu hadiseden sonra Gomara, Oruç Reis'in Halkulvad Burcuna gelip iki ay dinlendikten sonra yola çıkıp ilk el koyduğu geminin tarihini eserinde şu şekilde neşretmektedir:

“Halkulvad'dan yola revan olan Kızılsakal, üç yelkenli ile Tunus sultanının verdiği iki fustayla fenalık yapacak kimseleri bulmak üzere dümen tutmaya başladı. Menorca Adası yakınlarında İngiltere'den gelen zengin ticari malla yüklü, hantal ve büyükçe bir gemiye¹²² denk geldi. Cenk etmeye başladı, geminin bıktırarak kadar şiddetli savunmasına rağmen sonunda gemiyi ele geçirdi ve Halkulvad'a onunla döndü. Gemiden çıkan malların bölüşülmesine sıra geldiğinde sultan tehevür ve ihtirasla, kadırgalarla beraber gönderdiği iki fustadan dolayı malda hakkının olduğunu söyledi. Hiddetle oradan ayrılan Oruç, sultana ait fustaları götürmek istemedi.”¹²³

E. 2 Seyyid Muradî Reis'in eserinde Oruç Reis'in Tunus'a yerleşmesi ve gerçekleştirdiği gazalar

Gazavatname'de Sardinya Adası civarında denk geldikleri perkendenin ele geçirilmesinden sonra Keşiş Dağı gibi bir barçayla karşılaşır¹²⁴, Hızır Reis'in kaptanlarından olan Deli Mehmed barçanın arkasından gitmek için izin alır ve o yöne dümen kırar. Sonunda buğday yüklü barçayı ele geçirir. Ertesi gün iki barçaya daha

¹²¹ Seyyid Muradî Reis (Çeviri: Ahmet Şimşirgil) a.g.e., s. 48.

¹²² İngilizce'de hulk olarak geçen gemi modeli.

¹²³ Francisco Lopez de Gomara, a.g.e., s. 40-41.

¹²⁴ Seyyid Muradî Reis (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s. 49.

rast gelen gaziler bunları da ele geçirir. Barçalardan biri zeytin ve peynir ile yüklükken diğerinde Cenova'dan çıkma kemha ile tufek demiri vardır. Kendi gemileri haricinde dört aktarmayla Halkulvad'a geri dönerler. Ganimetin pençik ve liman hakkını çıkardıktan sonra aralarında kardeş payı ederler.¹²⁵ O sene kışladıktan sonra ertesini bahar denize açılan gaziler İspanyol yakasına giden asker dolu bir barçaya rastladılar. İçinde en az üç yüz ila dört yüz arası kişi varmış. Hızır ve Oruç Reis'in gemileri dışında iki geminin de aralarında bulunduğu toplamda dört gemiyle bahsi geçen gemiye hücum ettilerse de gemiden açılan ateş yüzünden kolaylıkla gemiyi ele geçirememiş hatta bu esnada yüz elli levent hayatını kaybetmiştir. Barçada ise yüz seksen üç asker ile iki zabıt sağ kalmıştır. Eserde anlatılana göre Oruç Reis bu çatışmada öldürücü yara almış ve iyileşinceye kadar çok zahmet çekmiştir. Ancak bahsi geçen barça alındıktan sonra reislerin namı İspanya'da yürür olmuştur.

E. 3 Kâtip Çelebi'nin eserinde Oruç Reis'in Tunus'a yerleşmesi ve gerçekleştirdiği gazalar

Kâtip Çelebi ise Reislerin iki gemiyle Halkulvad'dan denize açıldıklarını, o esnada Ceneviz'den buğday yüklü büyük bir gemiye denk geldiklerini hemen gemiyi ele geçirdiklerini akabinde çuha yüklü kale gibi bir kalyona rastladıklarını onu da saldırıp aldıklarını anlatmaktadır. Reisler Halkulvad'a dönüp ganimeti paylaştıktan sonra üç gemi olarak tekrar deryaya açılmıştır. İspanya'dan yelken açmış gelen bir barçaya denk gelen gaziler uzun müddet cenk ettikten sonra o gemiyi de aldılar. Kâtip Çelebi, gemide önemli bir beyin olması, gazilerin namının Akdeniz'de yürümesine sebep olduğunu belirtir.¹²⁶

¹²⁵ Seyyid Muradî Reis (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s. 51.

¹²⁶ Kâtip Çelebi, (Çeviri: İdris Bostan) a.g.e., s. 79.

F. ORUÇ REİS'İN BECAYE'YE İNTİKALİ

Becaye Kalesi önünde Oruç Reis'in kolunu kaybetmesini anlatan her üç eserde hadisenin oluş biçimi farklı aktarılmıştır. Zira Gomara'ya göre Becaye Kalesine Oruç Reis'in intikali planlı, programlı ve Tunus Sultanının desteğiyledir. Ancak Gazavatname'de olay kendiliğinden, herhangi bir planlama dâhilinde olmadan vuku bulmaktadır. Kâtip Çelebi ise Becaye'ye gelindiğinde Hristiyan donanmasının baskını sonucu olayların geliştiği yönünde hadiseyi nakletmiştir. Oysa Gazavatname'de Oruç Reis ve gazileri bulmak ve yok etmek için donatılmış on perkende ile şans eseri tutuşulan cenkten sonra kaçanları yakalamak için Becaye Kalesi'ne gidildiği anlatılmaktadır.

Becaye Kalesine gazilerin kaç gemiyle intikal ettiği meselesi, Gomara'nın eseri ile diğer eserler kıyaslandığında örtüşmemektedir. Zira Kâtip Çelebi ve Seyyid Muradî Reis dört gemiden bahsederken Gomara, bir kadirga, bir kalite ve üç fusta olmak üzere toplam beş gemi ile Becaye Kalesine gidildiğini anlatmaktadır.

Halkulvad'a baskın amacıyla gönderilen Ceneviz donanması Gazavatname'de yahut Kâtip Çelebi'nin eserinde geçmemektedir.¹²⁷ Gazavatname'de Hızır Reis'in Oruç Reis'in yaralı kolunu kurtarmak için birçok şifacıya başvurduğu ancak sonunda kesilmesinden başka çarenin olmadığını görmesi üstüne kolun kesildiği anlatılmaktadır.¹²⁸ Dolayısıyla Gazavatname'de nakledilen bilgilerden anlaşılan Hızır Reis'in bütün bu süreç boyunca Tunus'ta, Oruç Reis'in yanında olduğudur.

¹²⁷ Fuad Carım, *Cezayir'de Türkler* adlı eserinde bu olayı doğrulamaktadır. Zira Fuad Carım'a göre Andre Doria, daha önce kaptırdıkları kalyon dışında Türklere ait altı adet gemiye de el koyarak geri döner. (Fuad Carım, a.g.e., s.27)

¹²⁸ Seyyid Muradî Reis (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ), a.g.e., s. 59.

F. 1 Francisco Lopez de Gomara'nın eserinde Oruç Reis'in Becaye'ye intikali

Gomara, eserinde Becaye'deki hadisenin vuku bulmasını şu satırlarla yansıtmaktadır:

(...) Santa Pola mevkiyle Malaga arasında iki kaliteye denk geldi. Biri Garcia de Aguirre'ye diğeri ise Lope Lopez de Arrian'a aitti. Kalitedekiler Kızılsakal'a ait üç yelkenlinin, dört kadirgaya sahip Sicilyalı kaptan, Monsenyör Berenguer Doms'a ait olduğunu düşünerek o tarafa dümen kırdılar, bunların korsan oldukları evhamına kapılmadan yanaştılar, Lope de Lopez'in kalitesini kolaylıkla ele geçirdiler, diğeri firar etmeyi başardı. (...) Korsanların civarda olduğunu haberini alan Monsenyör Berenguer hiddetle ve rencide olmuş bir halde korsanların ardından dümen tuttu. Bu haberi alan Kızılsakal Vahran'a (bkz. Ek-13) doğru dümen kırdı, Cezayir ve Becaye'yi arkasında bıraktı ve emniyette olmak için Halkulvad'a gitti (...) Dönünce Tunus sultanıyla yeniden ahbaplık kurdu. Bir gün sultanla yemek yerken onun, Becaye'nin konum ve gücünü anlamasını sağladı. (...) Oruç'a dediklerinin aklına yattığı cevabını veren sultan, tasarısını gerçekleştirmesini, ona adam, iki fusta ve erzak yardımında bulunacağını söyledi. (...) Becaye'ye hepsi iyi silahlanmış tam tedarikli bir kadirga, bir kalite ve üç fusta ile gitti. Becaye'ye vardktan sonra birkaç Türk ile beraber kaleyi tetkik etmek için toprağa ayakbastı. Bu esnada kaleden atılan top sol kolunu götürdü. Bu hadiseden dolayı Barbaros Kardeşlerden Oruç'u tarif etmek için "kolu kesik" denmektedir.¹²⁹

Yukarıda bahsi geçen olaydan sonra Gomara, Oruç Reis'in Halkulvad'a Sardinya Adası üzerinden geri dönmek üzere dümen tuttuğunu yolda gazileri arayan dört Ceneviz kadirgasına rastladığını, cenk edip bunlardan sancak gemisini ele geçirdiğini diğer üç kadirganın ise kaçarak Cenova'ya kaçtıklarını aktarır.¹³⁰ Ceneviz'den bu sefer on yedi kadirga ve iki kalyon Oruç Reis'i bulmak için görevlendirilir. Donanmanın başına Bari Başpiskoposu Gabriel Martino ile Andrea

¹²⁹ Francisco Lopez de Gomara, a.g.e., s. 45-46.

¹³⁰ Francisco Lopez de Gomara, a.g.e., s. 46.

Doria atanmıştır. Gomara'ya göre donanma Halkulvad'a gelir gelmez kaleyi ele geçirirler. Daha önce kaybettikleri kadırgaya el koyup verebilecekleri kadar zarar ziyan vererek geri dönerler. Halkulvad'da ise Hızır Reis'in vekil olarak bulunduğu, donanmanın geldiğini görünce fena şekilde kaçtığı da eserde anlatılmaktadır.

F. 2 Seyyid Muradî Reis'in eserinde Oruç Reis'in Becaye'ye intikali

Gazavatname'de bu olaydan sonra Hristiyanların –muhtemelen İspanyolların- on tane perkendeyi donatarak denize açıldıklarını ve gazileri Cenova civarında aradıkları belirtilmektedir. Gaziler ise dört pare gemiyle denize açılarak Cenova tarafına dümen kırmış ancak rüzgâr muhalefeti yüzünden rüzgârın estiği istikamete giderek Becaye yakınlarındaki Delikli Taş¹³¹ mevkiine gelip demir atmışlar.¹³² Gazileri arayan perkendeler de o rüzgârın etki alanına girip Becaye'ye gelince, gaziler cenk ederek dördünü ele geçirmiş, altısı ise o dönem İspanyolların elinde bulunan Becaye Kalesi¹³³ önüne gelerek kaçmayı başarmıştır.¹³⁴ Bunları gaziler takip etmiş, Oruç Reis iki yüz kadar gazi ile karaya çıkarak kale altında saklanan tekneleri çıkartmaya meyletmiştir. Tekneleri demirlendiği noktada önlerine çıkan ilk tekneye çıktıklarında kimseleri görememişlerdir fakat aslında hem diğer teknelerde hem de kalede bulunanlar gazilerin muhakkak kendilerini takip edip geleceklerini düşündüklerinden aralarında anlaşmış ve gazileri gördüklerinde hem teknelerden hem kaleden top atışına başlamışlardır. Top atışı esnasında Oruç Reis, koluna isabet eden

¹³¹ Piri Reis, ünlü eseri *Kitab-ı Bahriye*'de bahsi geçen yeri anlatmaktadır: “Denizden Becaye'nin nişanı yüksek dağlardır. O dağların, gündoğusuna karşı dik bir burnu vardır. Bu burun dağdan gelip denize uzanmış küt bir burundur. Bu buruna gelip onu dağ tarafında bırakarak içeri girerler. Lodos tarafında bir delikli taş vardır. O taşı lodos tarafına dolaşınca Becaye şehri iki milden görünür.” (Piri Reis, **Kitâb-ı Bahriyye Denizcilik Kitabı**, Cilt 2, Tercüman 1001 Temel Eser, Kervan Kitapçılık A.Ş. 1973, s. 165)

¹³² Seyyid Muradî Reis (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ), a.g.e., s. 54.

¹³³ Kale, 1510'da Kont Pedro Navarro tarafından alınmıştır.

¹³⁴ Seyyid Muradî Reis (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ), a.g.e., s. 54-55.

bir misket yüzünden ağır yaralanmıştır. Bu sırada Hızır Reis yardıma gelmiş dört yüz civarı gazi ile karaya inerek olaya müdahale etmiştir. Sonunda kale önünde demirli altı tekneyi de aktarma olarak alarak toplamda on dört pare tekne ile oradan ayrılmışlardır.¹³⁵ Tunus'a geldikten sonra Hızır Reis, Oruç Reis'in kolunda bulunan yaranın ağır olmasından ve şifasının bulunamamasından mütevellit kolu dirseğinden kestirmek zorunda kalmıştır.¹³⁶

F. 3 Kâtip Çelebi'nin eserinde Oruç Reis'in Becaye'ye intikali

Kâtip Çelebi ise dört pare gemi ile gazilerin denize açıldığını, Becaye'ye vardıkları esnasında Hristiyan donanması tarafından basıldıklarını, cenk edip iki gemiyi ele geçirdiklerini anlatır. Bunun üstüne bazı gemilerin kaçtığı, Oruç Reis'in onları takip ederek karaya çıktığı, kaleden bulunan Hristiyan muhafızların saldırıya geçtikleri ve o esnada kaleden isabet eden bir topun koluna isabet ederek Reis'i yaraladığı eserde belirtilmektedir.¹³⁷

¹³⁵ Seyyid Muradî Reis (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ), a.g.e., s. 56-57.

¹³⁶ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: Ahmet Şimşirgil) a.g.e., s. 31.

¹³⁷ Kâtip Çelebi, (Çeviri: İdris Bostan) a.g.e., s. 79.

G. ORUÇ REİS'İN BECAYE SEFERİ

Gomara'nın anlattığı Kadioğlu isimli kumandan, Seyyid Muradî Reis ile Kâtip Çelebi'nin eserlerinin Becaye seferini anlatan sayfalarında geçmemektedir. Ayrıca bu sefere bahsi geçen her iki eserde de reislerin ağabeyi İshak iştirak etmemiştir. İshak ancak sefer bittikten sonra Hızır Reis Tunus'a dönünce Midilli'den gelmiştir. Dolayısıyla İshak'ın Becaye kuşatması sırasında vefat ettiği bilgisi diğer eserlerdeki bilgiler ile örtüşmemektedir. Gomara'nın aktardığı Becaye'nin kuşatılması sırasında İspanyol tarafının Mallorca'dan gönderdiği destek Gazavatname'deki bilgi ile örtüşmektedir. Peñón de Argel¹³⁸ (bkz. Ek-11) adlı yer Piri Reis'in meşhur eseri *Kitab-ı Bahriye*'de İspanya Burcu olarak geçmektedir. Gomara'nın buradan yardıma gelen askerler ile ilgili paylaştığı bilgi, Osmanlı kaynaklarınca onaylanmamaktadır. Ayrıca Gomara eserinde, Hızır Reis'in aldığı on pare gemiden bahsetmemiştir.

Oruç Reis'in Gazavatname'de anlatıldığı gibi çayın kurumasından mütevellit Hristiyanlara gemileri bırakmamak adına yaktığı Gomara'nın naklettiği bilgiyle tezatlık yaratmaktadır. Zira Gomara'ya göre Oruç Reis gemileri askerlerinin kuşatmadan dönmesini engellemek için yaktığını öne sürmektedir. Şimşirgil ile Düздаğ'ın basıma hazırladığı kitaplarda iki farklı nüshanın tercümesi olduğundan bilgiler bahsi geçen tercümelerde de örtüşmemektedir. Şimşirgil'in tercümesi gemilerin yakıldığını anlatırken, Düздаğ'ın metni Oruç Reis'in rüyasını anlatır ve gemiler ertesi gün çaydan çıkarılır, dolayısıyla ateşe verilmez. Özellikle Ertuğrul Düздаğ'ın tercüme ettiği nüshada Oruç Reis'in çok mübarek bir insan olduğu imajı

¹³⁸ Pedro de Navarro, Cezayir alındıktan sonra korsan faaliyetlerini engelleyecek, şehre egemen olacak ve sakinlerini denetleme vazifesi görececek bir kule yapılması emrini vermiştir. Bu kule o dönem, kıyıda yaklaşık iki yüz metre mesafede bulunmaktaydı.

verilmek istendiği belli olmaktadır. Bahsi geçen nüşhada Oruç Reis'in rüyasına iki kez büyük bir zât, muhtemelen bir evliya girerek onu yönlendirmektedir. Bu ayrıntılara Şimşirgil tercümesinde rastlanmaz.

Gomara, Oruç Reis'in İspanyollara olan nefretini kolunu kaybetmesine bağlıyor ve her nasılsa Becaye Kalesi kuşatması sırasında Gomara'ya göre Oruç Reis'in kolunu yaralayan top bir de ağabeyi İshak'ın ölümüne sebep oluyor. İshak'ın Becaye Kalesi muhasarası sırasında ölmediği bilinmektedir. Ancak İspanyol tarihçi Gomara'nın Oruç Reis'in Becaye kuşatmasında bir kardeşini kaybettiği şekliyle naklettiği bu bilgi, Argensola ve Pamplona piskoposu Sandoval tarafından da anlatım hiç değiştirilmeden aynı şekilde eserlerinde kullanılmıştır.¹³⁹

Gomara, Kâtip Çelebi ve Seyyid Muradî Reis'in eserlerinde görüldüğü üzere Oruç Reis Cical'de ikamet ederken, Cezayirli Müslümanlardan yardım çağrısı niteliğinde bir mektup alıyor ve bahsi geçen mektupta yazanlar üzerine Cezayir'e gidiyor. Her ne kadar Gomara olayın cereyan etme şeklini iki farklı şekilde nakletmiş olsa da birinci yorumu diğer eserlerden edindiğimiz bilgilerle örtüşmektedir.

G.1 Francisco Lopez de Gomara'nın eserinde Oruç Reis'in Becaye Seferi

Gomara, Oruç Reis'in iyileştikten sonra Tunus Sultanına gidip Becaye'ye sefere çıkmasına destek olmasını için yakarışta bulunduğunu, Sultanın da tersanede bulunan yedi fustası ile birçok Mağribi savaşçıyı Reis'in emrine verdiğini anlatır. Sultan aynı zamanda Oruç Reis'e yardımcı olması için Kadı Muhammed Ben Alcade

¹³⁹ Bartolomé Leonardo de Argensola, a.g.e., s. 161-162.

adında bir kumandanı yanına verir. Gomara, Oruç Reis'in orduyu karadan gönderdiğini, kendisinin de İshak adlı biraderi ile denizden kadırgasıyla yol aldığını ve her iki koldan gelen kuvvetlerin aynı anda Becaye'ye vardığını aktarır. Becaye'ye ayak basar basmaz beraberinde getirdiği bütün gemileri yaktırdığı, böylece düşman çok çetin çıksa dahi adamlarının geri çekilme umudunu kırdığı eserde anlatılmaktadır.¹⁴⁰ Sonra Oruç Reis karargâhını kurup şehri kuşatmıştır:

Orada bulunan iki kaleden birini aldı, diğerini öyle bir dar boğaza soktu ki Peñón de Argel'de¹⁴¹ konuşlanmış Machín de Rentería¹⁴² beş pare Vizcaya barçasıyla tam zamanında imdada yetişmemiş olsa kısa zamanda alacaktı. Rentería'dan gelen bu desteğin ardından Becaye'deki askerlerin kuşatıldığı haberini alan Mallorca'dan bir başka kafile geldi. Ayrıca birçok Valensiyalı şövalye ve daha fazlası yardıma koştu. Oruç, düşmana bu kadar yardım gelmiş olmasına rağmen kuşatmanın şiddetini hiç düşürmedi (...) Kızılsakal'ın tarafında bulunan en bahadır adamlar olan Türkler ile İspanyollar arasında birçok muazzam çarpışma cereyan etti. Bu çarpışmalardan birinde, Kızılsakal'ın biraderi İshak öne çıkmak isterken Oruç'un kolunu götüren aynı toptan atılan bir pare küçük top ateşiyle öldü. Oruç, biraderinin ölmesine o kadar çok kederlendi ki eğer o kumandan Ben Alcade¹⁴³ onu teselli edip büyük çaba sarf etmese orada ya canına kıyar yahut kendini ölüme terk ederdi.¹⁴⁴

Gomara eserinde Oruç Reis'in Becaye kuşatması sırasında kardeşini kaybettikten sonra çok ıstırap çektiğini, ahbabı Kadioğlu yanında olup ona destek vermese sefaletе sürüklenmiş olacağını yazar.¹⁴⁵ Ayrıca Kadioğlu'na ait Cicel'de bulunan viran bir yerde yaşarken Cezayir ahalisinden Oruç'a haber gönderildiğini, Oruç'un bir anda içinde bulunduğu talihsiz durumun verdiği acıdan sıyrılarak o tarafa

¹⁴⁰ Francisco Lopez de Gomara, a.g.e., s.47.

¹⁴¹ Cezayir şehrinin o dönem tam karşısında bulunan kayalıklarda bulunan kaleye İspanyolca'da verilen ad, burada bulunan kale sonradan yıkılmıştır.

¹⁴² İspanya'nın Guipuzcoa bölgesinin Rentería kasabası doğumlu asker ve denizci. Şarkten tarafından general rütbesiyle onurlandırılmıştır.

¹⁴³ Gazavatname'de Kadioğlu adıyla geçen karakter.

¹⁴⁴ Francisco Lopez de Gomara, a.g.e., s. 47-48.

¹⁴⁵ Francisco Lopez de Gomara, a.g.e., s. 49.

meylettiği de eserde belirtilmektedir. Gomara, Cezayir’de bulunan Müslüman ahalinin Oruç’tan yardım isteme hususunu iki farklı şekilde nakletmektedir. İlk anlatımında Berberistan’da bulunan vakti zamanında Kont Pedro Navarro’nun fethettiği ve vasalların, sultanların Katolik Krallara her sene haraç verdiği Cezayir adında bir yer olduğunu anlatır. Buranın ahali arasında yıllık haracın İspanyollara ödenmesi hususunda hizipleşmenin ortaya çıktığı, Cezayir sultanının ise daha önce İspanya kralına ettiği yeminden dolayı haracı göndermek istediğini ancak ahali tarafından bu sebeple tahttan edildiğini ve yerine geçmesi için Oruç Reis’e haber salındığını söyler. İkinci anlatımda ise Cezayirliler Oruç’u çağırıyorlar ve Vahran’a gitmek üzereyken Reis fikir değiştirip Cezayir’e uğruyor.

G.2 Seyyid Muradî Reis’in eserinde Oruç Reis’in Becaye Seferi

Seyyid Muradî Reis eserinde Oruç ve Hızır Reis’in sıla hasretiyle Midilli Adasına döndüklerini ve orada kışladıklarını anlatır.¹⁴⁶ Oruç Reis’in kolunun kesilmesine herkes üzüldüğünü de ayrıca belirtmektedir.¹⁴⁷ Tunus’ta bulunan Halkulvad’a ancak dokuz ay on bir gün sonra döndükleri belirtilmektedir.¹⁴⁸ Gazalar esnasında aldıkları çeşitli değerli ganimetleri, iki yüz esiri ve direk seren yüklü bir barçayı Sultan Selim’e Muhiddin Reis ile beraber gönderdiler. Sultan Selim bu durumdan memnun kalmış, Oruç ve Hızır Reislere yirmi yedişer oturaklı iki muazzam firkateyi hediye etmiştir.¹⁴⁹ Bundan sonra Becaye çevresinde oturan âlim ve şeyhlerden mektup aldılar. Becaye’ye gidip orada bulunan kaleleri İspanyolların elinden alma tasarısına giriştiler. Fakat önce yol üstünde bulunan Cicel Kalesine

¹⁴⁶ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s. 69.

¹⁴⁷ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s. 71.

¹⁴⁸ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s. 72.

¹⁴⁹ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s. 82.

vardılar ve içinde yüz Hristiyan muhafız bulunmasının da etkisiyle kaleyi kolaylıkla ele geçirdiler.¹⁵⁰ Cical Kalesine Hızır Reis elli yoldaşını kaleyi kollamaları için bıraktı. Bundan sonra Becaye'yi almak için harekete geçen Oruç ve Hızır Reis, bahsi geçen bölgeye intikal etti. Becaye'deki ilk kaleyi kuşatan gaziler burayı alırken zorluklarla karşılaşmışlardır zira savunma esnasında kalede bulunanlar Mallorca'ya haber göndererek yardım istemiştir. O sırada yüklü on perkendenin kaleye yardım için geldiğini gören Hızır Reis, hemen bunların üstüne gitmiş, tekneleri ele geçirmiş ve teknelerde bulunan bin yüz Hristiyan'dan sağ kalan yedi yüz seksen birini zincire vurarak Oruç Reis öncülüğünde Cical Kalesine göndermiştir.¹⁵¹ Sonra Hızır Reis, Delikli Taş mevkiine beş yüz gaziye Becaye Kalesine yayan gitmelerini söyleyerek bıraktı. Kendisi de on pare teknesine Katalan bandıralarını çekti. Kale muhafızları ise bu teknelerin Mallorca'dan imdatlarına gelen on pare tekne sanarak kale kapılarını açmış dışarı dökülmüş ancak tam o sırada dağ yolundan gelen beş yüz gazi muhafızları hazırlıksız yakalamış bir de kıyıda açılan top ateşi ile bunlar kolaylıkla etkisiz hale getirilmiş ve kale alınmıştır. Becaye'deki ilk kaleyi fetheden gaziler diğer kaleyi kuşatmış ancak yirmi dokuz günün sonunda barutları bitmiş ve Tunus Sultanından yardım istemişlerdir. Sultan bu isteklerini geri çevirerek yardım etmemiştir.¹⁵² Bir başka aksilik daha cereyan etmiştir zira kale önünde bulunan bir çaya çıkardıkları tekneler çayın kurumasından¹⁵³ mütevellit karaya oturmuş, Hristiyanlara kalmasını diye sonunda gemiler ateşe verilmiştir.¹⁵⁴ Bu sırada Menorca Adasındaki Hristiyanlara

¹⁵⁰ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: Ahmet Şimşirgil) a.g.e., s. 44.

¹⁵¹ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s. 93.

¹⁵² Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s. 90.

¹⁵³ Aynı hadise Ertuğrul Düzdağ'ın çevirdiği nüshada farklı anlatılmaktadır. Zira orada Oruç Reis'in rüyasında gördüğü bir zat, tekneleri çaydan kıyıya çıkarmalarını ister ve bunun üstüne ertesi gün bütün tekneleri denize çıkarırlar. (s. 90)

¹⁵⁴ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: Ahmet Şimşirgil) a.g.e., s. 46.

ulaşan kalenin kuşatıldığı haberi üstüne muazzam büyüklükte bir donanma hazırlanmış ve Becaye'ye yardıma gönderilmişti. Kadırgalardan başka iki yüz kadar barçadan oluşan donanma kış mevsiminin yaklaşmasından ötürü ikinci kaleye on dört bin asker bırakıp geri dönmüştür.¹⁵⁵ Seyyid Muradî bu hadiseden sonra Hızır Reis'in Cikel'e giderek Oruç Reis ile buluştuğunu anlatır.¹⁵⁶ Sonra Hızır Reis teknesiyle Tunus'a geri dönmüş ve daha on beş gün ancak geçmiştir ki ağabeyi İshak Midilli'den Tunus'a gelir.¹⁵⁷ Oruç Reis ise, Cikel'de iken Cezayir şeyhlerinden bir mektup alır, bu yardım arzualini yansıtan mektup üzerine Cezayir'e gitmeye karar verir. Böylelikle adamlarıyla kara üstünden Cezayir'e gider.¹⁵⁸

G.3 Kâtip Çelebi'nin eserinde Oruç Reis'in Becaye Seferi

Kâtip Çelebi eserinde Oruç ve Hızır Reislerin on pare gemiyle Becaye Kalesi'ni almak üzere denize açıldıklarını ancak öncelikle Cikel hisarına varıp orayı aldıklarını ve bahsi geçen yerin muhafazası için üç pare gemiyle elli adamı orada bıraktıklarını anlatır. Eserin devamında, Cikel'den Becaye'ye dönüp burada bulunan iki kaleden ilkini dört gün içerisinde aldıkları, ikinci kaleyi ise yirmi gün top atışı ile dövdükten sonra barutlarının bitmesinden mütevellit saldırıya ara verdikleri, bu sırada Hristiyanlara ait iki yüz pare geminin ikinci kaleye on binden fazla asker bıraktığı geçmektedir. Kâtip Çelebi, Teknelerin demirlendiği çayın kuruması üzerine gemileri yaktıklarını ve altmış mil mesafede bulunan Cikel'e yanlarına esirleri de alarak yürüyerek gittiklerini belirtmektedir.¹⁵⁹ Kâtip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr Fî Esfâri'l-*

¹⁵⁵ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: Ahmet Şimşirgil) a.g.e., s. 45.

¹⁵⁶ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s. 95.

¹⁵⁷ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s. 99.

¹⁵⁸ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s. 98.

¹⁵⁹ Kâtip Çelebi, (Çeviri: İdris Bostan) a.g.e., s. 79.

Bihâr adlı eserinde, Cezayir'e Oruç Reis'in orada bulunan Müslüman ahaliden gelen bir mektup üzerine revan olduğunu zira tam Cezayir şehri önünde bulunan küçük bir adacıkta kurulu İspanya Burcu¹⁶⁰ yüzünden Hristiyanların her sene şehrin ahalisinden mal cinsi haraç kestiklerini nakletmektedir.¹⁶¹ Bu haraçtan bunalan halk Oruç Reis'e mektup yazar ve o mektup üzerine Reis Cezayir'e gitmeye karar verir.

¹⁶⁰ Piri Reis İspanya Burcu derken, Şimşirgil tercümesi Gazavatname'de Ada Kalesi olarak geçmektedir, Düzdağ ise tercümesinde Göbekli Burç demiştir

¹⁶¹ Kâtip Çelebi, (Çeviri: İdris Bostan) a.g.e., s. 80.

H. CEZAYİR SEFERİ

Gomara'nın naklettiği Cezayir Sultanı Selim Bin Tumi'nin Oruç Reis yahut bir Türk tarafından öldürülmesi hadisesi Kâtip Çelebi ve Seyyid Muradî Reis tarafından aktarılmamıştır. İlginçtir ki İspanyol tarihçi Luis de Marmol Carvajal, Şeyh Selim'in Oruç Reis tarafından bir toplantıya çağırıldığını ve o esnada öldürüldüğünü anlatır. Diego de Haedo¹⁶² ise Oruç Reis'in Selim hamamda yıkanırken yanında bir Türk ile hamama sızıp ıslak bir peştamal ile şeyhi öldürdüklerini ve böylece hamamda kalp krizi geçirerek öldüğü yalanı ile işi gürültüsüz patırtısız hallettiğini belirtmektedir.¹⁶³ Kâtip Çelebi eserinde Hristiyan birliklerine ek olarak İspanyollar ile ittifak kurmuş Arap kabilelerinin gönderdiği birlikten söz eder. Bunlar Oruç Reis'e karşı savaşmışlar ancak sonunda çareyi kaçmakta bulmuşlardır. Gazavatname'de verilmeyen bu bilgi, Diego de Haedo, Marmol ve Gomara'nın dediği gibi Oruç Reis'in Selim bin Tumi'yi öldürmesinden kaynaklı Oruç Reis'e bilenmiş bir Arap birliği olması ihtimalini güçlendirmektedir.¹⁶⁴

Kadioğlu'nun Oruç Reis'e yardıma gittiğini anlatan Gomara'yı tezin konusu diğer eserlerin sunduğu bilgiler haklı çıkarmamaktadır. Zira gerek Kâtip Çelebi gerek Seyyid Muradî Reis, Oruç Reis'e Hızır Reis tarafından yardım gönderildiğini doğrulamaktadır. Gomara muhtemelen bu yardımı Kadioğlu'nun Hızır Reis'e sonradan edeceği yardımlar ile karıştırmıştır.

¹⁶² İspanyol dil adamı ve vakanüvis.

¹⁶³ Ernle Bradford, a.g.e., s.64.

¹⁶⁴ Ernle Bradford, Oruç Reis'in Cezayir'i ele geçirmesiyle İspanya Burcundaki askerlerin aralıksız şehri top atışına tutmaya başladığını, düzeni ve işleri bozulan Cezayir ahalisinin Türklerden ziyade İspanyollara taraf olmayı yeğlediğini ve bu yüzden Oruç Reis'e karşı başarısız bir devirme planını devreye soktuklarını ancak Oruç Reis'in halkın arasında bulunan muhbirleri sayesinde plandan haberdar olarak birçok kişiyi idam ettiğini eserinde yansıtmaktadır. (Ernle Bradford, a.g.e., s. 65)

İspanya Burcunun fethi kapsamlı bir şekilde Osmanlı eserlerinde aktarılmamıştır. Dolayısıyla Gazavatname tetkik edildiğinde Oruç Reis'in şehir merkezini kesin olarak Hristiyan birliklerinden temizlediğine kani olunuyor ancak İspanya Burcuna hâkim olduğu kanısı ortaya çıkmıyor. Piri Reis'in haritasında İspanya Burcunun karşısında görülen Cezayir şehrinde bir kalenin çizimi bulunmaktadır. Ayrıca önceki yüzyıllarda çizilmiş anonim resimlerde İspanya Burcunun karşısında bulunan Cezayir şehrinin kale duvarlarıyla çevrili olduğu görülüyor. (bkz. Ek-8) Gomara'nın naklettiği şekliyle şehirdeki karışıklığın İspanya'ya bildirilmesi ve bu olay üstüne yardım gelmesi daha mantıklı gözükmektedir. Bu çıkarıma Kâtip Çelebi eserinde verdiği ayrıntı ile doğrulamaktadır. Zira eserde İspanya'ya ait burcun fethedilmediği söylenmektedir.

Gomara'nın dediği gibi Diego de Vera'nın kumandasında asker gönderildiği malumdur. Çünkü Osmanlı eserlerinde on beş bin civarı Hristiyan askerinin Cezayir'e gönderilmesi ve iki düşman arasında cereyan eden savaş anlatılmıştır. Gomara kaç savaşçının gönderildiği hakkında rakamsal bilgi vermemektedir ancak gönderilenler arasından savaş esnasında bin beş yüz kadarının Oruç Reis'e esir düştüğünü belirtmektedir. Gomara bütün bu bilgilere ek olarak İspanya'dan gönderilen donanmanın küçük bir donanma olduğu bilgisini vermiştir. On beş bin kadar savaşçının İspanya'dan geldiğini anlatan Osmanlı eserleriyle Gomara'nın verdiği bu bilgi uyuşmamaktadır.

Gomara, Oruç Reis'in Midilli'den Mauçete adında bir kardeşini getirdiğini naklederken İshak'ı kastettiği anlaşılmaktadır. Fakat daha önceki anlatımda Becaye Kalesi önünde İshak Gomara'ya göre ölmüştü. İlyas, St. Jean Şövalyeleri ile cereyan eden çatışmada vefat etmişti. Gomara burada bilgileri yanlış nakletmiştir. Ayrıca Oruç

Reis'in Cerbe'de bulunan Hızır Reis'e haber salması hadisesi de diğer eserlerde verilen bilgiler ile örtüşmemektedir. Osmanlı eserleri, Oruç Reis'in fetihnameyi hazırlayıp gönderdiği sırada Hızır Reis'in Tunus'ta ikamet ettiğini yazmaktadır.

H.1 Francisco Lopez de Gomara'nın eserinde Oruç Reis'in Cezayir seferi

Gomara, daha önceki bölümde belirtildiği gibi Cezayir'e Oruç Reis'in kendisini davet eden şehrin ileri gelenlerinden aldığı bir mektup üzerine gittiğini söylemektedir. İkinci anlatımda Oruç Reis, Vahran'a gidecekken Cezayir'e uğrar. Sultan Selim Bin Tumi, Oruç Reis'i şehirde misafir edip ağırlar, yemek sofrasında bir dalgınlık esnasından arkadan yaklaşan bir Türk, sultanı hançerler ve sultan hayatını kaybeder. İlkinde ise Oruç mektubu aldıktan sonra, silah arkadaşı Kadioğlu'na kafasındaki tasarıları açar ve kendisi denizden fustalar ile Kadioğlu ise karadan hem atlı hem yayan erlerden oluşan Araplarla Cezayir'e doğru yola çıkarlar. Cezayir'e vardıklarında kendisini çağırانların soğuk tutumu üstüne şehirde kendisine destek vereceğini taahhüt eden diğer bir grup ile bir araya gelerek, sultanı öldürüp kendilerini özgür kılacağını açıklar. Karşılığında onlardan saraya sultanı ziyaret etmeye gideceği zaman muhakkak silahlı hazır bir şekilde kendisine destek ister. Böylelikle sultanı ziyaret eden Oruç onu hazırlıksız yakalayarak öldürür ve başını keser. Kadioğlu şehrin dışında tuttuğu birlikler ile saraya gelerek şehrin kontrol altına alınmasında Oruç Reis'e yardım eder. Gomara'ya göre Cezayir sultanı sırf Kral

Fernando'ya sadakat yemini ettiği ve verdiği sözü yerine getirdiği için ihanete uğrayarak ölmüştür.¹⁶⁵

Gomara, Cezayir'de vuku bulan bu hadiselerden haberdar olan İspanya Burcundaki garnizonda ikamet eden İspanyolların hemen İspanya'ya kötü haberi iletmiştirt. Bu haber üstüne İspanya Kralı, Diego de Vera'yı Cezayir'e tayin eder. Vera'ya küçük bir donanma ile Cezayir'e gitmesi ve taş üstünde taş bırakmaması emredilmiştir.¹⁶⁶ Cezayir kıyılarına gelen Vera, seferde kendisine eşlik eden Juan del Rio ile beraber bütün askerlerini sahile indirir. Oruç, bahsi geçen İspanyol askerlerini hazırlıksız ve dağınık bir halde yakalayarak yorulana kadar asker öldürmüş, bin beş yüzünü de esir almıştır. Bu felaket esnasında Juan del Rio ölmüştür. Gomara, bu büyük kayıptan Diego de Vera'yı sorumlu tutmuştur.¹⁶⁷ İspanyolların yenilgisi Mağribiler arasında Oruç'un konumunu daha da sağlamlaştırmış ve Cerbe'ye haber göndererek kardeşi Hızır'ı çağırmıştır. Ayrıca Midili'ye de bir haberci gönderir ve Mauçete'nin de gelmesini ister. Midilli'den gecikmeden denize açılan Mauçete yanında sekiz yüz asker getirmiştir. Hızır ise ondan önce üç fusta dolu asker ile Cezayir'e gelir.¹⁶⁸

H. 2 Seyyid Muradî Reis'in eserinde Oruç Reis'in Cezayir Seferi

Gazavatname'de Cezayir seferine çıkarken Oruç Reis'in yanında beş yüz gazi götürdüğünü, buna ek olarak Cicel'den ayrılmadan önce o mevkiinin ileri gelenlerine kardeşi Hızır'ın gelmesi durumunda kendisine karadan bir miktar gazi göndermesini iletmelerini söylüyor.¹⁶⁹ Hızır Reis deryadan Cicel'e ulaştığında ağabeyinin isteğini

¹⁶⁵ Francisco Lopez de Gomara, a.g.e., s. 51-52.

¹⁶⁶ Francisco Lopez de Gomara, a.g.e., s. 52.

¹⁶⁷ Andrew Hess, *Unutulmuş Sınırlar* adlı eserinde Diego de Vera tarafından yönetilen çıkarmanın 30 Eylül 1516'da gerçekleştiğine değinmektedir.

¹⁶⁸ Francisco Lopez de Gomara, a.g.e., s. 53-54.

¹⁶⁹ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: Ahmet Şimşirgil) a.g.e., s. 47.

kendisine iletiyorlar. İki yüz seksen kadar gaziyi Oruç Reis'e yardım etmeleri için karadan Cezayir'e gönderiyor. Gaziler Oruç Reis ile Cezayir'de buluşuyorlar ve onun kuvvetlerine katılıyorlar. Böylelikle yola çıkan Oruç Reis, karadan Cezayir'e varır varmaz Hızır Reis'in gönderdiği gazilerle beraber şehir merkezinde bulunan Hristiyanlarla cenk eder ve şehir merkezini ve şehrin kıyı kısmında bulunan İspanya Burcunu (bkz. Ek-7) bunlardan temizler. Kurdoğlu Muslihiddin Reis¹⁷⁰, Hızır Reis'ten aldığı talimat üzerine teknelerini gazilerle doldurarak Tunus'tan Cezayir'e gitmek üzere denize açılır.¹⁷¹ Aynı zamanda Hristiyan yakasında Türk gazilerinin yaptığı fetihler büyük yankı uyandırmış ve bunun üzerine kırk pare mükemmel kadirga¹⁷² hazırlamışlardır. Önce Halkulvad'a gelen donanma, Hızır Reis'in bu durumdan önceden haberdar olması sayesinde hiçbir şey yapamadan geri çekilmek zorunda kalmıştır. Çünkü Hızır Reis, hem kaleden top atışı ile donanmayı geri püskürtmüş hem de karaya asker indirdiklerinde gazilerle üstlerini gidip hepsini hezimete uğratmıştır.¹⁷³

Gazavatname'de o kış geçtikten sonra Oruç ve Hızır Reisleri yok etmek için Hristiyanlar kırk kadirga ve yüz kırk barçayı on beş bin savaççı¹⁷⁴ ile donatıp Cezayir'e geldikleri anlatılmaktadır. Cezayir şehrinin hemen önünde bulunan kale daha önceki saldırıda büyük ölçüde harap olmuş ve dahası Oruç Reis kalenin zayıf kısımlarını tamamen yaptıramamıştır.¹⁷⁵ Gelen donanma hem karadan hem denizden kaleye

¹⁷⁰ Şimşirgil'in Gazavatname tercümesi sayfa 41'de belirtildiği üzere Muslihiddin Reis, Kemal Reis'in kız kardeşinin evladıdır.

¹⁷¹ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s. 103.

¹⁷² Şimşirgil'in tercümesinde Hristiyan donanması otuz pare kadirga ile otuz üç adet mavnadan oluşmaktadır. (Seyyid Muradî Reis, Çeviri: Ahmet Şimşirgil, a.g.e., s. 49)

¹⁷³ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s. 107.

¹⁷⁴ Düzdağ'ın Gazavatname çevirisinde Hristiyan donanmasının kırk pare kadirgadan oluştuğu yazmaktadır. (Seyyid Muradî Reis, Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ a.g.e., s. 109)

¹⁷⁵ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: Ahmet Şimşirgil) a.g.e., s. 51.

saldırmıştır. Oruç Reis ve gaziler karaya inen savaşçılara saldırmış öyle ki on beş bin savaşçıdan geriye bin kadar kalmış, bunlar da gemilere binerek canlarını zor kurtarmışlardır. Oruç Reis, bu güzel haberi bir fetihname yazarak Hızır Reis'e bildirir ve doğruca Cıcel'e gitmesini ve taşrada bulunan bir şeyhin olduğunu, Hristiyanlara büyük meblağlarda haraç verdiğini, onu bulup kendisine tâbi kılmasını istemiştir.

H. 3 Kâtip Çelebi'nin eserinde Oruç Reis'in Cezayir seferi

Kâtip Çelebi teze bahse konu eserinde, Oruç Reis'in Cezayir'de yaşayan Müslümanlarının ileri gelenlerinden aldığı bir mektup üzerine yol revan olduğunu belirtmişti. Cezayir'e varan Oruç Reis, şehirdeki Hristiyanları etkisiz hale getirmiş ancak şehrin kıyısında bulunan İspanya Burcunu alamamıştır. Hızır Reis ise Tunus'ta Kurdoğlu ile ağabeyi İshak ile buluşmuştur. Fransızlar otuz pare gemi ve otuz üç mavna hazırlayıp önce Benzert sonra da Halkulvad kalelerine saldırmışlar ancak muvaffak olamamışlardır. Benzert Kalesinde Kurdoğlu, Halkulvad'da Hızır Reis gelen donanmayı püskürtmüşlerdir. Bu hadiseden sonra Hızır Reis, ağabeyi İshak'ı dört pare gemi, beş yüz er ve toplar ile Cezayir'e göndermiş kendisi de Tunus'ta kışlamıştır.

Cezayir'in Oruç Reis'in elinde olmasını istemeyen Hristiyanlar, bahsi geçen şehri almak için kırk pare çektiri ve yüz kırk barça donatıp on beş bin kadar savaşçığı Cezayir'e göndermiş, bunlarla birlik olan Araplar kabilelerinin kurduğu birlikler de şehrin eteklerine gelerek etrafını sarmıştır. Oruç Reis, Hristiyanlarla birlik olan Arapların üstüne yürümüş on iki bin kadar develerini dahi almadan kaçmayı uygun görmüştür. On beş bin kadar savaşçının da üstüne yürüyen Oruç Reis, hepsini kılıçtan geçirmiş ancak bin kadarı kaçabilmiştir. Bu hadiseden sonra Oruç Reis, Cezayir'deki

konumunu sağlamlaştırmıştır. Sonra bir fetihname yazarak Cıcel'e, Hızır Reis'e göndermiştir. Hızır Reis, Oruç Reis'in vasiyeti üstüne Cıcel'de bulunan zalim bir şeyhi bulup onu kendisine tâbi kılmıştır.¹⁷⁶

¹⁷⁶ Kâtip elebi, (eviri: İdris Bostan) a.g.e., s. 80.

I. ORUÇ REİS'İN TLEMSEN SEFERİ VE ŞHADETI

Gomara, Telis hâkimi mürtet sultandan eserinde kapsamlı bahsetmemektedir. Dolayısıyla Hızır Reis'in Telis sultanını kovduğu ve bahsi geçen de kaçtığı dışında bir malumat paylaşmamıştır. Telis hâkiminin akıbeti, Osmanlı eserleri arasında yapılacak bir kıyaslamada da tezatlık yaratmaktadır. Zira Şimşirgil'in Gazavatname tercümesinde, Telis hâkiminin kaçtığı belirtilmiş, yakalanıp infaz edildiği hakkında bir bilgi paylaşımında bulunulmamıştır. Ancak Düzdağ'ın Gazavatname tercümesinde Telis hâkimi, kale halkı tarafından yakalanarak Oruç Reis'in huzuruna getirilmiştir. Kâtip Çelebi de bahsi geçen infaz edilmişinden Gomara gibi eserinde bahsetmemiştir.

Tlemsen'de bulunan ahalinin Oruç Reis'ten tıpkı Cezayirliler gibi yardım istemesi, çalışmaya konu bütün eserlerde geçmektedir. Tlemsen Sultanı Abdullah'ın İspanya kralına haraç vermesi ve bahsi geçen Oruç Reis'in gelişini haber alıp şehirden kaçtığı bilgisi de bütün eserlerde anlatılmıştır. Gomara, Tlemsen'in fethinden sonra Oruç Reis'in ilk iş kendi sultanlarını arkasından vuranların kafasını kestiğini belirtirken bu bilgi Gazavatname'de bu şekilde nakledilmemiştir. Zira Gazavatname'ye göre Tlemsen ahali, Oruç Reis şehre girdiğinde kendisine beldelerini zalim sultandan kurtardığı için dualar etmiştir.¹⁷⁷ Kâtip Çelebi ise, Gomara yahut Seyyid Muradî Reis'in paylaştığı ayrıntıları paylaşmamıştır.

Tlemsen sultanının, Vahran Markisinden yardım talep etmesi her üç eserde de verilmiştir. Tlemsen sultanına Arapların yardıma gelmesi hususu, Gazavatname'de sultanın çeşitli aşiretlere altın ile ödeme yapmak suretiyle edindiği şeklinde verilirken, Gomara eserinde Oruç Reis'in ahalinin ileri gelenlerinin kafasını kestirmesinden

¹⁷⁷ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s. 124.

mütevellit kendisine karşı bir tepinin oluştuğunu ve bu sebepten ahalinin tekrar Tlemsen sultanından taraf olmayı seçtiklerini belirtmektedir. Kâtip Çelebi diğer iki eserde geçen Arap birliklerinin Tlemsen sultanının saflarında nasıl savaşmaya başladıkları ilgili bir malumat paylaşmamıştır.

Oruç Reis'e Hızır Reis tarafından gönderilen yardım hem Gomara hem de Seyyid Muradî Reis'in eserlerinde anlatılmaktadır. Gomara, Hızır Reis'in kâhyası İskender'in ismini eserinde vermiştir. Diğer eserler de aynı şekilde İskender'in İshak ile yola çıktığını doğrulamaktadır. Seyyid Muradî Reis'in eserinde Kale kalesi olarak geçen mevki Gomara'nın eserinde Benarrax Kalesi olarak geçmektedir. İshak'ın yaptığı baskında Gomara'ya göre dört yüz İspanyol askeri öldürülmüştür. Kâtip Çelebi'nin eserinde öldürülen İspanyol sayısı yedi yüz olup yüz kadarının da esir alındığı belirtilmektedir. Seyyid Muradî Reis bu baskında kaç İspanyol'un öldüğü ile alakalı bir malumat paylaşmamıştır.

Gomara, İspanyolların yaşadığı bu hezimetten sonra Martin Argote adlı bir kumandanın hiç vakit kaybetmeden savaş alanına bin kadar asker ile intikal ettiğini ve dahası Hızır Reis'in kâhyası İskender ile Oruç Reis'in kardeşi olarak tanıttığı Mauçete'nin (muhtemelen İshak'tan bahsetmektedir) Argote'nin birlikleri tarafından öldürüldüğünü nakletmektedir. Seyyid Muradî Reis'e göre Kale kalesinde sıkışıp kalan gaziler bir baskın ile çıkış yolu açmak istemişler ancak bir muhbir durumu İspanyollara haber vererek buna mani olmuştur. Sonunda iki taraf arasında sulh sağlanmış ve gazilerin kaleyi boşaltmalarına izin verilmiştir. Ancak gaziler kaleyi boşaltır boşaltmaz, İspanyollar sulhu bozarak saldırmış ve İshak ile İskender'i öldürmüşlerdir. Antlaşmanın İspanyollar tarafından riayet edilmediğini Kâtip Çelebi de eserinde nakletmektedir.

Gomara'ya göre Oruç Reis, Kadioğlu ile gizlice kaleden kaçmış ancak bunu haber alan İspanyol birlikleri bahsi geçenlerin peşine düşüp yolda onlara yetişmişlerdir. Meydana gelen cenkten sonra bir keçi ağılında Oruç Reis, Garcia Fernandez de la Plaza tarafından öldürölmüş ve kafası kesilerek Vahran şehrine götürölmüşür. Seyyid Muradî Reis'in eserinde, -tıpkı Gomara'nın anlatımında olduğu gibi- sulh antlaşmasından sonra yola koyulan Oruç Reis'in bir günlük yol almışken İspanyolların kendisine yetiştiği ve çıkan çarpışma esnasında öldüröldüğu anlatılmaktadır. Kâtip Çelebi yukarıdaki iki örneğin dışına çıkararak, Oruç Reis'in hisardaki mevkiini terk ederek son bir cenk için dışarı çıktığını ve bu yarma harekâtı esnasında öldüröldüğünü dile getirmiştir.

İ. 1 Francisco Lopez de Gomara'nın eserinde Oruç Reis'in şehadeti

Gomara, Hızır Reis'in Cerbe'den gelişinin üstünden zaman geçtikten sonra Oruç Reis'in onu Telis'e¹⁷⁸ gönderdiğinden bahseder. Eserde anlatıldığı üzere, düzenlediği bu sefer için ağabeyi ona birçok adam vermiştir. Şehre gelir gelmez, sultanı şehirden kovmuş ve böylelikle şehri ele geçirmiştir. Şehre bir garnizon yerleştirmiş, kendine bağlı yeni bir kadı atamış ve Cezayir'e muzaffer bir eda ile dönmüşür.¹⁷⁹

Tlemsen'de ise İspanya Kralına haraç ödeyen Muley Abdullah adında bir sultan vardır. Cezayirlilerin yaptığı gibi Tlemsen'in yerlileri de Oruç Reis'ten yardım istemişlerdir zira vergi vermek istememektedirler. Bu haberi alan Oruç Reis sefer hazırlıklarına başlar ve kardeşleri, silah arkadaşı Kadioğlu ile Türk kaptan İskender ile

¹⁷⁸ Telis Kalesiyle Becaye arası gündoğusu istikametinde Piri Reis'in belirttiğine göre altmış mildir. (Piri Reis, a.g.e., s. 161)

¹⁷⁹ Francisco Lopez de Gomara, a.g.e., s. 54.

birlikte sefere çıkar. Kadioğlu, Arap birliğini kumanda etmektedir. Oruç'un daha önceki vukuatlarından haberdar olan Muley Abdullah areyi Vahran'a kaçmakta bulur. Orada İspanyollardan yardım istemiştir. Tlemsen'e hiç mukavemetle karşılaşmadan giren Oruç Reis, ilk iş olarak kendi sultanlarını arkadan vuranların kafalarını kestirir. Oruç'un böylesi bir nankörlük ile kendilerine davrandığını gören Tlemsen'in ileri gelenleri, İspanyolların Vahran'da sağladıkları yardım sayesinde birlikleriyle Tlemsen'e geri dönen Sultan Abdullah tarafına geçerler.¹⁸⁰ Abdullah kendisine daha önce ihanet edenleri affederek Oruç'un üstüne yürür ve onu iyi sıkıştırır. Bunun stne Oruç hemen Hızır'dan yardım ister. Hızır Reis, Mauçete ile beraber altı yüz Türk ve İskender adında çok iyi bir kumandan gönderir. Ancak Hızır Cezayir'de kalmıştır. Vahran'da bulunan İspanyolların komutanı, Martin de Argote hemen altı yüz kişilik bir birlik hazırlayarak Oruç'a giden yardımın önünü kesmek ister. Birliğin başına Yüzbaşı Ricas ile Loarte'yi atamıştır. İki grup Tlemsen'e giden rota üstünde karşılaşır. Türkler, ilk etapta İspanyollar ile çarpışmak istemezler ancak sonunda İspanyollar arasında bulunan bir Yahudi, bahsi geçenlerin zayıf taraflarını Türk birlikleri arasına sızarak deşifre eder. Bunun stne Benarrax Kalesi civarında ani bir baskın ile Türkler dört yüz kadar İspanyol'u ldrrlr.¹⁸¹

Bu felaketten sonra olanları Gomara eserinde şu şekilde aktarmıştır:

Bizimkiler, bahsi geçen dört yüz askerin kaybı ve ölümünden ötürü kedere boğuldular lakin bu elim hadise için duyulan hissiyat ile geçen bir saniyeden bile istifade ederek Martin Argote, katliamın meydana geldiği mevkideki Türklere yetişip  almak maksadıyla bin adamla beraber yayan yola ıktı. Kaleye vardığında Türkler daha meknı terk etmemişti. Hiddetle galeyana gelen bizim ahali şiddetle çarpışmaya başladı. Kendilerini müdafaa edemeyen düşmanları ise canlarını kurtarmak için

¹⁸⁰ Francisco Lopez de Gomara, a.g.e., s. 56.

¹⁸¹ Francisco Lopez de Gomara, a.g.e., s. 57.

teslim oldular ancak bir Türk ile İspanyol arasındaki cereyan eden küçük bir mesele yüzünden iki grup öyle bir vaziyette birbirlerine girdiler ki ya istemediklerinden yahut da yapamadıklarından ötürü, sözlerini o gürültülü hengâme içinde tutamadılar ve tasavvur etmeden vuku bulan bu olayda altı yüz Türk'ten ölen yahut esir düşmeyen bir kişi bile kalmadı.

Ölen İspanyolların intikamını aldıktan sonra Argote, Sultan Abdullah'a yardım etmeye Tlemsen'e doğru yola çıkar. Tlemsen'de bulunan sarayda kapana kısılmış bir vaziyette Muley Abdullah'ın güçleri ile çarpışan Oruç, sonunda yakın ahbabı Kadioğlu'na oradaki herkesi terk ederek gizlice kaçma fikrini açar. Sonunda kuşatmanın cereyan ettiği sarayın karşıt yönüne bir delik açarak oradan kaçarlar. Ancak Oruç Reis'in kaçtığını haber alan İspanyollar hemen ikilinin peşine düşer. İspanyol flamalarını gören Kadioğlu koşmaya başlar, Oruç ise düşmana zaman kaybettirmek için Hristiyanların açgözlü olduğunu söyleyerek yerlere para saçır. Ancak düşüncesinin aksine ne İspanyollar ne de atlı Araplar takibi bırakmaz. Oruç kendisiyle beraber gelen kırk beş kadar Türk ile birlikte bir keçi ağılına girer. Burada cereyan eden cenk esnasında Yüzbaşı Diego Andrada'nın teğmeni olan Garcia de Tineo¹⁸², Oruç'u bir kılıç darbesiyle yaralar.¹⁸³ Sonunda Oruç'u öldüren Tineo, onun kafasını keser ve kılıcının ucuna takarak Vahran şehrine götürür. Böylelikle gemicilik, kadirga ağalığı, kaptanlık ve hamallık yapmış sonrasında Cezayir, Telis ve hatta Tlemsen'i ele geçirerek kendisini sultan ilan etmiş Oruç ölür.¹⁸⁴

¹⁸² Gerçek adı Garcia Fernandez de la Plaza'dır. Aslen İspanya'nın Asturias bölgesinde bulunan Tineo kasabasından gelmektedir. Bugün kasabanın armasında Oruç Reis'in kafası ile beraber beş Türk kafası vardır (bkz. Ek – 9)

¹⁸³ Francisco Lopez de Gomara, a.g.e., s. 60.

¹⁸⁴ Francisco Lopez de Gomara, a.g.e., s. 61.

İ. 2 Seyyid Muradî Reis'in eserinde Oruç Reis'in şehadeti

Gazavatname'de Oruç Reis, bir sohbet esnasında Tlemsen Sultanının kardeşinin oğlu olan bir mürtetten bahseder Hızır Reis'e. Bu kişi saltanatı ele geçirebilmek için amcasının yanından İspanya'ya kaçmış ve İspanya Kralına sığınmış. İspanya Kralının telkinleriyle Tlemsen'in gerçek hâkiminin kendisi olması gerektiğine inanır olmuş. İspanya Kralı, on beş kadırgayı donatıp kuvvetleriyle birlikte bu zatı Telis'e göndermiş ve orayı zapt ettirmiş. Anlatılana göre bu mürtet Müslümanlara çok ıstırap çektirmekteymiş¹⁸⁵. Bu haberi alan Hızır Reis hemen on iki pare tekne hazırlatıp Cezayir'den Telis'e doğru dümen kırmış ve Telis Kalesine gidip hemen kuşatma altına almış. Kaleyi topla döverken içeride bulunan Müslüman halk da zarar gördüğünden mütevellit Hızır Reis'e çıkıp aman dilemişler, Hızır Reis de sultanın teslim olup Hristiyanlarla işbirliği yapmayı bırakması halinde onu affedeceğini belirtmiştir. Fakat sultan Hızır Reis'e teslim olacağını yönünde haber gönderip, gece vakti kaledeki bin kadar İspanyol askerleriyle beraber gizlice firar etmiştir.¹⁸⁶ Telis yakınlarında bulunan bir şeyhe sığınmıştır. Hızır Reis bu haberi alır almaz kaleye ele geçirmiş ve kendi tarafında olan bir zabıt tayin etmiştir. Telis'in ele geçirilmesinden sonra Hızır Reis Cezayir'e geri dönüp Oruç Reis ile buluşmuştur. O sırada Oruç Reis'e tabi on kale bulunmaktaydı. Bunların beşi doğuda beşi batıda yer alıyordu. Oruç Reis kardeşi Hızır'a doğuda bulunan kalelerin kontrolünü bıraktı.¹⁸⁷ Her ne kadar Hızır Reis Telis'i alıp bir zabıt atamış olsa da bahsi geçen mürtet sultan Hızır Reis oradan çıkar çıkmaz saraya geri dönüp oraya hâkim olmuş ve kesinlikle tövbe etmeyeceğini bildirmiştir. Telis batı tarafında olduğu için Oruç Reis iki yüz elli çadır hazırlatarak sefere çıkmıştır.

¹⁸⁵ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: Ahmet Şimşirgil) a.g.e., s. 54

¹⁸⁶ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s. 117.

¹⁸⁷ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: Ahmet Şimşirgil) a.g.e., s. 57.

Telis'e vardığında oranın ileri gelenleri mürtet sultanı bağlayıp Reis'in huzuruna çıkarmışlardır. Oruç Reis, ilk önce mürtet sultanı kendisine teslim etmek isteyenlerin kafalarını sonra da sultanın kafasını kestirmiştir.¹⁸⁸

Tlemsen Sultanı ise Oruç Reis'in gerçekleştirdiği fetihlerden dolayı haset etmiştir. Dolayısıyla Oruç Reis'e karşı düşmanlık beslemeye başlamıştır. Tlemsen Sultanının kendisine karşı İspanyollar ile işbirliği yaptığını haber alan Oruç Reis bunun üstüne Tlemsen'e yürümüştür. Gazavatname'de anlatıldığı üzere çok zalim bir yönetim sergileyen Tlemsen sultanının kendi adamları dahi Oruç Reis geldiğinde saf değiştirerek gazilerin yanında yer almışlardır. Tlemsen sultanı ise kaçarak bir akrabasının yanına sığınmıştır. Dolayısıyla Oruç Reis topsuz tüfeksiz hiçbir çatışma yaşamadan Tlemsen'i almıştır.¹⁸⁹

Seyyid Muradî Reis eserinde Tlemsen'e yakın Vahran adında sahilde bulunan bir kaleden bahseder. Bu kale eskiden Müslüman idaresi altındayken İspanyollar tarafından alınmıştır. Vahran Markisine mektup gönderen Tlemsen sultanı, Markiden yardım talep etmiştir. Böylelikle, Vahran Kalesinden kendisine bin beş yüz İspanyol askeri tahsis edilmiş, bunlara ek olarak da Arap şeyhlerine altın dağıtarak on beş bin Arap askerini etrafına toplamıştır. Bu kuvvetler birleşerek öncelikle bölgenin zahire ambarı durumunda kabul edilen Kale kalesine gitmişlerdir. Tlemsen sultanının hazırlıklarından haberdar olan Hızır Reis ise hiç vakit kaybetmeden altı yüz gazı, iki bin Arap ile beraber ağabeyi İshak'ı Kale kalesine göndermiştir. Ağabeyine yardımcı olması için kâhyası İskender'i de görevlendirmiştir. Hızır Reis'in gönderdiği birlik

¹⁸⁸ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s. 123.

¹⁸⁹ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s. 124.

Tlemsen sultanından önce Kale kalesine varmıştır.¹⁹⁰ Her ne kadar İshak Bey, Tlemsen sultanının kuvvetlerini ani bir gece baskınıyla dağıtmış olsa da sultan güçlerini yeniden toplamış ve İspanyol tarafından gelen on bin asker ile kendi topladığı yirmi bin Arap askeriyle tekrar taarruza geçmiştir. Tlemsen sultanı altı ay boyunca kaleyi kuşatmıştır. Bir gece aniden İshak'ın yaptığı gibi bir gece baskınıyla Hristiyan birliğine saldırı planlayan gaziler, aralarında bulunan bir muhbirin gizlice bu planlarını İspanyollara açması sebebiyle başarısız bir deneme gerçekleştirmişlerdir. Zira kalenin hangi kapısından çıkacaklarından haberdar olan Tlemsen sultanına ait birlikler bahsi geçen kapıyı tutmuş ve gazilerin tam çıkacağı vakitte o mevki top atışına tutmuşlardır. Cereyan eden sayısız cenkten sonra her iki taraf da sulh etmek adına anlaşmış ancak Hristiyanlar bunu bozarak kaleden çıkan gazilere saldırmışlardır. Önce İshak ölmüş onu Hızır Reis'in kâhyası İskender takip etmiştir.¹⁹¹ Tlemsen sultanına ait birliğe daha çok asker katıldığını gören Tlemsen'in yerlileri de sultandan yana taraf olmuştur. Bu vahim durumdan ötürü Oruç Reis son çare olarak kaleden çıkararak gazileri dışarıda bekleyen birliğe hücum edip kaçmayı kararlaştırmıştır. Ancak Oruç Reis bu planında başarısız olup öldürülmüştür.¹⁹² Düzdağ'ın çevirdiği metne göre Oruç Reis sulh antlaşması gereğince kaleyi boşaltmış ve yola koyulmuştur. Oruç Reis, Cezayir'e doğru henüz bir günlük yol almıştır ki İspanyollar on beş bin asker ile kendisine yetişmişti. Yanında bulunan bin gazi ile İspanyollara karşı savaştan Oruç Reis sonunda öldürülmüştür.¹⁹³

¹⁹⁰ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: Ahmet Şimşirgil) a.g.e., s. 62-63.

¹⁹¹ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: Ahmet Şimşirgil) a.g.e., s. 64-65.

¹⁹² Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: Ahmet Şimşirgil) a.g.e., s. 66.

¹⁹³ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s. 137.

İ. 3 Kâtip Çelebi'nin eserinde Oruç Reis'in şehadeti

Kâtip Çelebi, Tlemsen sultanının biraderinin İspanya'ya gittiğini, oradan dört gemi İspanyol askeriyle beraber nüfuslu dönerek Telis'e sultan olduğunu bildirmektedir. Bunun üstünde Oruç Reis, kardeşi Hızır Reis'i Telis Kalesine gönderir. Hızır Reis, bahsi geçen kaleyi iki gün kuşatır, sonunda kalede bulunan ahali Hızır Reis'ten sultan adına af dileyip araya girer. Ancak sultan bunu fırsat bularak kaleden kaçar. Hızır Reis de böylelikle kaleye ele geçirir.

Oruç Reis ise Tlemsen sultanının İspanya'ya verdiği haraçtan haberdardır ve bunu engellemek için Hızır Reis'i Cezayir'de bırakarak Tlemsen'e bir miktar gazi ile gider. Oruç Reis'in gelişini haber alan Tlemsen sultanı firar eder ve Vahran'da bulunan İspanyol garnizonuna sığınır. Vahran her ne kadar İspanyolların elinde olsa da zahire gelmediğinden dolayı sıkıntıya düşmüştür. Vahran'da bulunan ahalinin İspanya'dan yardım istemesi üstüne, kendilerine mal ve asker gönderildi. Tlemsen sultanı yardım geldikten sonra, on beş bin Arap askeri ve bin beş yüz tüfekli İspanyol ile Kal'atü'l-kılâ'ya vardı. Hızır Reis bu durumu haber alır almaz, bir miktar asker ile beraber ağabeyi İshak'ı Oruç Reis'e yardım etmesi için gönderdi. Oruç Reis, muhasara altındayken bir gece ani bir baskın yaparak yedi yüz Hristiyan'ı kılıçtan geçirip yüz savaşıyı da esir aldı. Diğer savaşçılar dağılıp kaçmıştı. Fakat sonra tekrar toparlanan Tlemsen sultanının on bin İspanyol ile yirmi bin Arap askerinden oluşan güçleri Oruç Reis'in bulunduğu kaleye varıp kuşatmaya başladılar. Kuşatma altı ay sürmüş olup bu sürenin sonunda Hristiyanlar sulh çağrısı yapmıştır. Anlaşmadan sonra kaleden henüz çıkılmıştı ki İshak ile Hızır Reis'in kâhyası İskender, İspanyolların sözlerinde durmayıp üstlerine gelmesinden mütevellit cenge tutuşmuş ve sonunda ölmüşlerdir.

Oruç Reis ise iç hisara girmiş yedi ay mütemadiyen savaşmış sonunda hisardan cenk etmek amacıyla çıkmış ve o esnada ölmüştür.¹⁹⁴

¹⁹⁴ Kâtip Çelebi, (Çeviri: İdris Bostan) a.g.e., s. 81.

İ. METİN ANALİZLERİ

Norman Fairclough'ya ait olan Eleştirel Metin Analizi, üç aşamadan meydana gelmektedir. Buna göre ilk olarak metin incelenir, söylemin diğer söylemlerle olan etkileşimine bakılır ve söylemin içinde bulunduğu bağlam analiz edilerek metin çözümlenir.

Metin incelenirken yazarın dili incelenir ve hangi sosyal katmandan geldiği ortaya çıkarılır. Aynı metinden yazarın hâkim kitle, yönetici sınıfı ile olan ilişkisi ortaya çıkarılır. Son olarak yazarın ideolojisini ortaya koyan cümleler bulunarak, yazarın hangi ideolojiyi benimsediği yorumlanır.

İ. 1 Francisco Lopez de Gomara'ya ait Metnin Analizi

Francisco Lopez de Gomara'nın teze konu olan metni Fairclough Eleştirel Söylem Analizi kaidelerine göre incelendiğinde, yazarın dilinin oldukça entelektüel ve ağıdalı anlatımlar içerdiğini, dolayısıyla yaşadığı dönem iyi eğitim görmüş imtiyazlı bir sınıfın mensubu olduğu rahatlıkla belirtilebilir. Bu ağıdalı dil, zaman zaman okuyucuyu yoracak denli devrik cümlelerden oluşmaktadır. Eserde hâkim olan anlatım biçimi ilmi anlatımdan ziyade edebi anlatıma daha yakındır.

Daha önce bahsi geçen saray erkânına yakın olduğu bilgisi dışında, teze konu olan eseri, İspanya'nın en kadim ailelerinden Trastamara sülalesine üye olan Astorga Markisi için kaleme aldığı ve dahası bu eseri yazarak Markinin gönlünü hoş tutma gayesinde olduğu anlaşılmaktadır:

(...) hanenizin kadimliği, sülalenizin soyluluğu ve arılığı mevzu bahis olduğunda, değil eyalette tüm İspanya'da imreneceğiniz bir kişi bile

yokken ve dahası Kral ile Kraliçemiz haricinde size imtiyaz sağlayacak kimseler de bulunmamaktayken sadece hakkında methiyeler düzülmüş hatta mübeccel ve yüceltilmiş değil ayriyeten saygın ve erdemli herhangi bir zat karşısında bile bunca fazilet taşıırken neden sırf Barbaros ile ilgili bu kısa ancak şümüllü tarihi hadiseleri sunuyorum diye size gıyabında tenkitte bulunulsun? Şahsım hakkında size yakınolsun? Bu eser ne çok küçüktür ne de siz majestelerine hizmet etme isteğine ehemmiyet göstermemektir; sadece haddim olmadan zamanımı kullanarak ne nese ne de hüsn-ü muamelede siz majesteleriyle rekabet edebilecek sizden başka kimse bulunmamasına rağmen geçtiğimiz yıllarda sırf samimiyetinden gösterdiği birçok cömertlik ve yüce gönüllülük numunelerinden bazılarını yazarak majestelerinin erdem bahçesinde bir gezintiye çıkmaktır.(...)¹⁹⁵

Gomara, Astorga Markisine yazdığı mektupta Valle Markisi olan Hernan Cortes'in de tarihini yazdığını belirtiyor. İspanya'da Kral ve Kraliçe'den sonra en güçlü makamlarda bulunan bu iki Markiye, bir başka deyişle iktidara, bu metni kaleme alırken oldukça yakın bir pozisyonda olduğu anlaşılmaktadır:

(...) Valle Markisinin büyük kızı Dona Maria ile büyük oğlunuz Don Alvaro Perez de Ossorio 'nun desti izdivacı sonucu tarihini yazdığım Valle markisiyle fazilet ve liyakatiniz vesilesiyle dünür olmanızdan ötürü, benim irademi iyiliğe ve hizmet etmeye mazhar olacak şekilde atayacak siz majestelerinin teveccühüne ve hüsnüniyetine itimat ediyor, bu yüzden beni müşküle sokan meselelere kısaca cevap vermeyi arzu ediyorum.(...)¹⁹⁶

Dönemin toplum ve kültürünü eserinde ortaya koyduğu söylem ile anlatan Gomara, yaşadığı dönemde Türk ve Müslümanlar hakkında bir kitap kaleme almanın zorluklarına, dolayısıyla kötü gözle bakılan bu olguya rağmen eseri Markiyi mutlu etmek için neşrettiği anlaşılmaktadır:

Çalışmalarımdan haberdar etmeye alıştığım birkaç ahabım beni bu eserde iki sebepten ötürü ayıpladılar ve bu eseri oluşturmamamı ayrıca siz majestelerine de göndermememi nasihat ettiler. Birinci neden, benim bir Hristiyan ve din adamı olarak Türklerin ve korsanların tarihini

¹⁹⁵ Francisco Lopez de Gomara, a.g.e., s. 17-18.

¹⁹⁶ Francisco Lopez de Gomara, a.g.e., s. 14.

*yazmamamın icap etmesi; ikincisi ve beni daha çok kıran sebep ise Astorga Markisi olan siz majestelerine böylesi bir eseri ithaf etmemem gerektiğini söylemeleridir.*¹⁹⁷

Gomara'nın yazdığı mektupta da görüldüğü üzere, Türk ve Müslümanlar hakkında bir eserin kaleme alınması dönemin ruhuna aykırı görülmektedir. Öyle ki Gomara, her ne kadar Markinin Oruç ve Hızır Reisler hakkında malumat sahibi olmak istemesine istinaden bahsi geçen denizcilerin hayatını kaleme almış da olsa yapıtı meşru kılmak için kendini müdafaa etmektedir:

*Eğer Hristiyan ve din adamı olmam; kılıca alışkın olmamam yahut kaleme aldığım savaş ve muharebelerde bulunmamış olmamdan mütevellit tarihi yazarken bilmiyor ya da doğruyu söyleyemiyorsam, her bir kınamaya da layığım demektir. Ayrıca size soruyorum, neden kabahatim olsun? Eusebio piskopostu, Paulo Orosio İspanyol ve diyakozdu ve aralarında azizlerin olduğu birçok Hristiyan din adamı zamanlarında cereyan eden savaş ve hadiseleri yazdılar ve hatta geçmişte olanları da yazdılar ve yalnızca kendi milletlerine ait olanları değil, barbar ve yabancıların dâhil olduğu savaş ve olayları da kaleme aldılar. Grekler ilk olarak Persler, Medler ve diğer halklar hakkında yazdılar, sonra Romalıları anlattılar. Romalıları ise Grekleri akabinde Afrikalı ve diğer barbar kumandanları kaleme aldılar. Sadece meşhur kişilerle alakadar olmak isteyen Aziz Jerome, kâfirleri ve hatta Genç Seneca gibi tanrıtanımazları yazdı. Aynı şekilde ben de Cortes'in yaptığı fevkalade hadiseleri yazdığım gibi Barbaros'un yaptıklarını da bir diğerine eşlik etmesi için yazmak istiyorum. Kim soygunları, yanıp kavrulmuş kasabalardan götürülen çuvalları, zayi olmuş sayısız kadirga ve tekneleri, masum Hristiyanların akıtılan kanlarını, Barbaros kardeşler denize açıldıktan sonra köle olarak tutsak edilmiş sonsuz insanı, Türk ve Mağribîlerin Yunan diyarında, İtalya'da ve özellikle bahtı kara İspanyamızda yaptıklarını bilen birinden daha iyi bir şekilde ortaya koyabilir? Ah kudretli ve insafsız kötülük! Ah dermanı olmayan mağlubiyet! Ah hiç bir şekilde çaresi olmayan mahcubiyet! Yıkım büyüyüp, çaresi cüzi olduğu zaman bütün bunlara daha çok ağlıyorum. Bulup keşfettikleri altın ve gümüşü alıp götüreren Greklerle Romalıları bile İspanya'ya Barbaros Kardeşlerin yaptığı kadar fenalık yapmadı.*¹⁹⁸

¹⁹⁷ Francisco Lopez de Gomara, a.g.e., s.14.

¹⁹⁸ Francisco Lopez de Gomara, a.g.e., s.15.

Gomara, iktidara çok yakın konumda bulunan Markiler ile iyi ilişkiler kurmuştur. Ancak teze konu kitabında Gomara, İspanya Krallığının en üst makamında bulunan Katolik Kralları rencide etmeden, papazların verdikleri fikirlere istinaden aldıkları kararları zarafet ile sorgulamaktadır:

Kızılsakal Oruç azimli ve bahadır olmasının yanında kısmetini bulmakta da talihliydi zira İspanya denizi ve kıyılarını kadirgalar olmadan yakaladı, o sıralar denizlerimizin hâkimi olan ve bir zamanlar bütün İspanya kıyılarını ve İspanya'ya tabi adaları, Afrika'daki korsanlardan korumuş olan Katalanların donanması ve kadirgaları tahrip edilmişti. Katolik Krallar, Fernando ile Isabel'i ikna eden papazlar yüzünden çıkartılan fermanla kadirgalar parçalara ayrıldı. Papazlar tanrının herkes için tek bir cehennemi olduğunu ancak onların birçok cehennem istediğini zira her bir kadirganın bir cehennem olduğunu söyleyerek Katolik Kralların kadirgaları olduğundan mütevellit vicdanen büyük bir yük altına girmelerini sağlamışlardı. Kralların hoşgörüsü ve merhameti öyle çoktu ki tanrının gazabından duydukları korkudan ve vicdanen doğru olduğuna inandıklarından mütevellit bu fermanı çıkardılar, Katalanlar da krallarına öyle itaatkârdılar ki eski düşman Cenevizlilerle savaş halinde olmalarına ve izzet-i nefislerini kaybetme ile diğeri tarafından yapılan zarar ziyandan korkmalarına rağmen emre riayet ettiler.(...) Ne yapılanların ne öğütlerin ne de fermanın maksadını kınamıyorum zira cümle âlem tanrıya hizmet ve komşu sevgisine hürmet etmektedir. Bu öğüt yüzünden İspanya'nın ve kraliyete bağlı diğer krallıkların başına gelen bu şer ve ziyana o kadar çok ağlıyorum ki.(...) İşte bu suretle, -ne daha az ne daha çok- zikrettiğimiz papazlar, işledikleri cürüm ve fenalıklarının cezasını ölümlerle yahut kırbaçlanarak ödemeyi hak eden haydut ve mücrimlerin kadirgalarda kullanılmalarına mani olmakla pek çok masum Hristiyan'ın forsa olmasına ya da esirken ölmesine veyahut kulluğa devam etmesine vesile oldular ve bir zalimliği affederek sonsuz zulme yol açtılar ki eğer kadirgalar muhafaza edilmiş olup İspanya kıyılarını koruyor olsa idi bunlardan hiçbiri zuhur etmeyecekti.¹⁹⁹

Katolik Kralların, din adamlarının verdiği öğütleri dinlemesinden mütevellit Oruç ve Hızır Reislerin İspanya kıyılarında rahatlıkla baskın yapabildikleri dile

¹⁹⁹ Francisco Lopez de Gomara, a.g.e., s. 42.

getirilmiştir. Ancak Gomara suçu, alınan kararın Kralları bağlaması gerekirken, bahse konu tavsiyeyi veren kendisinin de mensubu olduğu din adamlarına atmıştır.

Yukarıda bahsi geçen metinde, Hristiyanlık akideleri gereğince din adamları tarafından yorumlanan forsalık cezası, dini hükümlere uygun olarak görülmemiş, dolayısıyla Gomara'nın da belirttiği üzere kadırgalara sahip olan Katolik Kralların vicdanen müsterih olmalarına engel teşkil eden bir durum olarak ortaya çıkmıştır. Gomara, burada kralların alicenaplığı ve dindarlığından mütevellit bahsi geçen fermanın çıkartıldığını belirtmiş ancak bu kararın birçok günahsız Hristiyan'ın hayatını kararttığını da belirtmeden geçememiştir. Gomara, geçmişte ve halen devam eden bir soruna çözüm getirmek adına bu soruna parmak basmıştır. Metnin çözümlemesi yapılırken, dinin ideolojik bir değer olarak isimlerinden de anlaşılacağı üzere Katolik Krallar tarafından benimsendiği ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla Gomara eserinde zaman zaman dini temalı anlatılar yaparak Hristiyanlığı övmüştür:

(...) Kadioğlu'nun kaçtığını gören Kızılsakal ise yayan İspanyollar tarafından takip ediliyordu, akli başından gitmiş olmasına rağmen ne maneviyatını yitirmişti ne de revan olduğu yoldan ayrılmıştı. Kendini kurtarmak, takipçileriyle arasındaki mesafeyi açmak ve düşmanlarının kendisine yetişmesini önlemek için Hristiyanların açgözlü olduğunu söyleyerek yerlere bir hayli para saçıyordu. Böylelikle parayı toplamak için onun gidişine göz yumacaklar, o da kendini güvenli bir mevkie atabilecekti. Anlatılandan, kendini bunca tehlikeli bir vaziyetin içinde bulan adamların diürtülerinin ne kadar çok yol yordam ürettiği ile ihtiyatlı olmayı öğrettiğine ve Kızılsakal'ın ne kadar kurnaz olduğuna vakıf olabilirsiniz. Ancak çok azı bu hileye kandı zira ne Mağribiler ne İspanyollar onun düşündüğü gibi paraya tamah etmiyordu bilakis, ona yetişmeye gayret ediyorlardı zira elli İspanyol ile bir o kadar da atlı bedevi sonunda bunu başardı.(...)²⁰⁰

²⁰⁰ Francisco Lopez de Gomara, a.g.e., s. 59.

Gomara, Hristiyan İspanyolların paraya tamah etmediklerini yukarıda verilen örnekle göstererek Roma Katolik Kilisesi tarafından belirlenen yedi ölümcül günahın biri olan açgözlülüğe (avaritia) İspanyol askerlerinin karşı çıkarak Oruç Reis'i mağlup etmede muvaffak olabildiklerini anlatmaktadır. Ayrıca metinde, tahkiye kullanmak suretiyle Oruç Reis'in şehadetinden önce cereyan eden olaylar okuyucuya iletilmiştir.

İ. 2 Seyyid Muradî Reis'e ait Metnin Analizi

Gazavatname-i Hayreddin Paşa adlı eser, adından da anlaşılacağı üzere din düşmanlarına karşı gaza ve zaferleri anlatmak için kaleme alınmış gazavatnamelerin en önemlilerinden birine örnek gösterilen bir eser olma özelliği taşımaktadır.

Eser bizzat Hayreddin Paşa'nın emri ve yardımlarıyla, paşanın gazalarına bizzat iştirak etmiş gazilerden Seyyid Muradî Reis tarafından neşredilmiştir. Seyyid Muradî Reis'in kullandığı dil, M. Ertuğrul Düzdağ ve Prof. Dr. Ahmet Şimşirgil tercümelerinden edinilen izlenimler doğrultusunda analiz edilmiştir. Buna göre, Muradî Reis her ne kadar denizci de olsa, mümkün mertebe akıcı bir dil kullanmış olup, Padişah Kanuni Sultan Süleyman'a iletilecek bu metnin üstünde ihtimam ile çalıştığı anlaşılmaktadır. Metinde kurulan cümleler ağıdalı anlatım içermeyip okuyucuya akıcı bir anlatım sunmaktadır. Dolayısıyla devrik cümlelere yer verilmemiştir. Yazan kişinin anlattığı olayları nakledişi rahatlıkla anlaşılmaktadır.

Seyyid Muradî Reis, Oruç ve Hızır Reislerin hayatını anlatırken bahsi geçenlerin Osmanlıya olan bakış açısını birçok kez eserinde yansıtmıştır:

*"Sultan Mehmed Han – Allah kabrini nurlandırсын- zamanında Midilli feth olunup kâfirlerin elinden alındı."*²⁰¹

²⁰¹ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s. 13.

*“Hepsi zengin oldular. Nasıl zengin olmayalar ki, Âl-i Osman’dan dua almışlardır. Dünyada iksir dedikleri padişah duasıdır. Her kim ki Âl-i Osman’dan dua alırsa şüphesiz ki tuttuğu iş kolaya gelir... Zira onlar bir ulu ocaktır. Kim onlara yan bakarsa onun başı aşağı olur.”*²⁰²

*“Dünyada en büyük iksir dedikleri, padişah duası ve teveccühüdür. Biz Osmanlı’nın nazarına nâil olduk. Allah katında ve halk yanında nâm ü şan sahibi, payelerimiz yüce ve kılıcımız keskin olup arşa asıldı.”*²⁰³

*“Padişahın ihsan eylediği, o iki mübarek padişah hediyesi tekneyi dahi beş altı günde yağlayıp hazır ettik.”*²⁰⁴

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere, Osmanlı padişahlarına büyük bir sevgi ve hürmet duyulmaktadır. Dolayısıyla eseri dilimize kazandıran Seyyid Muradî Reis, gerek Hızır Reis’ten gerek gazalara katılan diğer gazilerden gerekse kendi tecrübelerinden yararlanarak kaleme aldığı bu eseri yazdığı dönemde, Osmanlı İmparatorluğu’nun gazilerin nazarında ne denli büyük bir öneme sahip olduğunu her yeri geldiğinde belirtmiştir. Bundan dolayı eserin, iktidar sahipleri olan Osmanlı Hanedanı gıyabında menfî bir içeriğe sahip olmadığı tespit edilmiştir.

Metnin kaleme alındığı dönemde ideoloji olarak İslam dininin hükmettiği ölçüde gaza felsefesinin benimsenmiş olduğu, dolayısıyla Hristiyanlara karşı yapılan mücadelenin kutsal bir ideolojik değer olarak benimsendiği metnin analizinde ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda Allah’a olan iman ve inanç Gazavatname’nin her sayfasında muhakkak belirtilmektedir. Örnek olarak eserde, Oruç Reis Rodos Şövalyelerine esir düştüğünde zor durumdayken Allah’a yakarmıştır:

*“Ya İlahe’l-âlemin. Bütün na-murad olanları muradına erdirici padişahısın. Habibin Muhammed Mustafa hazretlerinin hakkı için beni bu kâfirlerin elinden halas eyle!”*²⁰⁵

²⁰² Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s. 36.

²⁰³ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s. 81.

²⁰⁴ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s. 88.

²⁰⁵ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: Ahmet Şimşirgil) a.g.e., s. 11.

Bir başka bölümde Oruç Reis ile alay eden Rodoslu Hristiyanların bu onur kırıcı davranışı üstüne Reis tekrar Allah'a yakarmaktadır:

*“Şimdi ben dahi en samimi duygularla hulûsi kalp ile kendimi Cenab-ı Hak hazretlerine ısmarlıyorum. Bana yardımcı olması için ol iki cihan fahri Muhammed Mustafa'yı şefaathçi kılıyorum. Elbette bu durumda beni mahrum ve mahzun koymaz. Yakında içinizden halas olurum”*²⁰⁶

Oruç Reis ve emrindeki gazilerin Hristiyanlara karşı gaza ederek ellerinde ne var ne yoksa el koyması ve el koyduklarına ganimet gözüyle bakarak bunları fakirleri doyurmak için kullandıklarını gösteren numuneler eser boyunca verilmiştir:

*Sünnetsiz olan yetimleri aratıp buldurduk. Gönülleri şâd olsun diye, onlar için düğün yaptırıp, sırtlarına esvaplar giydirdik. Yetim kalmış gelinlik kızcağızları ev ev aratıp buldurup çeyizini yapıp evlendirdik.*²⁰⁷

Hristiyanlara karşı yürütülen mücadelenin, İslam akidesine sığınarak ve dolayısıyla bundan güç alınarak cereyan ettiği, Oruç Reis'in Hristiyanların saldırısı karşısında gazileri toplayarak dile getirdiği şu satırlarda anlatılmaktadır:

*“Yoldaşlar işte gördüğünüz gibi kâfirler aman vermeden üzerimize gelirler. Bizim başımızı, canımızı ve olanca malımızı alıp kırmak isterler. Şimdi gelin biz dahi Allahü tealâya sığınıp yürüyelim. Hakka tevekkül getirip kâfirlerin üzerlerine varalım. Şiddetle hücum ile düşmanın kanını döküp zafer bulalım. Allah ve Resulullah katında ecre ve mükâfata nail olalım. Ölenimiz şehit kalanımız said olsun.”*²⁰⁸

Oruç Reis, İslam dininin savaşmayı mümkün kılan gaza felsefesini bir ideoloji olarak kabul etmiş ve bu çerçevede Hristiyanlar ile savaşmıştır. Muradî Reis'in eserinde bu olgu sürekli okuyucuya hatırlatılmıştır. Bundan dolayı metinde kullanılan söylem Hristiyanlara karşı yapılan gaza olgusunu pekiştirmektedir. Hristiyan

²⁰⁶ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: Ahmet Şimşirgil) a.g.e., s. 11.

²⁰⁷ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s. 69.

²⁰⁸ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: Ahmet Şimşirgil) a.g.e., s. 51.

İspanyolların, Gazavatname'deki söylendiği biçimiyle küffar olarak adlandırılması, dönemin ruhunu tam manasıyla yansıtmaktadır.

Hızır ve Oruç Reisler özellikle M. Ertuğrul Düzdağ'ın dilimize adapte ettiği Gazavatname nüshasında mübarek bir insan olarak okuyucuya sunulmaktadır. Zira Becaye Kalesi önünde bulunan çaya soktukları gemiler o mevsimde çayın hızla kurumasından mütevellit karaya oturacakken Oruç Reis bir rüya görür:

O gece düşünceler içinde uyuyunca düşümden, o ak yüzlü pîri gördüm.

Bana: “Tekneleri çaydan çıkarıp limana götüresiniz” dedi, kayboldu.

Uyandım. “Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh-il aliyyil a-zîm” dedim.

Meğer aynı rüyayı Oruç Reis de görmüş.²⁰⁹

Yukarıdaki satırlardan da anlaşılacağı üzere metin, Oruç ve Hızır Reisleri İslam'ın ulu birer neferi olarak aktarmaktadır. Dolayısıyla metin, yiğitliklerini anlattığı gazilerin İslam adına kâfirlerle savaştığını ve bu yolda mübarek birer nefer olmalarından mütevellit gayb âleminden de yardım aldıklarını irdelemektedir.

İ. 3 Kâtip Çelebi'ye ait Metnin Oruç Reis'i Konu Alan Fasıllarının Analizi

Kâtip Çelebi, 1462 yılında cereyan eden Midilli Adasının fethinden 147 sene sonra 1609 yılında dünyaya gelmiştir. *Tuhfetü'l-Kibâr Fî Esfâri'l-Bihâr* adlı eserini Hz. Peygamberi gördüğü bir rüya üstüne yazmaya karar verir.²¹⁰ Rüyayı gördüğü zaman Bozcaada ve Limni adaları Venedik'in eline geçmişti. Kâtip Çelebi, bu muazzam rahatsızlığa neden olan hadiseden ötürü geçmişten ders, eski seferlerden de feyz alınması için teze konu kitabını 1657 yılında tamamlamıştır.

²⁰⁹ Seyyid Muradî Reis, (Çeviri: M. Ertuğrul Düzdağ) a.g.e., s. 90.

²¹⁰ Kâtip Çelebi, (Çeviri: İdris Bostan) a.g.e., s. 31.

Eleştirel Söylem Analizi kaidelerine göre metin incelendiğinde her ne kadar günümüz Türkçesi ile kıyaslandığında ağıdalı olduğu kanaatine yol açsa da dönemin ruhuna uygun sade bir dilde yazdığı görülmektedir. Metin oldukça akıcı ilerlemekte olup gereksiz yorumlara yer verilmemiştir. Kâtip Çelebi eserinde edebi dil, günlük dil ve ilmi dili harman ederek kullanmıştır. Kâtip Çelebi'nin hayat hikâyesinden de ortaya çıktığı üzere kendisinin iyi bir eğitim aldığı metinden anlaşılmaktadır.

Kâtip Çelebi, Oruç ve Hızır Reisleri anlattığı fasıllarda her ne kadar o dönemi yaşamamış da olsa görülen geçmiş zaman çekimini (-dili geçmiş zaman) kullanmaktadır. Bahsi geçen kullanım, metnin inandırıcılığına olumlu yönde katkı sağlamaktadır. Öğrenilen geçmiş zamanın rivayeti (-mişli geçmiş zamanın rivâyeti) yahut öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi kullanımlarına başvurulmadığından dolayı metin okuyucuyu yormamaktadır.

Metinde, Kâtip Çelebi, Hristiyanların kökenlerine yer vermeden sadece küffâr diyerek genelleme yapmaktadır. Hristiyanları, münafık yahut zındık sıfatlarıyla eş anlamlı olan kâfir kelimesinin çoğulu olan küffâr ile anlatmak o dönem yoğunlukla kullanılırken, bahsi geçen dine mensup olan zamanın düşmanlarına yapılan hitap şeklini de gözler önüne sermektedir. Bu hitap, dinsiz imansız anlamına gelmekte olup aynı dönem kullanılan gâvur sözcüğünden farklıdır. Zira kâfir yahut küffâr kelimelerinde bir aşağılama ve Allah'a inanmayanlara karşı duyulan nahoş hissiyatın bir yansıması görülmektedir. Metnin anlattığı dönemde İslam ve Hristiyan Âlemi arasında cereyan eden mücadele, düşmanı tabir ederken kullanılan sıfatlardaki rahatsızlık unsuru olarak göze çarpmaktadır. Ancak Kâtip Çelebi her ne kadar bu sözcüğü kullansa da Oruç ve Hızır Reis fasıllarında Hristiyanlar ile ilgili herhangi bir

yorumda bulunmadığından mütevellit eserin teze bahse konu bu fasılları, göreceli bir nesnellik taşıdığı izlenimini vermektedir.

Kâtip Çelebi'nin eserinin başında övgü niteliği taşıyan ve bizzat kendisi tarafından da takriz faslı adı altında kaleme aldığı bir girizgâh mevcuttur. Takriz faslında Kâtip Çelebi'nin inançlı bir ilim adamı olduğu kullandığı söylemden anlaşılmaktadır:

(...) Hakk Sübhânehû ve Te'âlâ ol vücûd-ı mükerrerî tûl-i ömr ile mu'ammer eyleyüp fi'd-dünyâ ve'l-ukbâ mazhar-ı eltâf-ı Hudâ olalar bi-mennihî ve keremihî.²¹¹ (...)

Kâtip Çelebi, takriz faslında, Müslüman olmayan dönemin düşmanlarını din düşmanları olarak sınıflandırmıştır:

(...) Devlet-i Aliyye cânibini te'yîd ve düşmen-i dîn cem'ini teşrîd kâsd edüp ismine “Tuhfetü'l-kîbar fî-esfâri'l-bihâr dedi ve ba'de'l-itmâm veliyy-i ni'am-ı âlem semiyî-i Resûl-i Krem sultânü'l-berreyn ve'l-bahreyn hâdimü'l-haremeyni's-şerîfeyn es-sultân ibnü's-sultan Sultân Mehmed Hân ibnü's-Sultân İbrahim Hân halleda'llâhu mülkehû ve ebbede saltanatehû ilâ-intihâ'i'z-zaman hazretlerinin rikâb-ı hümayûnlarına takdîm eyledi. (...)²¹²

Kâtip Çelebi, yukarıdaki parçadaki anlatımıyla padişaha ve tahta saygılıdır.

Aynı zamanda, devletin bekasını düşünerek kaleme aldığı eseri padişaha sunulmuştur.

Eserin metin analizinden anlaşılacağı üzere, Kâtip Çelebi, Osmanlı hükümdarlarına

²¹¹ Kâtip Çelebi, (Çeviri: İdris Bostan) a.g.e., s. 59. (Kusurdan müstesna ve Yüce Allah, ihtiram ve keremiyle uzun ve bereketli ömür nasip etsin, merhamet ve bağışlamasıyla dünya ve ahirette lütfunu göstereyin.)

²¹² Kâtip Çelebi, (Çeviri: İdris Bostan) a.g.e., s. 60. (Devleti Aliyye tarafını teyit etmek ve din düşmanlarını defetmek kastıyla, “Deniz Harpleri Hakkında Ekabire Armağan” denilmiş ve tamamlandıktan sonra alemin velinimetini resul-i ekremin isimdaşı iki karanın ve iki denizin sultanı, haremüşşerifin hizmetkârı sultan oğlu sultan, Sultan İbrahim Han oğlu Sultan Mehmed Han'ın –Allah mülkünü ve saltanatını ebeden daim kılsın- huzuru hümayunlarına takdim eyledi.)

bağlı, dönemin dini ideolojisine uygun bir görüş çerçevesi oluşturmuş bir ilim adamıdır.

İ.4 Değerlendirme

Francisco Lopez de Gomara teze konu kitabının analizinden de ortaya çıktığı üzere iyi eğitim almış, İspanya Kralları tarafından benimsenen dönemin baskın dini söylemlerini, ideolojik bir boyutta benimsemiş bir tarihçi ve din adamıdır. Kitabında Oruç Reis'i anlattığı fasıllar, İspanyol bakış açısının süzgecinden geçerek okuyucuya aktarılmış dolayısıyla tezin kaleme alınışı esnasında yararlanılan diğer metinlerde olduğu üzere nesnel bir yaklaşımda bulunduğu izlenimini vermemiştir. Kitap, din, Katolik Kral, Kral'a bağlı kumandanların verdiği mücadele, kumandanlara bağlı askerlerin önderlerine ve dinlerine bağlılıkları gibi bir piramide sahip dönemin İspanya İmparatorluğu'nun metin halindeki tezahüründen ibarettir.

İyi bir eğitim aldığı ve dahası fetih ve savaşlara katıldığı bilinen Kâtip Çelebi, Gomara gibi kendinden önce yaşamış tarihçilerin kaleme aldığı eserlerden yararlanmış ancak Oruç Reis fasıllarında kendi yorumlarını katmaktan imtina etmiştir. Ancak dönemin ruhuna uygun bir metin kaleme almış, dolayısıyla hâkim ideoloji ile ters düşebilecek herhangi bir anlatım tarzı benimsememiştir. Eseri padişaha sunulmadan önce saray erkânının onayından geçmiştir. Dolayısıyla padişaha sunulmak üzere yazılan bir eserde, o dönem benimsenmiş ideoloji sınırlarının dışına çıkması beklenemez.

Tezin merkezinden bulunan eserlerden biri olan Gazavatname ise, bir tarihçinin elinden çıkmadığından olsa gerek, bahsi yukarıda geçen iki yazarın eserlerine nazaran daha farklı bir konumda bulunmaktadır. Gazalara iştirak etmiş

reislerden işittiği kadarıyla metni ele aldığından ve teze konu diğer kitapların yazarları kadar iyi bir eğitim altyapısı bulunmadığından, entelektüel anlamda Gomara ve Kâtip Çelebi ile aynı düzeyde değerlendirilemeyen ancak akıcı bir dile sahip olan Seyyid Muradî Reis, yazmış olduğu eserle İslam'ın din düşmanları ile savaşmaya yetki veren cihat felsefesini benimsemiş Oruç ve Hızır Reislerin hayatlarını birinci elden okuma fırsatı vermektedir. Ancak eser Reislerin benimsediği ideolojiyi yüceltmektedir. Dolayısıyla sadece bu amaca hizmet etmesi için yazıldığı izlenimini vermektedir.

Teze konu her üç eserde de nesnellik bir düstur olarak benimsenmemiştir. Her bir yazı, yazılış amacına hizmet etmektedir ki bu amaçlar, düşmanı nesnel olmayan söylemler ile yermek, bu şekilde yönetici sınıfını memnun etmek ve dönemin baskın dini ideolojisini pekiştirmektir.

SONUÇ

Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları dışına çıkararak, aşına olmadığı bir coğrafyada büyük zorluklara göğüs gererek bir beylik kurmaya mazhar olan Oruç Reis, egemen söylemde, insan hayatına yön veren akıl, his, muhakeme, irade ve içgüdüyü yaşadığı süre boyunca yüksek bir seviyede muhafaza etmiş bir kumandan olarak kabul edilmektedir. Hal böyleyken egemen söylemde Oruç Reis'i bir kahraman olarak betimlenmesi kaçınılmazdır. Zira tarihi eserler yukarıda sayılan nitelikler dışında, Oruç Reis'in vefa, doğruluk ve dostluk kavramlarını bünyesinde toplayan bir zat ve aynı zamanda Gomara'nın anlattığı gibi savaşta gözüpek bir kumandan olarak yansıtmıştır. Tarihi eserler dışında Oruç Reis'i konu alan veyahut yaptığı kahramanlıklardan esinlenerek neşredilmiş bir kaç tarihi roman bulunmaktadır. Korsanlar hakkında ilk romanı 1724 yılında Daniel Defoe mahlasıyla yazan Kaptan Charles Johnson'a²¹³ özenen Ali Rıza Seyfi, Dursun Saral gibi yazarlar ve Çamlıca Basın Yayın tarafından anonim olarak basılan *Denizlerin Fatihî: Oruç Reis* gibi eserler, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda milli duyguları pekiştirecek kahraman figürüne vurgu yapma dürtüsünün bir yansıması olarak ortaya çıkmışlardır.

Öte yandan Oruç Reis'in Midilli'den başlayarak denize açılması ve başına gelen birçok talihsiz olaya rağmen kendine bir çıkış yolu bulabilmiş olması, gerek Osmanlı gerek İspanyol eserlerinde farklı ele alınmış ve dolayısıyla farklı anlatılmıştır. Osmanlı eserlerinde Oruç Reis'in zalim bir yanı olduğu hiçbir zaman nakledilmemiştir. Gomara ise zaman zaman Osmanlı eserlerinin aktardığı bilgilerle tezatlık yaratacak bir anlatımı teze konu olan eserinde benimsemiştir.

²¹³ Terry Breverton, **Nautical Curiosities**, Quercus Nautical History, Londra 2010, s. 233.

İspanyol tarihçi Gomara, Oruç Reis'i kaptan olarak atayan bir kişiyi uykusunda öldürebilecek derecede minnetsiz, soğukkanlı ve zalim olarak anlatmıştır. Gerek İspanya'da gerek Osmanlı İmparatorluğu'nda, düşmana karşı doğal olarak yanlı bir bakış açısı ile tarihi metinler kaleme alınmıştır. Teze konu eserlerin içerik analizlerinden de anlaşılacağı üzere her bir metin, yazarlarının bağlı olduğu devlet ideolojisini pekiştirmeye yönelik olarak neşredilmiştir. Bu tür metinlerin devletin sahibi olan padişah yahut kral ve kraliçelerin dünya görüşü dışına çıkması yazıldıkları yüzyılın konjonktürü gereği mümkün değildi.

Ancak her ne kadar birbirlerine düşman iki devlete mensup kişiler tarafından kaleme alınmış olup, bahsi geçen ülkelerde hâkim dini ideolojinin etkisinde kalmış olsalar da, teze konu olan eserlerde, Oruç ve Hızır Reislerin hayatlarını ortaya koyarak gerçekleştirdikleri mücadelelerin önemi büyük bir yer teşkil etmektedir.

Oruç Reis'in Tunus ve Cezayir'de gerçekleştirdiği gaza ve fetihlerin etkisi günümüzde halen sürmektedir. Zira İspanyol sınır savaşçıları, Granada'nın düşüşüyle Müslümanlar ile Hristiyanlar arasındaki tarafsız bölge olarak adlandırılan saldırı hatlarını Cebelitarık Boğazı'nın ötesine taşımışlardır.²¹⁴ Ancak İspanya İmparatorluğu'nun altın çağını yaşadığı bu dönemde, imparatorluk güçleriyle mücadele edip Hristiyanlığın Kuzey Afrika'ya sirayet etmesini Oruç Reis engellemiştir. Oruç Reis, Granada ve Kordoba'dan atılan yahut hicret eden Müslümanları²¹⁵ birleştirmiş dahası onları bir bayrak altında toplayarak Osmanlı

²¹⁴ Andrew Hess, a.g.e., s. 10.

²¹⁵ İspanyollar tarafından neticelendirilen Yeniden Fetih hareketi ile İber Yarımadasında ikamet eden Müslümanlar, Cezayirli Mâlikî fakih Ubeydullah Ahmed el-Mağravi'nin 1504 tarihli fetvasına dayanarak dâru'l-harb olarak tanımlanan bölgelerden, dinlerini özgürce yaşayabilecekleri dâru'l-İslam'a hicret etmişlerdir. Aksi durumlarda aynı fetvanın izin verdiği ölçülerde İber Yarımadasında kalarak takiyeye başvurmuşlardır.

İbrahim Kalın, **Ben Öteki ve Ötesi**, İnsan Yayınları, 2016, İstanbul, s. 182.

İmparatorluğu'na bağlamanın ilk temellerini atmıştır. Osmanlı İmparatorluğu topraklarından çıkarak İspanya'nın hinterlandı diyebileceğimiz bir bölgeye ağırlığını koyan Oruç Reis'in İspanyol vakanüvis Gomara tarafından dahi zaman zaman övülmeden ancak övgüye varacak düzeyde anlatılması hiç şüphesiz gözüpek bir kumandan olmasından ziyade başarılması mümkün görülmeyen olaylara el atarak her birini başarıyla yerine getirmesinden kaynaklanmaktadır. Ancak Gomara, Oruç Reis'ten bahsederken onun Müslüman kimliğine hiç atıfta bulunmamaktadır. Gazavatname'de Hızır ve Oruç Reisler için verilmek istenen dini bütün imajı, Gomara'nın eserinde kendine yer bulmamıştır.

Çalışmaya konu olan üç eserdeki anlatım kendi milletinden olanları övme, düşmanı yerme, dini yüceltme gibi faktörlerin etkisi altında yazılmıştır. Dolayısıyla daha önce de değerlendirildiği gibi nesnellikten uzaktır. Leopold Von Ranke'nin belirttiği üslup²¹⁶ dönemin düşünsel yapısı gereği, ne Gomara'nın ne Seyyid Muradî Reis'in ne de Kâtip Çelebi'nin eserinde görülmektedir. Özellikle M. Ertuğrul Düздаğ'ın tercüme ettiği *Gazavât-ı Hayreddin Paşa* nüshası, Oruç ve Hızır Reisleri adeta mitolojik birer kahraman olarak yansıtmaktadır. Gomara, Oruç Reis faslını yazarken, Oruç Reis'in karşısına çıkarıp övebileceği bahsi geçen kişi ile aynı kalibrede biri olmadığından mütevellit eserlerinin Oruç Reis'i anlattığı fasıllarında herhangi karşı bir kahramanlık hikâyesi anlatmamaktadır.

Gomara için Oruç Reis, bir dönmenin oğlu olan, büyük fakirlikler çekmiş, yeri gelmiş İstanbul'da hamallık yapmış, yeri gelmiş kadirga ağalığı yapmış, yeri gelmiş St. Jean Şövalyelerine esir düşmüş bir mürtettir. Tunus Sultanı ile ganimet

²¹⁶ Aynı dönemde yaşayan Bartolome de las Casas'ın Türkçe'ye *Kızılderililer Nasıl Yok Edildi* başlığıyla çevrilen eserinde nesnel ve eleştirel bir üslupla tarih yazıcılığı yaptığı aşikârdır.

paylaşımında haklı olmadığı halde ters düşen, kendisini davet edenlerin kafasını haksız yere kestiren, acımasız, pragmatist ancak iyi cenk eden bir kumandan olarak anlatılmaktadır. Diego de Haedo'nun Oruç Reis'i anlattığı yıllardan önce yaşamış ve bizzat Türk gazilerinin İspanya kıyılarında gerçekleştirdikleri yıkıma şahit olmuş Gomara'nın yanlı bir anlatım kullanması yaşadığı dönemin ruhunu yansıtmaktadır.

Kâtip Çelebi'nin Oruç Reis'i anlattığı faslı hariç tutarsak, teze konu olan diğer iki eser, yanlı ve hâkim ideolojiyi destekler bir şekilde yazılmıştır. Buna ek olarak Gazavatname'de sadece Oruç ve Hızır Reisler ön plana çıkarılmış, dönemin diğer değerli reislerine eserde neredeyse hiç yer verilmemiştir. Ayrıca teze konu olan bütün eserler, Oruç Reis'in anlatıldığı fasıllarda kronolojik olarak bütünlükten yoksundur. Kronolojik bütünlüğün olmayışı o dönem cereyan etmiş olayların takibini bir hayli zorlaştırmaktadır.

Son olarak Gomara'nın eserinde yer vermediği ancak bir kısmı günümüze kadar gelen Kraliyet fermanından ve dahası Tineo kasabasının ambleminden gördüğümüz kadarıyla Oruç Reis'in kötü namı halen İspanya'da yaşamaktadır. Zira düşmanları dahi Oruç Reis'in başının resmini Tineo kasabasının armasına (bkz. Ek – 9, 10) koyarak²¹⁷ namının yaşamasını dolaylı yoldan sağlamışlardır.

²¹⁷ Uluslararası Piri Reis ve Türk Denizcilik Tarihi Sempozyumu 26-29 Eylül 2013 / İstanbul, Türk Denizcilik Tarihi Bildirileri, Mehmet Tütüncü, Barbarosların Cezayir'deki Faaliyetleri Hakkında Bazı Yeni Bilgi ve Bulgular makalesi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, VIII Dizi – Sayı 9c, 3. Cilt, s. 95.

KAYNAKÇA

Acun, Fatma “*Tarihin İnşası Sürecinde Belge ve Kullanımı*”, **Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Tarihçilik ve Tarih yayıncılığı Sempozyumu, Bildiriler, Ankara 18- 20 Mart 2010**, Türk Tarih Kurumu: Ankara, 2011

Ağaoğulları, Mehmet Ali, **Sokrates’ten Jakobenlere Batı’da Siyasal Düşünceler**, Doç. Dr. Ayhan Yalçinkaya – Bodin’den Hobbes’a Doğru – 2. Aileden Sözleşmeye Egemenlik, Doğal Ama Yapay, 2014

Argensola, Bartolomé Leonardo de, **Anales de Aragon**, Institucion Fernando el Catolico, Zaragoza, 2013

Bradford, Ernle, **Padişahın Amirali Barbaros Hayreddin**, Doğan Kitap, İstanbul, 2010

Breverton, Terry, **Nautical Curiosities**, Quercus Nautical History, Londra 2010

Brummett, Palmira, **Osmanlı Denizgücü ve Doğu Akdeniz’de Diplomasi**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2009

Bunes Ibarra, Miguel Angel de, **La Defensa de la Cristiandad; las armadas en el Mediterraneo en la Edad Moderna, Cuadernos de Historia Moderna, Anejos V**, 2006

Burçoğlu, Nedret Kuran, ***The Image of the Turk in Europe from 11th to 20th Century As Represented in Literary and Visual Sources***, Marmara Journal of European Studies, Vol. 7, No: 1-2, 1999

Carr, Edward Hallett, **Tarih Nedir?** İletişim Yayınları, İstanbul, 2002

Carım, Fuad, **Pedro'nun Zorunlu İstanbul Seyahati**, Güncel Yayıncılık, İstanbul, 1996

Carım, Fuad, **Türklerin Denizciliği, Oruç Reis ve Garb Ocakları**, Berksoy Matbaası, İstanbul, 1965

Carım, Fuad, **Türkler Cezayir'de**, Sanat Basımevi, 1962

Çelebi, Kâtip, **Tuhfetü'l-Kibâr Fî Esfâri'l-Bihâr**, İdris Bostan çevirisi, T.C. Denizcilik Müsteşarlığı, Ankara, 2008

Feher, Eduardo Luis, Lopez de Gomara, **El Misterioso Cronista de la Conquista de Mexico**, UNAM-Revista de la Facultad de Derecho de Mexico, Cilt LXIII, Sayı: 260, Meksiko, Temmuz-Aralık 2013

Gomara, Francisco Lopez de, **Cronica de los Corsarios Barbarroja**, Ediciones Polifemo, Madrid, 1989

Hess, Andrew, **Unutulmuş Sınırlar**, Küre Yayınları, İstanbul, 2010

Kalın, İbrahim, **Ben Öteki ve Ötesi**, İnsan Yayınları, İstanbul, 2016

Kumrular, Özlem, **Dünya'da Türk İmgesi**, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2005

Kumrular, Özlem, **Türk Korkusu**, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2008

Kumrular, Özlem, **İslam'ın Kılıcı – Hristiyanlığın Kalkanı: XVI. Yüzyılda Avrupa'da Türk, Müslüman ve Hz. Muhammed İmgesi, Erken ve Klasik Dönemden XVIII. Yüzyıl Sonuna Kadar Osmanlılar ve Avrupa, Seyahat, Karşılaşma ve Etkileşim**, İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) İstanbul, 2010

Lokman, Seyyid, **Şehnâme-i Selîm Hân**, İstanbul, ca. 1571–81, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi

Merida Jimenez, Rafael M. – Builes, Ruben D., **Guia de Lectura de Tirante el Blanco**, (Diego de Gumiel – 1511 nüshası) Centro de Estudios Cervantinos 2002

Metin Kunt, Surayia Faroqhi, Hüseyin G. Yurdaydın, Ayla Ödekan, **Türkiye Tarihi 2, Osmanlı Devleti 1300-1600**, Cem Yayınevi, Eylül 2014

Muradî Reis, Seyyid, **Kaptan-ı Derya Barbaros Hayrettin Paşa'nın Hatıraları**, M. Ertuğrul Düzdağ çevirisi Işık Yayınları, İzmir, Nisan 2004

Önalp, Ertuğrul, **Cervantes'in Türklere Esir Düşmesi ve Esaretinin Eserlerine Yansıması**, Ankara Üniversitesi, Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi (OTAM) Dergisi, Sayı 3, 1992

(http://dergiler.ankara.edu.tr/detail.php?id=19&sayi_id=835)

Özet, İrfan, *Söylem Analizinin Kuramsal Boyutu ve Özgün Bir Modeli* (http://www.academia.edu/9218637/S%C3%B6ylem_Analizinin_Kuramsal_Boyutu_ve_%C3%96zg%C3%BCn_Bir_Modeli)

Reis, Piri, **Kitâb-ı Bahriyye Denizcilik Kitabı**, Cilt 2 Tercüman 1001 Eser, Kervan Kitapçılık A.Ş. 1973

Reis, Piri, **Kitab-ı Bahriyye**, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Tıpkıbasım, Topkapı Sarayı Müzesi Ktp., Hazine Koleksiyonu, Nr. 642

Roa de la Carrera, Cristian A, **Histories of Infamy, Francisco Lopez de Gomara and the Ethics of Spanish Imperialism**, University Press of Colorado, 2005
Colorado

Schneidman, J. Lee, **The rise of the Aragonese-Catalan empire, 1200-1350**.
Nueva York: New York University 1970

Sırrı Altın, Selim, **Osmanlı Bahriyesi'nin Yelken Devri ve Türk Korsanları**, Boğaziçi Yayınları

Soykut, Mustafa, **Image of the "Turk" in Italy**, Klaus Schwarz Verlag,
Berlin, 2001

Şimşirgil, Ahmet, **Kayı III Osmanlı Tarihi**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2015

Şimşirgil, Ahmet çevirisi, Seyyid Muradî Reis, **Kaptan Paşa'nın Seyir Defteri Gazavât-ı Hayreddin Paşa**, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul, Mayıs 2005

Thompson, I. A. A, **Las galeras en la politica militar española en el Mediterráneo durante el siglo XVI**, Manuscripts 24, 2006

Tütüncü, Mehmet, **Uluslararası Piri Reis ve Türk Denizcilik Tarihi Sempozyumu 26-29 Eylül 2013 / İstanbul, Türk Denizcilik Tarihi Bildirileri, Barbarosların Cezayir'deki Faaliyetleri Hakkında Bazı Yeni Bilgi ve Bulgular**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, VIII Dizi – Sayı 9c, 3. Cilt.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, **Osmanlı Tarihi Cilt 1**, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara, 1988

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, **Osmanlı Tarihi Cilt 2**, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara, 1988

Ülkekul, Cevat, **Büyük Türk Denizcisi Kemal Reis**, Piri Reis Araştırma Merkezi Yayınları, İstanbul 2007

Valdeon Baruque, Julio, **La Dinastia de los Trastamara**, Fundacion Iberdrola, Aralık 2006

Vedia, Enrique de, **Historiadores Primitivos de Indias**, Cilt 22

Yurdaydın, Hüseyin Gazi, **Muradî ve Eserleri**, TTK, Belleten, XXVII/107 (1963)

Zara Bassano, M. Luigi da, **I Costumi et i Modi Particolari della Vita de' Turchi**, Roma: 1545, ristampato da Franz Babinger, (Monaco di Baviera: Casa Editrice Max Hueber, 1963.)

“Tineo” <http://www.deasturias.com/tineo/> 16.05.2016

“Tineo” http://ajoyce1va.tripod.com/Week_One/Bodenaya_Tineo.html 16.05.2016

“Tineo” <http://www.ngw.nl/heraldrywiki/index.php?title=Tineo> 16.05.2016

“Argel” <http://www.wikiwand.com/es/Argel> 17.05.2016

“La Conquista y la Historia”

<http://www.unav.es/biblioteca/fondoantiguo/hufaexp23/historiografia02j.html>

17.05.2016

“Francisco Lopez de Gomara”

<http://pueblosoriginarios.com/biografias/imagenes/gomara-escultura-big.jpg>

17.05.2016

“Francisco Lopez de Gomara”

<http://www2.uah.es/cisneros/carpeta/galpersons.php?pag=personajes&id=23>

17.05.2016

“Göke”

<http://zivab david.blogspot.com.tr/2012/11/os-sefarditas-no-imperio-otomano.html>

24.01.2017

“Kadırga”

[https://tr.wikipedia.org/wiki/Kad%C4%B1rga#/media/File:Fusta by Jan Huygen van Linschoten.jpg](https://tr.wikipedia.org/wiki/Kad%C4%B1rga#/media/File:Fusta_by_Jan_Huygen_van_Linschoten.jpg) 17.05.2016

“Kemal Reis” <http://www.diyantislamansiklopedisi.com/kemal-reis/> 17.05.2016

“Aruj”

https://tr.wikipedia.org/wiki/Oru%C3%A7_Reis#/media/File:Arudsch-barbarossa.jpg

17.05.2016

“Carte du fort de la Goulette 1500 1599”

<http://www.oraesatta.co/foto.php?id=27551> 17.05.2016

“Algiers”

<http://www.cartographicperspectives.org/carto/index.php/journal/article/viewFile/72/136/680> 18.06.2016

“Oran”

http://historic-cities.huji.ac.il/algeria/oran/maps/keulen_after_1725_oran.html

18.06.2016

ÖZET

GOMARA, MURADÎ VE KÂTİP ÇELEBİ'NİN ESERLERİNDE ORUÇ REİS İMGESİ

Bozkurt, Halim Yiğit
Yüksek Lisans, İspanyol Dili ve Edebiyatı Bölümü
Tez Danışmanı: Mehmet Necati Kutlu, 89 s.

Mart 2017

Bu tez, Midilli Adasının Padişah II. Mehmet tarafından fethinden sonra adada doğmuş ve oradan dümen tutarak Türk denizciliğinin yüz akı olarak kabul görmüş Oruç ve Hızır Reisler hakkında İspanyol tarihçi Francisco Lopez de Gomara tarafından kaleme alınmış “Korsan Barbaros Kardeşlerin Vakayinamesi” şeklinde Türkçeye çevirebileceğimiz kitabı referans noktası almaktadır. Çalışma bu cihetle Oruç Reis'in bahsi geçen tarihçinin yaşadığı dönemde İspanyollar tarafından nasıl algılanıp anlatıldığı sorusuna bir cevap niteliği taşımaktadır.

Osmanlı tarih anlatımında Oruç Reis imgesinin yansımaları ortaya konmak suretiyle İspanya'da Oruç Reis ile ilgili yazılmış bahsi geçen eserdeki imgenin kıyasının yapılması, İspanyol bakış açısına netlik kazandırması yönünden önemlidir. Kitapta Oruç Reis'in başından geçen hadiselerin anlatılması, Oruç Reis'in hayatını gözler önüne seren ve günümüze kadar gelmiş Osmanlı eserlerinden takip edilmek suretiyle kıyaslanarak İspanyol tarafının Oruç Reis'in yaptıklarının ne kadarına vakıf olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Oruç Reis, Francisco Lopez de Gomara, Cezayir, Tunus, Kanuni Sultan Süleyman, Barbaros, Osmanlı İmparatorluğu, Şarlken, Sultan Selim, Hızır Reis.

ABSTRACT

THE IMAGE OF ARUDJ REIS IN THE WORKS OF GOMARA, MURADÎ AND KÂTİP CELEBÎ

Bozkurt, Halim Yiğit
M.A., Department of Spanish Language and Literature
Supervisor: Mehmet Necati Kutlu, 89 p.

March 2017

As a reference point, this thesis takes the book that can be translated to English as “Chronicle of Corsair Brothers Barbarossa” written by Francisco Lopez de Gomara which is about Arudj and Khizir Barbarossa who were born in Lesbos where they started to set sail, honoring the Turkish Seamanship after the island was conquered by Mehmed II. Thus it is an answer to the question of how Arudj was perceived and told by Spaniards in the period of the aforementioned historian.

The events that have been revealed concerning Arudj Reis’ experiences in the Book, enables the presentation of how much the Spanish side was competent about Arudj Reis’ activities through comparison of it with the Ottoman Works that are extant and display the life of Arudj Reis.

Key Words: Arudj Reis, Francisco Lopez de Gomara, Algiers, Tunis, Suleiman the Magnificent, Barbarossa, Ottoman Empire, Charles V, Sultan Selim, Khizir Reis.

EK - 1

Francisco Lopez de Gomara²¹⁸

²¹⁸ <http://pueblosoriginarios.com/biografias/imagenes/gomara-escultura-big.jpg>

Bartolomé Leonardo de Argesola tarafindan kaleme alınan *Aragon Vakayinameleri* adlı eserin kapağı²¹⁹

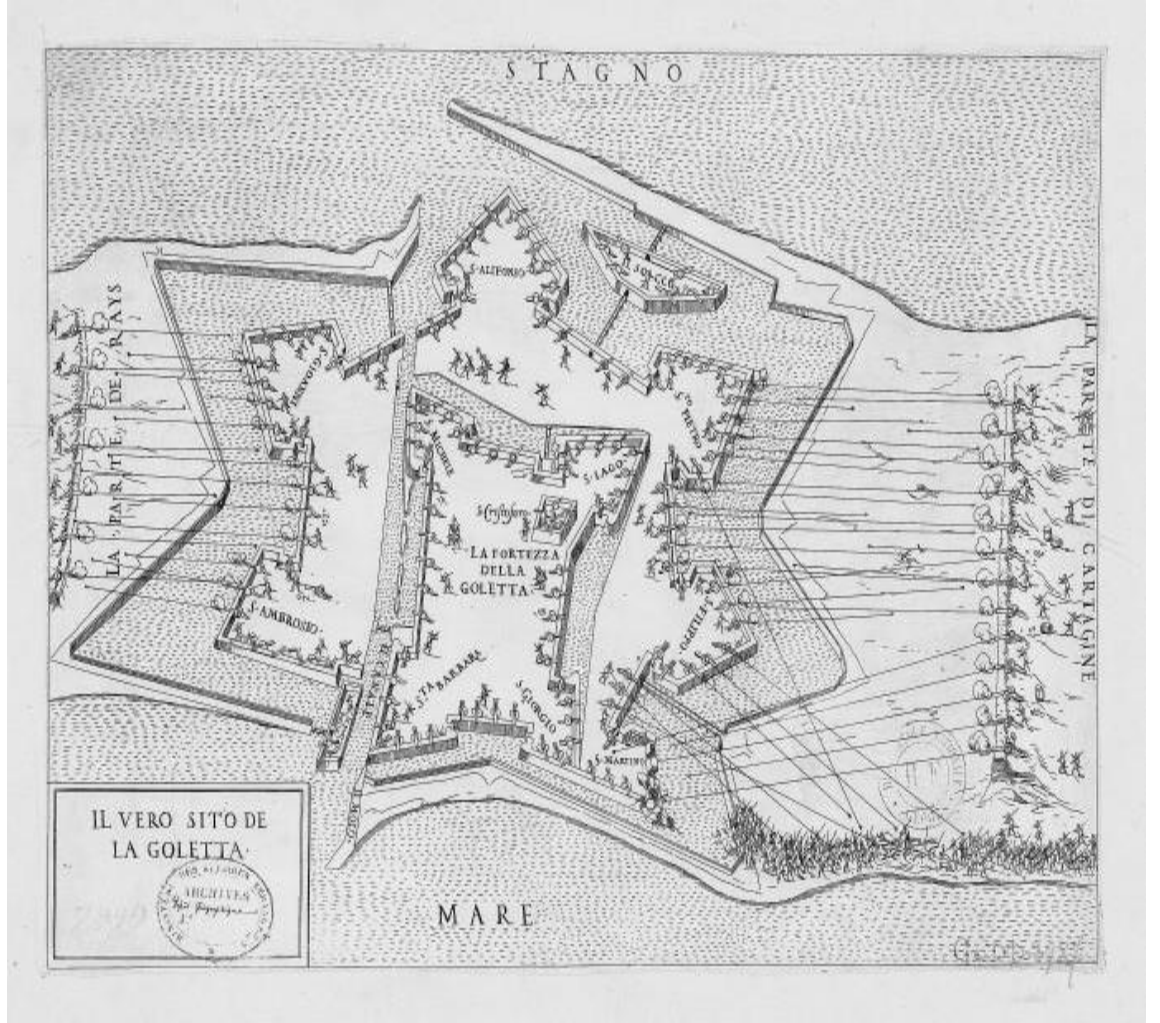
²¹⁹ <http://www.unav.es/biblioteca/fondoantiguo/hufaexp23/historiografia02j.html>

Jan Huygen van Linschotten tarafından çizilen bir fusta örneği²²⁰

²²⁰https://tr.wikipedia.org/wiki/Kad%C4%B1rga#/media/File:Fusta_by_Jan_Huygen_van_Linschoten.jpg

EK - 4

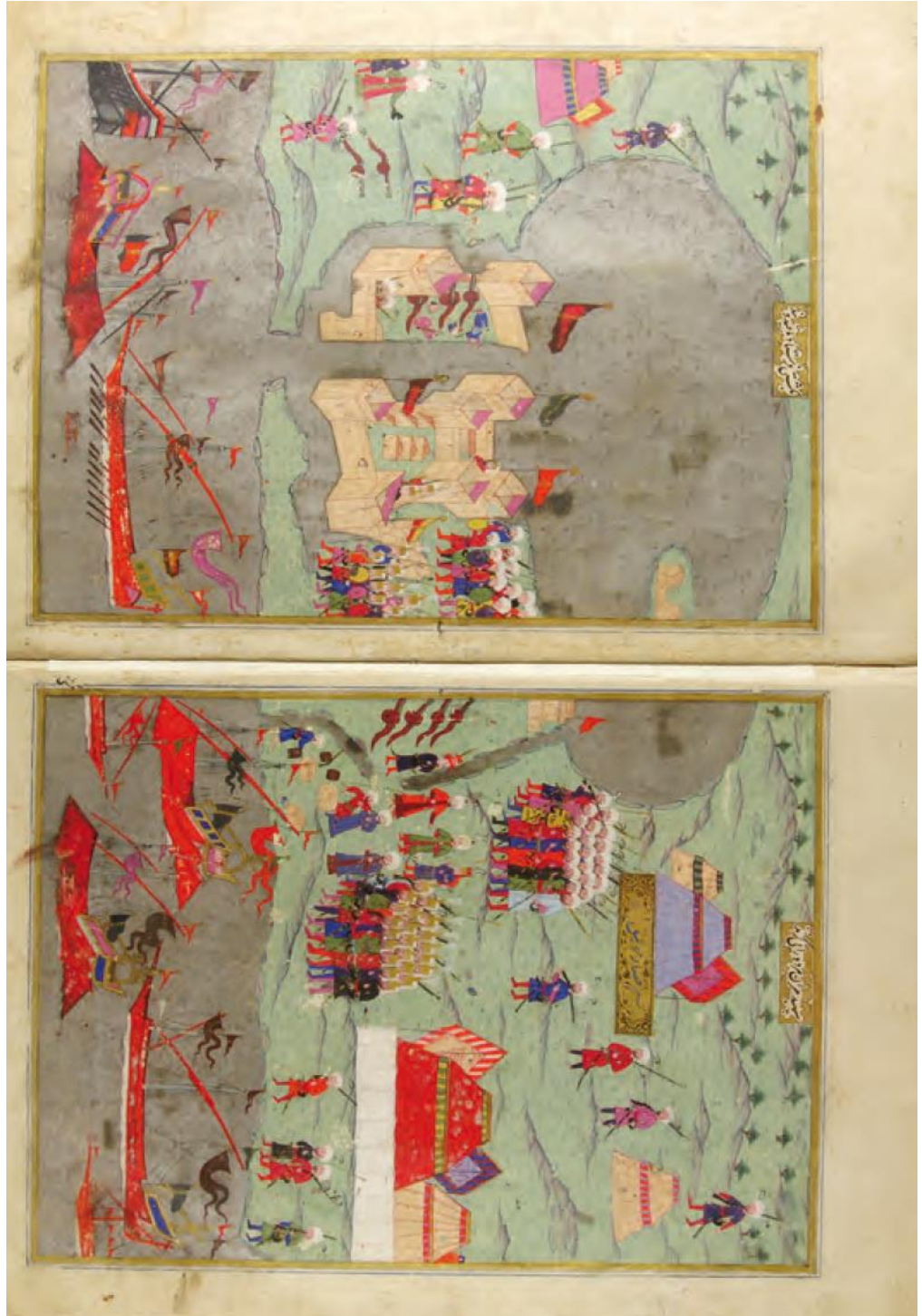
Halkulvad Burcu'nun 1500-1599 yılları arasındaki görünümü (Çizer bilinmiyor)²²¹

²²¹ <http://www.oraesatta.co/foto.php?id=27551>

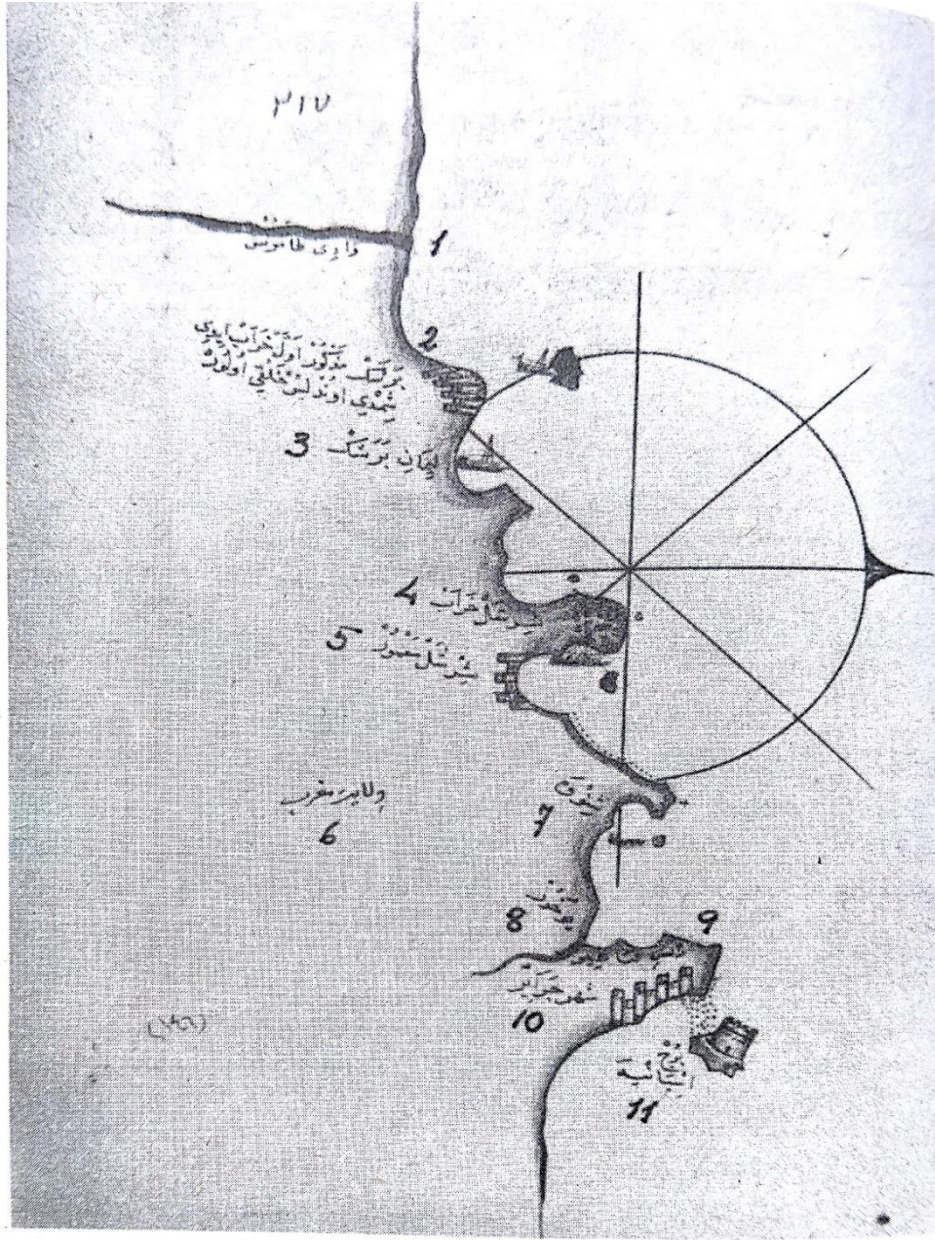
Oruç Reis'e ait bir portre (Charles Motte)²²²

²²² https://tr.wikipedia.org/wiki/Oru%C3%A7_Reis#/media/File:Arudsch-barbarossa.jpg

Halkulvad Kalesi - *Şehnâme-i Selīm Hân*²²³

²²³ İstanbul, ca. 1571–81, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, A. 3595, fols. 147b–148a.

BERİŞK VE ŞİRŞAL KALELERİ

1-Tanus vadisi 2-Bereşk (Berişk) evvelden harap idi. Şimdi Endülüs halkı oturur. 3-Bereşk limanı 4-Şirşel(harap) 5-Şirşel(Mamur) 6-Magrib Vilayeti 7-Şinove 8-Puhur 9-Re'si Fenatin 10-Cezair Şehri 11-Ispanya burcu.

Piri Reis'in *Kitab-ı Bahriyye* adlı eserinde paylaştığı Cezayir şehri ve İspanya Burcunu gösteren harita²²⁴

²²⁴ Piri Reis, *Kitâb-ı Bahriyye Denizcilik Kitabı*, Cilt 2, Tercüman 1001 Temel Eser, Kervan Kitapçılık A.Ş. 1973, s. 160.

EK – 8

XVI. yüzyılda Cezayir, ön kısımda bulunan adacıkta İspanya Burcu görülmektedir. Resmin çizeri bilinmemektedir.²²⁵

EK – 9

İspanya'nın Asturias bölgesinde bulunan Tineo kasabasının arması²²⁶

²²⁵ <http://www.wikiwand.com/es/Argel>

²²⁶ http://ajoyce1va.tripod.com/Week_One/Bodenaya_Tineo.html

EK – 10

Tineo kasabasına ait bir başka arma. Oruç Reis'in kafası armada yer almaktadır²²⁷

²²⁷ <http://www.ngw.nl/heraldrywiki/index.php?title=Tineo>

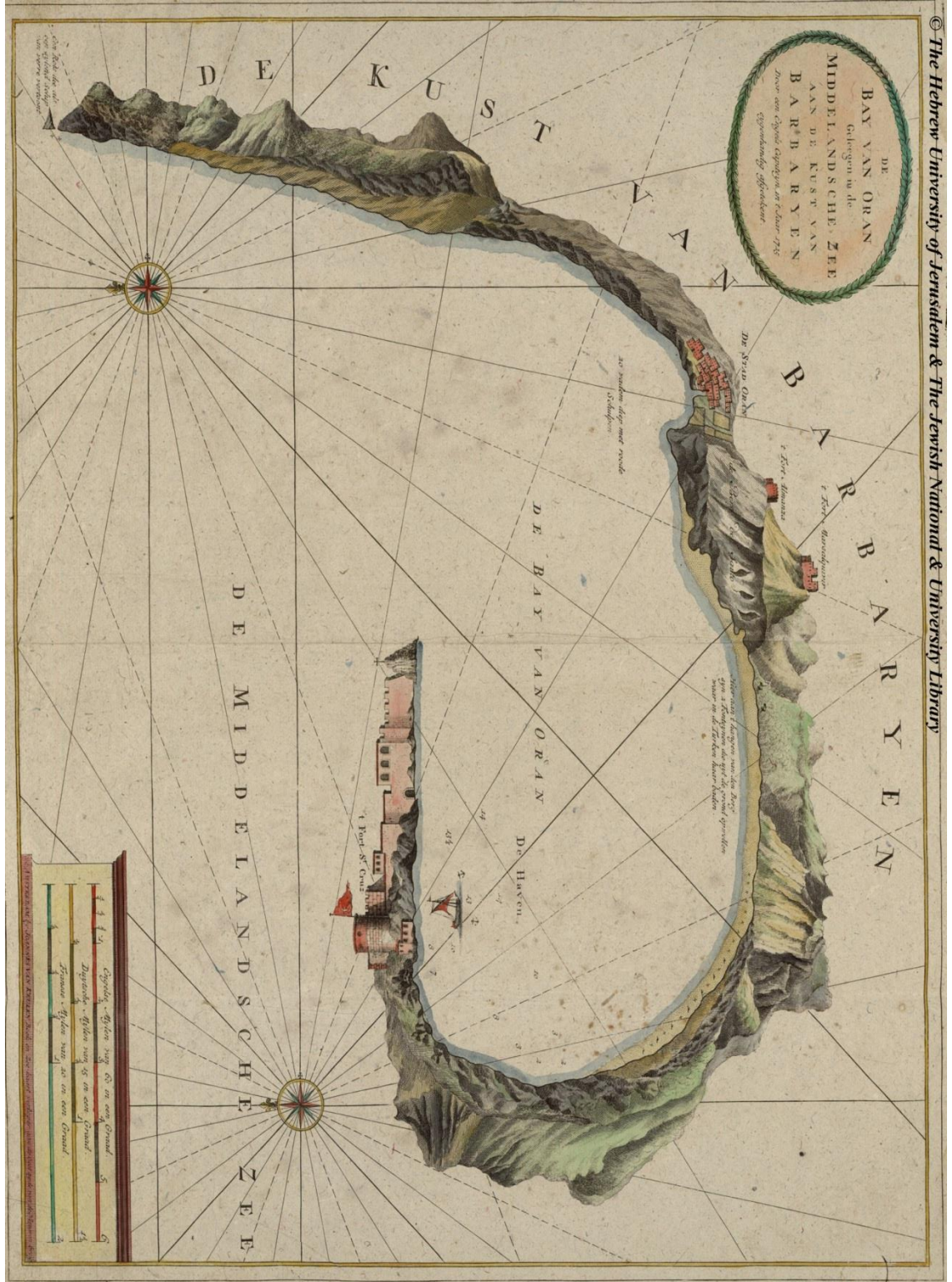
Cezayir şehri ve İspanya Burcu'nun (Penon de Argel) görünüşü²²⁸

²²⁸ Piri Reis, **Kitab-ı Bahriyye**, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Tıpkıbasım, Topkapı Sarayı Müzesi Ktp., Hazine Koleksiyonu, Nr. 642.

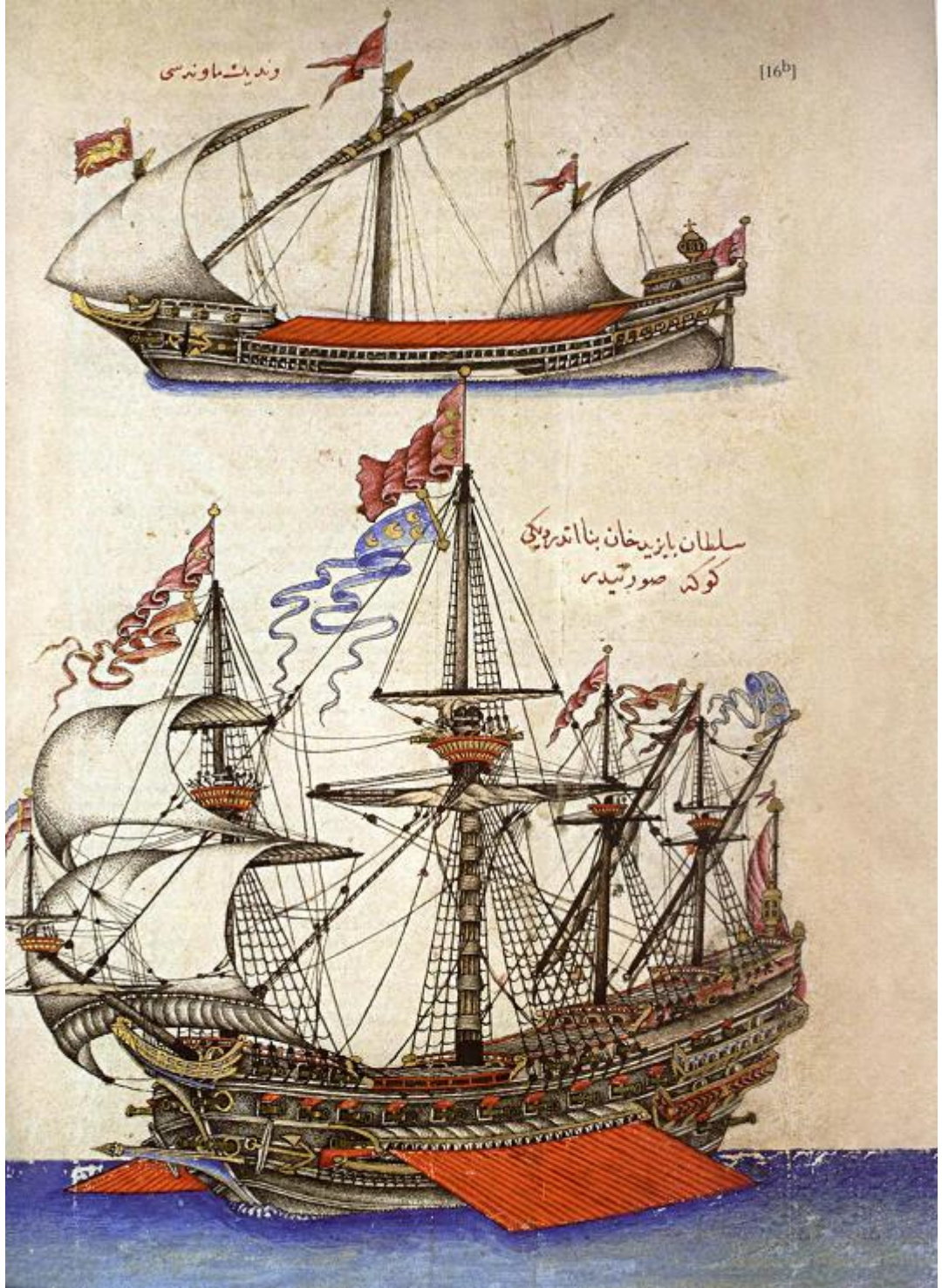
Braun and Hogenberg tarafından Civitates Orbis Terrarum adlı eserinde yayınladığı Cezayir Şehri'nin resmi²²⁹

²²⁹ <http://www.cartographicperspectives.org/carto/index.php/journal/article/viewFile/72/136/680>

1725 sonrası, Johannes van Keulen tarafından çizilen Vahran haritası²³⁰

²³⁰ http://historic-cities.huji.ac.il/algeria/oran/maps/keulen_after_1725_oran.html

Tuhfetü'l-Kibâr Fî Esfâri'l-Bihâr'da resmedilen Kemal Reis'e ait olan göke (göğe)²³¹

²³¹ <http://zivab david.blogspot.com.tr/2012/11/os-sefarditas-no-imperio-otomano.html>